MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

NEIMANTĖ MILOŠEVSKĖ

SOCIALINIO DARBO MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

SOCIALINIS DARBAS SU VAIKO GLOBĖJAIS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė:

doc. dr. A. Railienė

VILNIUS, 2022

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS 4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 5
ĮVADAS 6
I. VAIKO GLOBOS ŠEIMOJE CHARAKTERISTIKA 10
1.1. Vaiko globos samprata 10
1.2. Vaiko globos formos 14
1.3. Vaiko globėjo institucijos aptartis 19
1.4. Vaiko globėjų rengimo sistema 22
II. SOCIALINĖ PAGALBA GLOBĖJAMS 27
2.1. Globėjų patiriamos problemos globojant globotinius 27
2.2. Socialinių paslaugų globėjams ypatumai 29
2.2. Socialinio darbuotojo veikla su globėjais 34
III. TYRIMO „VAIKO GLOBĖJŲ PATIRTIS GAUNANT SOCIALINES PASLAUGAS“ REZULTATAI 43
3.1. Tyrimo metodologija 43
3.2. Tyrimo rezultatai 48
3.2.1. Vaikų globėjų globos istorija 49
3.2.2. Vaikų globėjų santykis į gaunamas socialines paslaugas 56
DISKUSIJA 62
IŠVADOS 64
REKOMENDACIJOS 66
SANTRAUKA 67
SUMMARY 68
LITERATŪRA 69
PRIEDAI 78

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Socialinio darbuotojo veikla ir funkcijos.....35
2 lentelė. Interviu klausimų pagrindimas.....44
3 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristikos.....46

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Vaiko globos sistema Lietuvoje 12
2 pav. Vaikų skaičiaus pasiskirstymas pagal vaiko globos (rūpybos) formas 18
3 pav. Vaiko globėjo (rūpintojo) rengimo sistema 23
4 pav. Tyrimo temos ir kategorijos (sudaryta darbo autorės) 48
5 pav. Kategorijos „Sprendimo tapti vaiko (ų) globėju motyvai“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės) 49
6 pav. Kategorijos „Globėjų šeimos narių reakcija į globotinį (-ius)“ subkategorijos (sudaryta darboautorės) 51
7 pav. Kategorijos „Patiriami globos iššūkiai“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės) 53
8 pav. Kategorijos „Pagalbos šaltiniai“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės) 56
9 pav. Kategorijos „Gaunamos socialinės paslaugos“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės) 58
10 pav. Kategorijos „Paslaugų poreikis“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės) 60

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje 2020 m. pabaigos duomenimis buvo 6 816 globojamų vaikų, iš kurių šeimose augo per 4 644 vaikų. Tų pačių metų pradžioje visoje šalyje globos įstaigose buvo 1 656 vaikų. Žvelgiant į reiškinio raiškos dinamiką Lietuvoje galima pastebėti, kad iki 2020 m. pabaigos globojamų vaikų skaičius šeimose palaipsniui mažėjo nuo 2016 m. iki 2020 m. globojamų vaikų šeimose skaičius sumažėjo 7,3 procentais (2020 metų veiklos statistika). Ieškant priežasčių globojamų vaikų šeimose sumažėjimui, atsižvelgiama į pateiktas išvadas (2021-2030 m. šeimos politikos stiprinimo plėtros programa), apie tai, kad yra sudėtinga surasti norinčias šeimas būti globėjais ar įtėviais, neretai net jau esantys – išgyvena perdegimo sindromą ir nutraukia globą ar priežiūrą. Dažniausiai globėjų pareigos atsisakoma, kai globėjai negali priimti vaiko elgesio, iškeliami per dideli lūkesčiai tiek vaikui, tiek sau, laiku negaunama kokybiškos pagalbos. Vis dar pasitaiko atvejų, dėl vienokių ar kitokių priežasčių vaikai grąžinami į globos institucijas (Lotty, 2021). Pastebima, kad vis mažiau atsiranda globėjų šeimų, norinčių globoti vaikus ypač paauglius, nes bijoma sunkumų, susijusių su paauglystės problemomis. Globėjų šeimos vengia imtis atsakomybės už vaiką, baiminasi,kad nesusitvarkys (Žalimienė, 2003). Valatkaitytė ir Brigita (2019) pabrėžė, kad dažniausiai globėjų šeimos neišvengiamai susiduria su sunkumais bendraujant su vaiko biologine šeima. Kiti autoriai (Raudeliūnaitė ir Urbikaitė, 2011), nurodo, kad dažniausiai mažai norinčių tapti globėjais priežastys yra įvardijamos šios problemos, su kuriomis susiduria globotojai, tai: pedagoginių žinių, reikalingų vaikų auklėjimui, stygius, ypatingai - globojančios šeimos dažnai susiduria su sunkumais, sprendžiant globojamo vaiko psichologines ir elgesio problemas.

Aukščiau išvardyti dalykai, kai mažėja globėjų skaičius, norintis globoti vaikus, dėl tam tikrų sunkumų, suponuoja mintį, kad auga globojamų vaikų skaičius institucinėse globos namuose. Nors institucinėse globos įstaigose sudaromos galimybės kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui gauti individualias pagal poreikius paslaugas bei reikiamą pagalbą, visgi siekiama, kad vaikai augtų saugioje jo raidai palankioje biologinėje aplinkoje, nes tiek Lietuvoje tiek Europoje atlikti tyrimai rodo, kad institucinė globa visada lemia žemesnę vaikų gyvenimo kokybę ir dažnai lemia socialinę atskirtį visam gyvenimui (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė ir Uscila, 2017). Vis dėlto kai kurie mokslininkai laikosi prielaidos, kad globa yra žalinga ir retai, kada nors, pateisinama (Busso, Down, Gibbons ir Volmert, 2019; Raz ir Sankaran, 2019). Alder (2020) atkreipia dėmesį, kad nors globos institucijose siekiama sukurti sąlygas, kad vaikai įgytų būtiną socialinę patirtį ir galėtų integruotis į visuomenę, visgi tyrimai rodo, kad kai kurios įstaigos kartais nesugeba užtikrinti minimalių saugos standartų, tad institucinės globos įstaigos vaikams sukelia ne tik ilgalaikę žalą vaikų vystymuisi, tačiau daugelis vaikų patekę į globos institucijas netenka saugumo, stabilumo ir šeimos gyvenimo ryšių (Font ir Gershoff, 2020).

Diskutuojant apie temos aktualumą, pažymėtina, kad globa šeimoje yra naudinga tiek pačiam asmeniui, tiek pačiai šeimai ir valstybei. Pirmiausia globa šeimoje siekiama patenkinti vaiko egsistencinius – pirminių ryšių priklausomumo poreikius (Gvaldaitė, 2017). Augdamas vaikas globojamoje šeimoje, šeimos aplinkoje jis bręsta, formuojasi jo asmenybė. Augdamas šeimoje vaikas išsiugdo priklausomybės konkrečiai šeimai jausmą perima jos normas, vertybes ir siekius (Rimkus, 2016). Vaiko globa šeimoje suteikia šeimoms pilnatvės, džiaugsmo, dėkingumo patirtis, kurios juos ugdo, didina jų sąmoningumą, keičia visos šeimos gyvenimą. Vaiko globa jiems yra pašaukimo naujajai tėvystei ir motinystei atradimas ir išgyvenimas (Gvaldaitė, 2017). Šivickytė ir Žydžiūnaitė (2008) pabrėžia, kad globojančios šeimos mūsų visuomenėje svarbi pagalbos forma auklėjant vaikus.Valstybei tai būtų naudinga ekonominiu ir socialiniu požiūriais. Ekonominiu – nes institucijos arba globėjų šeimos sutaupytų vaiko išlaikymo lėšas, socialiniu – geresnė taptų visuomenės psichinė sveikata, sumažėtų nedarnių šeimų, prievartos ir smurto vaikų atžvilgiu plitimas.

Temos ištirtumas. Įvairios diskusijos vaiko globos šeimoje tema pastaruoju metu populiarios tiek Lietuvos žiniasklaidoje, tiek socialinės politikos ir praktikos srityse. Mokslinėje literatūroje randama daug straipsnių analizuojančių bendrai globos (rūpybos) temomis. Vaiko globos tema nėra nauja ir pakankamai tiriama. Daugiau tiriama iš vaiko perspektyvos – patekimo į globą priežastis, vaiko poreikius, jų emocinę ir elgesio būklę, psichosocialines ir ugdymo problemas (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016; Mazolevskienė ir Morkvėnienė, 2016). Taip pat lietuvių mokslininkai daugiausia dėmesio skiria į tyrimus orientuotus į globą šeimoje, akcentuojant globėjų patirtys bendraujant su globojamo vaiko tėvais (Šivickytė ir Žydžiūnaitė, 2008). Gvaldaitė (2017) tyrė globėjų patirtis priimant ir globojant vaikus deinstitucionalizacijos įgyvendinimo metu. Deinsticuticionalizacijos svarbą vaikų globai ir visuomenei savo darbuose nagrinėja Gvaldaitė (2017), Gudžinskienė ir Navaitis (2016). Globojančios šeimos samprata išsamiai analizavo Snieškienė (2001). Kiaunytė ir Lygnugarienė (2019) analizavo socialinių darbuotojų profesionalumo iššūkius, parodančius supervizijos ir intervizijos poreikį vaiko globos sisteminės pertvarkos kontekste. Stražinskaitė ir Zaleskienė, (2017) analizavimo globos ugdomąją funkciją, ir jo ugdymo sąlygos.

Globėjų patiriamas problemas tiria įvairūs autoriai (Raudeliūnaitė ir Urbikaitė, 2011; Žalimienė, 2003; Valatkaitytė ir Brigita, 2019; Liobikienė ir Radvilienė, 2009). Literatūros apžvalga rodo šeimų, globojamų paauglius tyrimų svarbą užsienio šalyse. Užsienio šalių mokslininkai, analizuodami šeimas, globojančius vaikus, dėmesį sutelkia į tiek šeimų ir vaikų poreikius. Nuolat kylančias problemas ir sunkumus iš karto tapti globėjais pabrėžia ir analizuoja Kaasbøll, Lassemo, Paulsen, Melby ir Osborg (2019).

Minėtas problemas apžvelgia šie autoriai: Kheswa, 2017; Albertson, Moreno, Garrison, Evans, Ahrens, 2018; Coulter, Jun, Truong, Mair, Markovic, Friedman ir Corliss, 2019); NgocDo, NgocNguyen, QuynhThiNguyen, TuanNguyen, DuyNguyen, PhuongBui ir GiaVu, 2020).

Mokslinių tyrimų apie globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas, nėra gausu, iš jų galima paminėti Liobikienės ir Radvilienės (2009) mokslinį darbą tiriant apie įvaikinusių tėvų socialinės paramos poreikį. Tad mokslinių tyrimų kuriuose būtų apžvelgiami globėjų patirtys gaunant socialinės paslaugas, įvertint jų kokybę, nėra. Todėl šiuo darbu stengiamasi atskleisti, kaip vertina globėjai socialines paslaugas, jų teikiamą kokybę, kad būtų galimybė jas pagerinti.

Tyrimo problema. Grindžiant temos aktualumą, akcentuota globėjų socialinės pagalbos teikimo svarba siekiant patenkinti globėjų poreikius, ir padėti jiems priimti sunkius iššūkius globoje. Pirmiausia tai, kad jie susiduria su sunkumais, tokiais kaip antai šeimos pasigenda aiškios, gerai struktūruotos ir vienoje vietoje sutelktos informacijos, arba dėl menkesnio kultūrinio kapitalo, labai silpnos skaitymo ir domėjimosi vykdoma politika motyvacijos dalis šeimų apie pilną paramos, pagalbos ir paslaugų joms paketą pakankamai nežino, atitinkama informacija jų nepasiekia. Tikėtinas ir kitas variantas, kad apie pagalbos ir paslaugų paketą šeimoms žinoma, bet atitinkamomis galimybėmis vengiama pasinaudoti dėl stigmos („ką žmonės pagalvos“) (2021-2030 m. šeimos politikos stiprinimo plėtros programa). Tai liudija 2020 m. atliktos apklauso tyrimo rezultatai. Atlikta tyrimas atskleidė, kad visgi įtėviai/globėjai pastebi neigiamą medikų požiūrį tiek į juos, tiek į jų įvaikintus/globojamus vaikus (Globėjų ir įtėvių paslaugų poreikio, jų prieinamumo ir teikiamų paslaugų kokybės analizė, 2020). Taigi, tyrimo problema formuluojama klausimais: kaip vaiko globėjai vertina gaunamas socialines paslaugas, kaip vyksta pagalbos procesas? Kokias paslaugas gauna globėjai? Kokių socialinių paslaugų pageidauja globėjai globojant vaikus šeimose?

Tyrimo objektas – vaiko globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas.

Darbo tikslas – išanalizuoti socialinio darbo su vaikų globėjais ypatumus.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti vaiko globos šeimoje charakteristikas.
2. Aptarti socialinės pagalbos globėjams ypatumus, atskleidžiant socialinio darbuotojo vaidmenį juose.
3. Atskleisti vaikų globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros, norminių dokumentų analizė taikyta siekiant atskleisti globos šeimos sampratą, jos ypatumus, su kokiomis problemomis susiduria globėjai.

2. Kokybinis tyrimas taikant pusiau struktūruotą interviu taikytas siekiant atskleisti globėjų patartis gaunant socialines paslaugas.
3. Turinio (Content) analizės metodas taikytas analizuojant tyrimo rezultatus siekiant identifikuoti prasmines kategorijas ir subkategorijas, apibendrinančias vaikų globėjų patirtis, mintis, išgyvenimus socialinių paslaugų kontekste.

1. VAIKO GLOBOS ŠEIMOJE CHARAKTERISTIKA

1.1. Vaiko globos samprata

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1995) 20 str. pabrėžiama, kad vaikas, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į ypatingą valstybės teikiama apsaugą ir paramą. Taip pat JT vaiko teisių konvencija įpareigoja valstybes nares užtikrinti tėvų globos netekusių vaikų teises, bet detaliai nekonkretizuoja globos organizavimo. Svarbus tarptautinis dokumentas formuojant vaikų teisių apsaugos sistemą Lietuvoje yra Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija (1959), kurioje yra numatyti vaiko teisių apsaugos principai.

Lietuvoje siekiant gerinti vaikų teisinę apsaugą aktualus yra Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (2002), jo naujausi straipsniai, kurie yra vieni iš svarbiausių pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių vaikų teises, tėvų pareigas, vaiko globą (rūpybą) ir įvaikinimo klausimus.

Vaiko globos organizavimo nuostatose (2018) likęs be tėvų globos vaikas, apibrėžiamas:

- našlaitis, kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra miręs;
- kai nenustatyti vaiko tėvai arba artimieji giminaičiai nežinomi (rastas vaikas);
- kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų įstatymų nustatyta tvarka paskelbiami mirusiais arba pripažįstami nežinia kur esančiais;
- kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nustatyta tvarka pripažinti neveiksniais;
- kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
- kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, neprižiūri, neauklėja, daro neigiamą įtaką, ir jo fiziniam ir psichiniam saugumui yra pavojus (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2018).

Anot mokslininkų (Česnuitytė ir Okunevičiūtė-Neverauskienė, 2009; Pac, Waldfogel ir Wimer, 2017) nors vaikams globa gali būti skiriama dėl įvairių priežasčių, dažniausiai pagrindinės priežastys susijusios su įvairiomis problemomis: bent vieno iš tėvų piktnaudžiavimas alkoholiu; nesirūpinimas vaiku; bent vieno iš tėvų bedarbystė, smurtas ar tėvų skurdas. Daugiausia vaikų patenka į globos namus dėl esančios nepalankios aplinkos biologinėje šeimoje, ypatingai dėl tėvų socialinių įgūdžių.

Kim ir Drake (2019) teigimu, daugiausiai vaikų neteko tėvų globos dėl šių priežasčių: vaikų nepriežiūra; piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis; tėvų nesugebėjimas tinkamai auklėti; naudojamas fizinis ir psichinis smurtas.

Leliūgienė (2007) nurodo šias vaikų nukreipimo į valstybines globos įstaigas priežastis:

- Dauguma vaikų tampa našlaičiais dėl to, kad tėvams buvo apribotos tėvystės teisės;
- Vaikai buvo atskirti nuo tėvų teismo sprendimu;
- Vaikai, kurių atsisakė tėvai.

Sanmartin ir Meinhofer (2021) teigia, kad per pastaruosius 10 metų pagrindinė priežastis, dėl kurios vaikai netenka tėvų globos, yra tėvų piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis. Kiti užsienio autoriai (Lloyd ir Akin, 2014) taip pat pritaria, kad tėvų piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis yra viena ryškiausių priežasčių, dėl kurių vaikai patenka į globos namus. Taigi atsižvelgiant į tai, kad nuolat didėjo vaikų globos namų auklėtinių skaičius, iš tų šeimų, kurių atėmimo priežastis – psichotropinės medžiagos, siūlomos papildomos vaikų gerovės paslaugos, pvz: psichikos sveikatos ir piktnaudžiavimo narkotikais prevencijos priemonės, paslaugos ir gydymas

Teisiniuose dokumentuose (Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000) *vaikų globa*, apibūdinama kaip likusio be tėvų glbos vaiko, įstatymo numatyta tvarka patikėto fiziniam arba jurindiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas bei kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių ir interesų gynimas ir atstovavimas jiems.

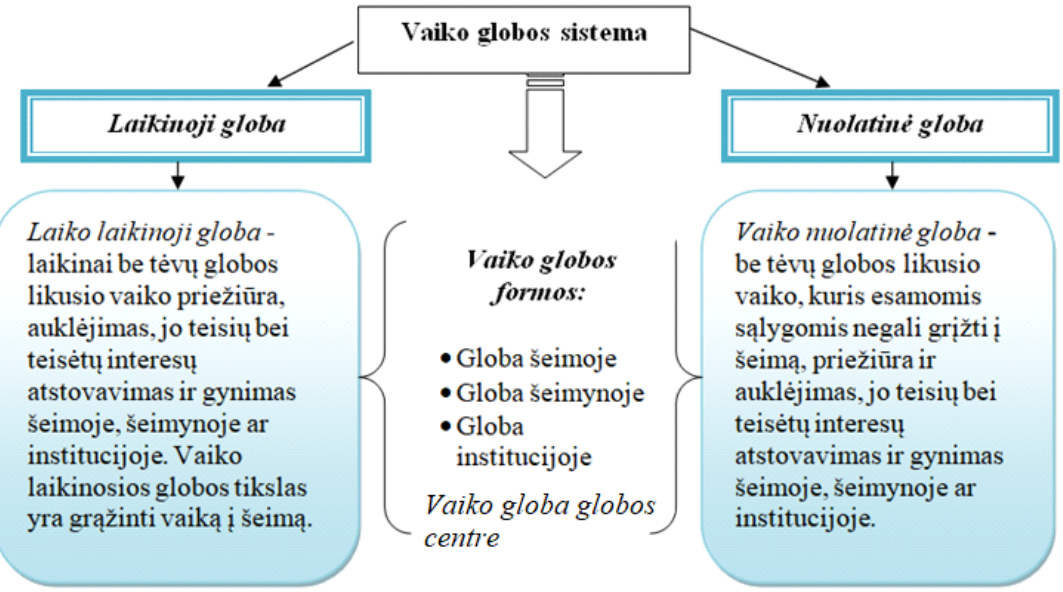
Anot užsienio autorių (Vural, Körükçü, Aral ir Körükçü, 2016) *globa* tai vaikų, kurie yra atskirti nuo savo tėvų, giminaičių, ar kitų šeimos narių, turinčių giminystės ryšį, globa ir apsauga. Dažniausiai tai apima aiškių sprendimų ir veiksmų visumą, kai vaikams paskiriamas asmuo – globėjas, ar priskiriama priežiūra kitoms institucijoms, kurios priima sprendimus dėl priežiūros.

Kitų užsienio autorių (Skoog, Khoo ir Nygren, 2015) nuomone, *globa* dažnai laikoma optimalia globos aplinka, nes ji skirta suteikti įprastą šeimos gyvenimą vaikams, tol kol jie sugrįš namo arba bus pasirengę savarankiškam gyvenimui. Vis dėl svarbu pabrėžti, kad globa bet kuriuo atveju reiškia tam tikrus pokyčius vaiko gyvenime – didesnį atskyrimą tėvų (Rimkus, 2016).

MicalRaz (2019) pabrėžia, kad vaikų globa yra kaip „saugus atokvėpis“ vaikams, kurie yra likę be tėvų arba buvo naudojamas smurtas prieš vaikus. Taip pat tai dažniausiai kai vaiko artimoji šeima dėl kokių nors priežasčių negali tinkamai pasirūpinti vaikais, užtikrinti jiems reikalingą globą, ugdymą ir auklėjimą. Tad vaiko globa tenka pasirūpinti valstybei (Stražinskaitė ir Kvieskienė, 2015).

Lietuvos Respublikos Vaiko globos įstatyme (1998) įvardijamas pagrindinis vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti. Taigi vaiko globos paskirtis padėti asmeniui toliau augti ir vystytis.

1 paveiksle pavaizduota vaiko globos sistemos Lietuvoje struktūra.

1 pav. Vaik globos sistema Lietuvoje

Šaltinis: Sudaryta pagal Lietuvos Respublikos Vaiko globos įstatymą, 1998; Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, 2015

Kaip matyti, Lietuvoje skiriamos trys vaiko glbos (rūpybos) formos: vaiko globa šeimoje, šeimynoje ir vaiko globa institucijose. Įsigaliojus LT CK straipsnio (3.252 str. 2 d.) pataisai, šalyje įtvirtinama nauja vaiko globos (rūpybos) forma – vaiko globa globos centre, t.y. socialinių paslaugų įstaigoje, kuri įgyvendindama vaiko globėjų (rūpintojo) teises ir pareigas, pagal tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartį perduoda likusį be tėvų globos, socialinę riziką patiriantį vaiką prižiūrėti budinčiam globotojui, teikia ir organizuoja socialines paslaugas bei kitą pagalbą, siekiant grąžinti vaiką į šeimą. Tokie pokyčiai besąlygiškai akcentuoja nestacionarios vaiko globos prioritetus – vaiko globą šeimoje ir priežiūrą budinčio globotojo šeimoje, kurioje jis gali tinkamai augti ir vystytis.

Lietuvos Respublikos Civinio kodekso 3,253 str. (2015) pabrėžiama, kad *laikinoji globa* – laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje, kurių tikslas grąžinti vaiką į šeimą. O laikinosios globos įstaigų auklėtiniai – specifinė vaikų grupė: jie, viena vertus, išgyvena tėvų netektį, bet kartu siekia išlaikyti ryšį su biologiniais tėvais ir grįžti į savo šeimą (Alifanovienė, Vaitkevičienė ir Kauneckienė, 2015).

Laikinoji globa vaikams steigiama, kai vaiko:

- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingę ir jų ieškoma (kol teismas tėvus pripažins nežinia kur esančiais arba paskelbs mirusiais);

- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali rūpintis vaiku dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, netinkamai auklėja, naudoja smurtą arba kitaip piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui (LR Civilinis kodeksas, 2015).

2017 m. įsigaliojus Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.253 str., kuriame pabrėžiama, kad vaiko laikinoji globa (rūpyba) trunka ne ilgiau kaip dvylika mėnesių. Valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija Vyriausybės nustatyta tvarka ir terminais informuoja Vyriausybės įgaliotą instituciją apie atvejus, kai vaiko laikinoji globa (rūpyba) trunka ilgiau kaip dvylika mėnesių. Vyriausybės įgaliota institucija per mėnesį nuo šios informacijos gavimo dienos Vyriausybės nustatyta tvarka įvertina šeimai teiktų socialinių paslaugų efektyvumą ir galimybes grąžinti vaiką į šeimą ir įpareigoja valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją priimti sprendimą grąžinti vaiką į šeimą arba sprendimą tęsti vaiko laikinąją globą ir paslaugų teikimą šeimai, arba kreiptis į teismą dėl vaiko nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo. Kaip pažymi Vitkauskas (2014), laikinoji globa suprantama kaip trumpalaikis procesas, kurio tikslas yra grąžinti vaiką į šeimą, o nuolatinė globa sudaro galimybes vaikui sukurti nuolatinius ir pastovius santykius su globėju. Šiuo metu pats didžiausias valstybės prioritetas yra – sudaryti sąlygas, galimybes išlaikyti šeimas kartu, kurti darnią visuomenę. Tačiau jeigu nepavyksta, dedamos pastangos kurti alternatyvias šeimos priežiūros priemones, t.y. vaiko globa natūralioje šeimoje, o po to tik institucinės globos įstaigos. Taigi perėjimas nuo institucinės globos prie vaikų globos šeimoje, vadinamas *deinstitucionalizacija,* kuri reikalauja, kad vaikams turi būti suteikta galimybė naudotis priežiūros galimybėmis, pirmenybę teikiant globai šeimoje, šeimynoje (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016).

Nuolatinė globa (rūpyba) nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą ir kurių priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai, globos centrui ar vaikų globos (rūpybos) institucijai (LR Civilinis kodeksas, 2015).

Nuolatinė globa steigiama, kai vaiko:

- abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs;
- abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais;
- vaikas įstatymų nustatyta tvarka atskirtas nuo tėvų;
- tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos nenustatyti per tris mėnesius;

- tėvai arba turimas vienintelis iš tėvųnustatyta tvarka pripažinti neveiksniais šioje srityje;
- abiem tėvams arba turimam vieninteliam iš tėvų yra neterminuotai apribota tėvų valdžia (LR Civilinis kodeksas, 2015)

Nuolatinė globa prasideda nuo įsteigimo ir baigiasi išnykus nuolatinės globos steigimo pagrindams. Nuolatinė globa baigiasi, kai vaikas:

- sulaukia pilnametystės;
- grąžinamas tėvams;
- įvaikinamas;
- susituokia (LR Civilinis kodeksas, 2015).

Apibendrinant galima būtų teigti, kad vaiko globa tai laikina, trumpalaikė, ilgalaikė priežiūros priemonė teikiama vaikams, kurie negali likti saugiai namuose. Vaiko globa apima būtinus sprendimus, susijusius su vaiko patekimu į atrinktą, parengtą ir saugią aplinką, kurios jie neturėjo dėl tėvų nepriežiūros nesirūpinimo vaikais, dėl emocinių ar kitų įgūdžių trūkumo. Vaiko globa prasminga ir sėkminga tuomet, kai teikiama globa atitinka geriausius vaiko interesus.

1.2 Vaiko globos formos

Lietuvos Respublikos CK 3.252 straipsnyje numatytos trys vaiko globos formos: *vaiko globa šeimoje, šeimynoje ir vaiko globos institucijose.* Raudeliūnaitė ir Urbikaitė (2011) teigia, kad šiuolaikinė vaiko globos koncepcija pabrėžia ne institucinės vaiko globos prioritetą, o vaiko globą šeimoje. Šiuolaikinė vaiko globos koncepcija besąlygiškai akcentuoja nestacionariosios vaiko globos prioritetus – vaiko globą šeimoje, kurioje jis gali tinkamai augti ir vystytis. Tačiau vis dar matyti, kad situacija vaikų globos srityje iš esmės nesikeičia: vis dar didesniajai daliai vaikų, netekusių tėvų globos, nustatoma institucinė globa.

Vaiko globa šeimoje – tai globos modelis, kai vaikas yra globojamas natūralioje šeimos aplinkoje. Globa šeimoje skiriasi nuo įvaikinimo tuo, kad nauja šeima neperima visų tėvų funkcijų, vaikams paprastai paliekama biologinių tėvų pavardė, o biologiniams tėvams – teisė susigrąžinti ir auginti vaiką savo šeimoje (Stražinskaitė, 2018).

Lietuvoje kasmet keli tūkstančiai vaikų praranda savo tėvų globą. Remiantis Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenimis, per tris metus 5395 paaugliams nuo 10 iki 17 metų buvo paskirta nuolatinė arba laikinoji globa. 2019 m. Lietuvos šeimose buvo globojami 4888 vaikai.

Šeimyninė vaikų globa dėl savo pobūdžio yra svarbi ir efektyvi globos forma, nes vaikui netekus tėvų globos, tėvų vaidmenį atlieka globėjai (rūpintojai), o tolesnė vaiko socializacija ir toliau vyksta šeimoje. Kiti autoriai, pastebi, kad vaiko globa šeimoje ne tik teigiamai veikia globojamą vaiką, tačiau ir turi tiek teigiamos tiek neigiamos įtakos globėjų biologiniams vaikams. Atliktas tyrimas (Bagdonaitė-Stelmokienė, 2015) parodė, kad ne giminaičio vaiko globa šeimoje gali būti vertinga globėjų biologiniams vaikams: jie mokosi būti emptaiški ir jautrūs kitiems asmenims, mokosi prižiūrėti mažesnius vaikus, geriau suprasti ir bendrauti su žmonėmis.

Tačiau ne giminaičio vaiko globa šeimoje gali turėti ir neigiamą įtaką globėjų biologiniams vaikams. Jie gali susidurti su agresyviu globojamo vaiko elgesiu, išgyventi ilgalaikę įtampą namuose. Dažnai sumažėja tėvų dėmesys biologiniams vaikams ir jie praleidžia su jais mažiau laiko, o tai gali sukelti biologinių vaikų pavydą globojamiems vaikams. Biologiniai vaikai dažnai susiduria su priešišku visuomenės, draugų nusistatymu, kaltinimu, kad globojama dėl pinigų.

Vaiko globa (rūpyba) šeimynoje – globos forma, kai juridinis asmuo (šeimyna) globoja keturis ir daugiau vaikų (bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais – ne daugiau kaip aštuoni vaikai) šeimos aplinkoje (LR Civilinis kodeksas, 2015). Kvieskienės (2003) teigimu, šeimyna yra unikali Europos patirties atžvilgiu vaikų globos institucija, kurioje siekiama sukurti šeimyninę aplinką, labiausiai atitinkančią vaikų psichologinius bei socialinius poreikius. Šeimynos steigėja įstatymų nustatyta tvarka buvosteigiama savivaldybės tarybos sprendimu, tačiau 2010 m. įsigaliojus Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymui, šeimyną gali steigti veiksnūs fiziniai asmenys, ne mažiau kaip 3 metus iki tol vykdę globėjo (rūpintojo) pareigas. Šeimynos steigėjas kartu su sutuoktiniu nuo šeimynos įregistravimo juridinių asmenų registre tampašeimynos dalyviais, kurie atsižvelgiant į šeimynos veiklos apimtį galipriimti į darbą ir kitus fizinius asmenis. Vykdomos vaiko globos priežiūra būtų deleguojama savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybai, o socialinė globa – Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (LR šeimynų įstatymo projektas, 2009).

Lietuvos Respublikos šeimynų įstatyme (2018) 2 straipsnyje *šeimynos paskirtis*– užtikrinti vaiko globą (rūpybą) pagal vaiko globą (rūpybą) reglamentuojančius teisės aktus ir teikti socialinę globą pagal socialinę globą reglamentuojančius teisės aktus, užtikrinti reikiamą pagalbą ir paslaugas pagal individualius vaikų poreikius, įskaitant specialiuosius vaikų su negalia ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų poreikius, nulemtus jų amžiaus, brandos, įgimtų ar įgytų savybių ar kitų ypatumų, bei jų integraciją į visuomenę teisės aktų nustatyta tvarka.

2016 m. spalio 1 d. duomenimis, Lietuvoje veikė 53 šeimynos (2015 m. bei 2014 m. –52).

Lyginant paskutinių trejų metų duomenis, 2016 m. pabaigoje šeimynose globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius nežymiai sumažėjo: 2016 m. pabaigoje –443 vaikai, 2015 m. –452, o 2014 m. –441 vaikas. Tačiau kaip matome per metus vaikų, kuriems globa (rūpyba) buvo nustatyta šeimynoje, skaičius, palyginus su ankstesniais metais, šiek tiek padidėjo (per 2014 m. –41 vaikas, per 2015 m. –38 vaikai, per 2016 m. 53 vaikai). Lyginant su bendru Lietuvoje globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiumi, šeimynose globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius kaip matome išliko toks pat. 2016 m., kaip ir 2015 m., šeimynose globojamų (rūpinamų) vaikų dalis sudarė apie 5 proc. nuo visų globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiaus.

Didžiąją šeimynose globojamų (rūpinamų) vaikų, pagal amžių, dalį sudaro vaikai nuo 10 metųamžiaus. 2016 m. pabaigoje šeimynose buvo globojami (rūpinami) 173 vaikai, kurių amžius nuo 10 iki 14 m., ir 122 vaikai 15–17 metų amžiaus.

Vaiko globa institucijoje – tėvų globos netekusio vaiko, kuriam nepavyko surasti globėjo(rūpintojo) šeimos, šeimynos ar įtėvių šeimos, apgyvendinimas vaikų globos namuose. Tokiu atveju, likęs be tėvų globos (rūpybos) vaikas apgyvendinamas vaikų globos institucijoje. Tokie atvejai yraišimtiniais, kai nėra galimybės jo globoti (juo rūpintis) globėjų (rūpintojų) šeimoje, globos centre arba šeimynoje.

LR civilinio kodekso (2015) 3.261 straipsnyje yra nustatoma likusio be tėvų globos *vaiko apgyvendinamas valstybinėje arba nevyriausybinėje vaikų globos institucijoje* tik išimtiniais atvejais, kai nėra galimybės jo globoti šeimoje arba šeimynoje. Taip pat tik išimtiniais atvejais,vaiko iki trejų metų globa vaikų globos institucijoje įstatymų nustatyta tvarka gali būti nustatyta, jei tai atitinka geriausius vaiko interesus, ir gali trukti ne ilgiau negu tris mėnesius, išskyrus atvejus, kai Vyriausybės įgaliota institucija pritaria, kad vaiko globa vaikų globos institucijoje tęstųsi ilgiau dėl šių objektyvių priežasčių.

Nors vaikų globos (rūpybos) institucijoje siekiama sudaryti kuo palankesnes gyvenimo ir ugdymo sąlygas, tačiau net ir labai profesionali institucija negali visiškai pakeisti vaiko globos šeimoje. Institucijoje galima tik iš dalies patenkinti vaikų psichologinio saugumo ir stabilumo poreikį (Liobikienė ir Ivanauskienė, 2010).

Pavyzdžiui Portugalijos teisės aktuose vartojamas terminas *institucinė globa* apibūdinamas kaip vaiko ar jaunuolio apgyvendinimas vaikų globos institucija, aprūpintoje nuolatinėmis patalpomis, ir kvalifikuotu personalu, kuris užtikrina vaiko ar jaunuolio poreikius ir sudaro saugias ir sveikas sąlygas ir rūpinasi jo visapusišku fiziniu, protiniu vystymusi (Rodrigues, Barbosa-Ducharne ir del Valle, 2013).

Browne (2017) savo moksliniame darbe *vaikų globą institucijoje* apibrėžia kaip gyvenimo būdą daugiau nei dešimt vaikų grupėje, kuriais rūpinasi daug mažesnis suaugusių globėjų skaičius.

XX a. pradžioje matyti vis didėjančios problemos ir socialiai apleistų vaikų bei didėjantys skaičiai sustiprino institucinės globos atsiradimą.

Taigi Europoje vaikų namai, institucijos atsirado kaip būdas apsaugoti vaikus iružtikrinti jų išgyvenimą tais laikais, kai vaikams masiškai grėsė gyvybei pavojingos situacijos, skurdas, nepriteklius. Ypatingai vaikams su negalia gresia didelė institucionalizacijos rizika. Žinoma XX m. pradžioje lydėjo tik geriausi ketinimai ir pastangos užtikrinti elementarų vaikų išlikimą.

Tačiau laikui bedant visgi vaikų globos institucijos pasirodė nepakankamas institucinis sprendimas vaikams, kuriems reikalinga socialinė apsauga (Ferrara, Corsello, Sbordone, Nigri, Ehrich ir Pettoello-Mantovani, 2016).

XX amžiaus antroje pusėje akademiniai ir klinikiniai tyrimai parodė neigiamą „institucionalizacijos“ poveikį vaikams, tiek vaiko emocinei, socialiniai tiek psichologinei raidai, tiek vaiko kognityvinių gebėjimų vystymuisi (Acioli, Barreira, Lima, Assis ir Lima, 2019). Tyrimai rodo, kad globos įstaigos tikrai nėra geriausia aplinka vaiko vystymuisi. Ypač pažymima, kad taip pat vaikai, augantys institucijose turi bendravimo stokos, ribotų žaidimo galimybių ir kitos suplanuotos veiklos (Acioli ir kt. 2018).

Atskleista, kad namų globos poveikis yra labiau teigiamas nei institucinės globos (Kang, Chung, Chun, Nho ir Woo, 2014). Užsienio autoriai (Dell'Aglio ir Siqueira, 2010) tyrė vaikų, gyvenančių globos namuose, pasitenkinimą gyvenimu. Rezultatai parodė, kad institucijose augančių vaikų streso vidurkis buvo didesnis palyginti negu šeimose augančių vaikų.

Schütz, CastellàSarriera ir BedinMontserrat (2015) atkreipia dėmesį į tai, kad globos institucijos nėra tinkama vieta vaiko auginimui, nes vaikas augantis institucijoje, patiria daug neigiamų veiksnių, kurie neigiamai paveikia jų emocinė gerovę. Pažymima, kad institucijose augantiems vaikams apskritai trūksta dėmesio. Ypatingai yra artimo kontakto su vienu žmogumi trūkumas, kurio jiems reikia tinkamam vystymuisi. Kitų autorių (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016) nuomone, globos namuose gyvenančių vaikų intelekto ir psichinė raida sulėtėja ne tiek dėl įgimtų veiksnių ar kitų centrinės nervų sistemos pažeidimų, kiek dėl kokybiškų santykių, turiningo bendravimo su suaugusiais trūkumo.

Vis dėlto kai kurie mokslininkai (Font ir Gershoff, 2020) daro prielaidą, kad apgyvendinimas globos namuose iš prigimties yra žalingas ir retai, jei kada nors pateisinamas. Net ir trumpas įstaigoje praleistas laikotarpis gali negrįžtamai paveikti vaikų smegenų vystymąsi ir sąlygoti kitas neigiamas pasekmes, kurios įtakos tolimesniam vaiko vystymuisi ir gyvenimui.

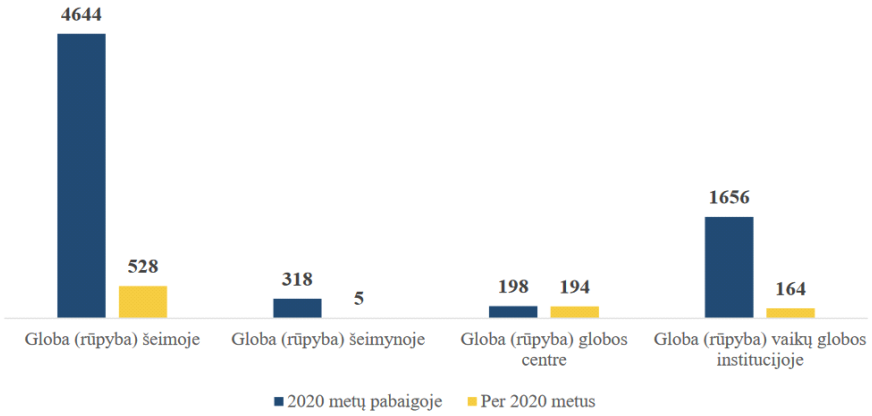
Atlikta analizė rodo apie institucinės globos žalą vaikui. Tačiau pastebima, kad institucinė globa asocijuojasi ir su teigiamais negu su neigiamais dalykais (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2016). Atliktas tyrimas (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2016) rodo, kad 54 proc. tyrime dalyvavusių respondentų mano, kad globos įstaigos užtikrina fizinį vaikų saugumą, įstaigoje vaikams suteikiamas saugumas ir profesionali, etiška pagalba.

Tik nedidelė dalis, 15 proc. apklaustųjų teigiapriešingai, jog institucinė globa daro žalą vaikams.

Svarbu akcentuoti, nes kai kuriuose lietuviškuose komentaruose globa šeimose ir bendruomeninė globa sujungiama jungtuku „ar“, suponuojančiu šių dėmenų alternatyvą, o ne papildymą (Stražinskaitė, 2018). 2020 m. pabaigoje institucijosebuvo **6 816** globojamų (rūpinamų) vaikų. Kelerius pastaruosius metus stebima tendencija, kad vaikų, kuriems nustatoma globa (rūpyba), institucijose mažėja, kaip mažėja ir bendras globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius Lietuvos mastu (https://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/VVTA%C4%AET%202020%20m.%20veiklos%20ataskaita.pdf).

Lietuvoje yra įsteigti ir veikia 66 globos centrai. 2020 m. globos centrai buvo sudarę 204 bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartis su budinčiais globotojais, galinčiais prižiūrėti be tėvų globos likusius vaikus. 2020 m. pabaigoje globos centruose priežiūra budinčio globotojo šeimose buvo nustatyta **198** vaikams.

Per 2020 metus 5 vaikams buvo nustatyta globa (rūpyba) šeimynoje, o 2020 m. pabaigoje šeimynoje buvo globojami 318 vaikų (žr. 2 pav.).

2 pav. Vaikų skaičiaus pasiskirstymas pagal vaiko globos (rūpybos) formas

Vaikų globos (rūpybos) reformai teikiama daug dėmesio, nes visame pasaulyje auginami milijonai vaikų globos institucijose, o ne šeimose. Šių globos (rūpybos) institucijų paslaugų teikimo koncepcija, organizacinė struktūra ir priežiūros kokybė skiriasi nuo šeimos ar šeimynoje globojamų vaikų priežiūros, auklėjimo proceso. Nors visame pasaulyje pripažįstama, kad tokios institucijos teikia pakankamai geras sąlygas auginti vaikus, turi pakankamai gerą materialinę bazę, tačiau nėra panašios į šeimos aplinką ir jose neįmanoma užtikrinti individualių vaiko poreikių (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016).

Kiti mokslininkai (Font ir Gershoff, 2020; Jacobsen, Bergsund, Wentzel-Larsen, Smith ir Moe, 2020) atkreipia dėmesį į tai, kad gyvenimo globos (rūpybos) namuose sąlygos sukelia įvairias pažinimo, sveikatos, emocines ir moralines problemas.

Taigi galima daryti prielaidą, kad institucinė globa yra susijusi su neigiamomis pasekmėmis vaiko vystymuisi.

Didžiausios neigiamos pasekmės yra fizinio augimo srityje ir pažinimo gebėjimų srityje, o taip pat aiškiai pasireiškia dėmesio problemos. Tokios neigiamos pasekmės sukėlė diskusijų apie kitus alternatyvių būdus, t.y. dėti visas pastangas, kad būtų sumažinta vaikų apgyvendinimo tikimybė į globos institucijas. Tokiais atvejais, institucinė globa laikoma absoliučiai būtina, jeigu nėra kitų galimybių suteikti vaikams globą šeimoje, t.y. kuo ilgiau išlaikyti vaikus biologinėje aplinkoje.

Apibendrinant galima teigti, kad numatytos trys vaiko globos formos: vaiko globa šeimoje, šeimynoje ir vaiko globos institucijose. Alternatyvios globos atveju, t.y. globa šeimoje remiasi vaikui suteiktomis galimybės gyventi sveikoje, saugioje ir mylinčioje šeimos ar panašioje į šeimą aplinkoje, kur padedant kompetentingiems specialistams stengiasi organizuoti vaiko globą. Institucinė globa paprastai priskiriama prie institucinės gyvenamosios vietos, kur paprastai vaikų apgyvendinimas vyksta vaikų globos namuose, ir jiems priskiriami socialiniai darbuotojai koordinuoti vaiko globos procesus. Socialiniai darbuotojai tampa atstovais ir ryšiu tarp vaiko ir valdžios institucijų, agentūrų.

1.3. Vaiko globėjo institucijos aptartis

Kaip reikėtų tiksliai ir vienu apibrėžimu apibrėžti „globėjo“ sąvoką, nėra nustatyta. Kaip žinoma, ES teisėje pripažįstama globos ir teisinio atstovavimo svarba užtikrinant vaiko interesus ir gerovę, tačiau joje nėra neapibrėžta nei globėjo samprata, nei jo funkcijos. Kartu su „globėjo“ sąvoka ES teisėje vartojami ir terminai „teisinis arba kitoks atstovas“ ir „specialus atstovas“ apibūdinant asmenį, paskirtą teikti pagalbą ir paramą nelydimiems vaikams arba tiems vaikams, kurių tėvams neleidžiama naudotis tėvų teisėmis (Be tėvų priežiūros likusių vaikų bloga, 2014).

Remiantis ES direktyva, Europos Sąjungos teisių agentūra, JT Vaiko teisių komiteto bendruoju komentaru Nr. 6, *globėjas* laikomas nepriklausomu asmeniu, kuris saugo vaiko bendrą gerovę ir geriausius vaiko interesus (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).

Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatyme (1998) *globėjas* apibūdinamas kaip fizinis ar juridinis asmuo, kuriam įstatymų nustatyta tvarka patikėta likusio be tėvų globos vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas (LR vaiko globos įstatymas, 1998).

Globėjai yra savanoriai, kurie rūpinasi vaikais savo namuose, dažnai kartu su savo biologiniais vaikais (Kaasbøll, Lassemo, Paulsen, Melby ir Osborg, 2019).

„Globėjų šeima“ reiškia vieną asmenį ar porą, kurie rūpintųsi vaiku, atsižvelgiant į jo poreikius, ir skatinti vaiko gerovę bei išsilavinimą, reikalingą visuotiniam vystymuisi (Diogo ir Branco, 2020).

Globėjo (rūpintojo) teisės ir pareigos yra įtvirtintos teisės aktuose. Juridinis asmuo kaip globėjas (rūpintojas) turi įstatymų nustatytas pareigas: užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko priežiūrą, auklėjimą, atstovavimą jam, jo teisėms ir teisėtiems interesams (Grinevičiūtė, 2009). Globėjas (rūpintojas) turi rūpintis vaiku ir jį auklėti, užtikrinti jo fizinį ir psichinį saugumą, tačiau globėjai (rūpintojai) ne visada tinkamai naudoja teises ir pareigas (Grinevičiūtė, 2009). Taip autorė pastebi, kad vaiko globėjas (rūpintojas) gali būti ne tik fizinis asmuo, bet ir šeimynos dalyviai, nevyriausybinėsinstitucijos, fizinių asmenų įsteigtosvaikų globos įstaigos ar organizacijos, kuriosįregistruotosJuridinių asmenų registre.

Kaip nurodoma Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 405 „ Dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitime (2019 m. lapkričio 20 d. Nr. 1173), asmuo norintis tapti vaiko globėju, savo gyvenamosios vietos savivaldybės administracijai turi pateikti pirmiausia rašyti prašymą apie gyvenamąją vietą, telefono ryšio numerį, išlaikomų asmenų skaičių, šeimos sudėtį, globos (rūpybos) motyvus, pageidaujamų globoti (rūpinti) vaikų skaičių, jų amžių, lytį, globos (rūpybos) rūšį. Taip pat sveikatos apsaugos ministro nustatytos formos medicininį pažymėjimą, išduotą ne vėliau negu prieš 12 mėnesių bei kartu gyvenančių vyresnių kaip 16 metų asmenų rašytinius sutikimus, kad fizinis asmuo arba sutuoktiniai taptų vaiko globėju (-ais) (rūpintoju (-ais).

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2017) 3.264 straipsnyje yra pagrįstas vaiko globėjo (rūpintojo) skyrimas:

- jeigu nustatoma vaiko laikinoji globa (rūpyba), vaiko globėjas (rūpintojas) skiriamas savivaldybės administracijos direktoriaus sprendimu. Rekomendacijas dėl globėjo (rūpintojo) skyrimo savivaldybės administracijos direktoriui gali pateikti globos centras, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, kitos valstybinės institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, dirbančios vaiko teisių apsaugos srityje.
- savivaldybės administracijos direktoriaus sprendime dėl vaiko globėjo (rūpintojo) skyrimo nurodoma: institucijos, priėmusios sprendimą, pavadinimas, sprendimo priėmimo data, vaiko globos (rūpybos) rūšis, vaiko globėjas (rūpintojas), budintis globotojas, kai vaiko globa (rūpyba) nustatoma globos centre, globojamas (rūpinamas) vaikas, vaiko globos (rūpybos) vieta, institucija, atsakinga už globojamam (rūpinamam) vaikui nuosavybės teise priklausančio turto apsaugą, kitos svarbios aplinkybės, turinčios reikšmės vaiko globai (rūpybai) ir jos nustatymui.

Jei tai būtina siekiant apsaugoti geriausius vaiko interesus, nustatant vaiko laikinąją globą (rūpybą), globėju ar rūpintoju arba budinčiu globotoju skiriamo fizinio asmens duomenys šio asmens rašytiniu prašymu ir (ar) vaiko laikinąją globą (rūpybą) nustatančio subjekto sprendimu gali būti neatskleidžiami vaiko tėvams (tėvui arba motinai), kurių globos vaikas neteko. Tokiais atvejais globėjas (rūpintojas) šio kodekso 3.271 straipsnio 5 ir 6 punktuose nustatytas pareigas įgyvendina tarpininkaujant valstybinei vaiko teisių apsaugos institucijai.

- jeigu nustatoma vaiko nuolatinė globa (rūpyba), vaiko globėjas (rūpintojas) skiriamas teismo nutartimi pagal valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos pareiškimą. Kai steigiama vaiko globa (rūpyba), atsižvelgiama į mirusių vaiko tėvų (įtėvių) testamente pareikštą valią dėl vaiko globėjo (rūpintojo) skyrimo, jei tai neprieštarauja šio kodekso 3.269 straipsniui.

Nustatant vaiko globą (rūpybą) yra atsižvelgiamą į rekomenduotiną eiliškumą ir pirmenybę skirti pirmiausia giminaičiams, nesant jiems, antroje vietoje asmenims, su vaiku susijusiems emociniais ryšiais.Trečioje pozicijoje vaiko broliai, seserys. Tuomet jau seka pasipildo šeimos, globos centrai, šeimynos ir vaikų globos institucijos.

„Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa“ (2015) vadove nurodoma, kad globėjai skiriami asmenys:

- turi būti kompetentingi ir patyrę vaikų gerovės ir apsaugos, įskaitant vaiko raidą ir vaiko psichologiją, sričių specialistai;
- turi turėti pakankamai žinių apie nacionalines vaikų apsaugos sistemas, taip pat apie nacionalines sveikatos priežiūros ir švietimo sistemas;
- turi pakankamai gerai išmanyti teisinę sistemą.

Pasak Ntshongwana ir Tanga (2018) pagrindinė globėjų (rūpintojų) pareiga yra auklėti ir prižiūrėti vaiką, užtikrinti jo fizinį ir psichinį saugumą. Kad globėjai skatintų vaiko vystymąsi, jie turi užtikrinti vaiko priežiūros kokybę, paramą ir priežiūra, veikti atsižvelgiant į vaiko interesus ir atsižvelgti į jo norus bei asmenines vertybes, sprendžiant vaiko interesų klausimus rekomenduotina bendradarbiauti irsukitomis institucijomis. Minima, kad globėjai turi užtikrinti nesikeičiančią, saugią namų aplinką ir visus vaiko sveiko vystymosi aspektus, pavyzdžiui fizinius, socialinius, emocinius, psichologinius, kultūrinius ir dvasinius poreikius. Jie turėtų skatinti vaikus mokytis, ir rūpintis vaiko laisvalaikiu. Be to globėjai turėtų palaikyti ir kurti tik pozityvius ir teigiamus globojamų vaikų ir jų biologinių tėvų abipusius santykius.

Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. sausio 19 d. įsakymo Nr. A1-28 „Dėl Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo nutarime nurodoma budinčio globotojo ir globėjo (rūpintojo veikla).

Globotojas, prižiūrėdamas vaiką:

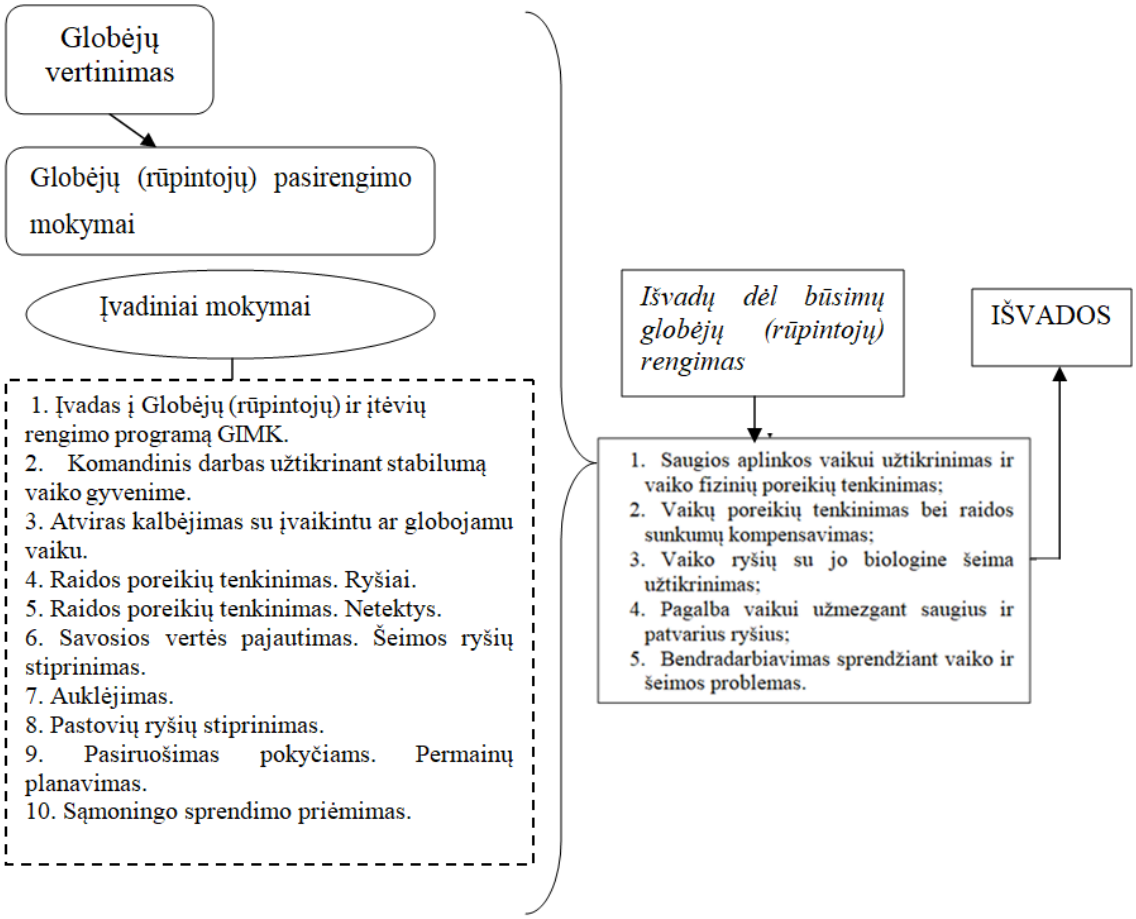
- užtikrina vaiko saugumą ir pasitikėjimą skatinančius santykius;
- skatina dvasinį ir moralinį vaiko tobulėjimą, stiprina jo savivertę, ugdo pareigingumą;
- užtikrina reikiamą paramą vaikui;
- skatina vaiką kurti ir palaikyti ryšius su bendraamžiais, šeima, kitais vaikui svarbiais asmenimis;
- konsultuojasi su globos centro specialistais dėl reikiamos pagalbos vaikui;
- užtikrina vaiko saugumą, nepalieka jo be tinkamos priežiūros;
- bendradarbiauja su sveikatos priežiūros įstaigų, švietimo ir ugdymo, socialinių paslaugų įstaigų specialistais, rūpinasi vaiko ugdymu, sveikatos priežiūra ir kt.;
- naudojasi globos centro siūloma pagalba, analizuoja ir vertina savo veiklą, tobulina profesinę kompetenciją ir dalyvauja savitarpio pagalbos grupėse ir supervizijoje;
- vykdo kitas funkcijas, reikalingas vaiko fizinei, emocinei, socialinei gerovei užtikrinti;
- atlieka globos centro suteiktame įgaliojime nurodytus konkrečius veiksmus, atstovaudamas vaikui sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, švietimo ar kitose įstaigose, institucijose bei organizacijose.

Taigi globėjo (rūpintojo) paskirtis – globoti ir rūpintis globojamu vaiku, tenkinti ne tik globotinio gyvybinius poreikius, bet ir kartu užtikrinti prižiūrimo vaiko emocinį ir fizinį saugumą. Tad nekelia abejonių, kad asmenys, būdami globėjais (rūpintojais) turi turėti specifinių žinių ir gebėjimų, įgūdžių ir įpročių nuolat plėtoti globos veiklai reikšmingas kompetencijas. Kompetencijų ir mokymosi plėtojimas – neabejotinai svarbi globotojo ugdymosi sąlyga. Todėl globėjas turi būti pasirengęs išklausyti globotojų ir įtėvių mokymus (Murray, Tarren-Sweeney ir France, 2011).

1.4. Vaiko globėjų rengimo sistema

Globėjais gali tapti kiekvienas žmogus, savanoris ar kitaip su vaiku susijęs giminaitis ar ne giminaitis, nuo 21 iki 65 amžiaus. Būtina, kad visais atvejais asmuo norintis tapti globėju, norėtų tai daryti, ir turi turėti tinkamas sąlygas vaikui augti ir vystytis.

Paminėtina, kad globėjai (rūpintojai) yra vertinami nuolat, nuo pirmo sutikimo ir kol yra globojami vaikai. Pagrindiniai darbuotojų užduodami klausimai globėjams yra pasirengimo globti motyvo veiksniai, auklėjimo ir globos pajėgumai stiprybes, taip pat pasirengimas pokyčiams (Brown, Rodgers ir Anderson, 2015).

3 pav. Vaiko globėjo (rūpintojo) rengimo sistema

Specializuotoje literatūroje globėjų (rūpintojų) motyvacijos šaltiniai skirstomi į dvi kategorijas: *išorinę ir vidinę* (Neamţu, 2016). Motyvaciją galima apibūdinti kaip išorinę, kai jos šaltinis slypi ne pačiame žmoguje, o kažkur išoriniame. Išorine motyvacija siekiama patenkinti globėjų (rūpintojų) netiesioginius poreikius, pavyzdžiui, pinigų.

Karjeros kontekste išorinė motyvacija kyla tuomet, kai norima patenkinti poreikį, pavyzdžiui, mokėti už atostogas, įsigyti automobilį ar nusipirkti namą, ar patenkinti kitus poreikius, kurie kainuoja pigiau, bet už kuriuos vis tiek reikia mokėti. Kalbant apie išorinę motyvaciją, asmens darbas yra tiesiog priemonė patenkinti tam tikrus poreikius. Kita vertus, vidinė motyvacija kyla iš savęs; yra vidinis asmens noras vertybių sistemoje, kaip noras padėti vaikams. Kai kurie globėjai teigia, kad jie jaučia malonumą, užsiimdami šia veikla. Žmonės, kurie vykdo tam tikrą veiklą siekdami patirto pasitenkinimo, o ne norėdami gauti atlygį, už kurį galėtų atlikti kitus dalykus poreikius galima apibūdinti kaip vedamus „vidinio balso“. Kalbant apie vidinę motyvaciją, svarbiausias (ir iš vidaus nulemtas) atlygis yra atlikti užduotį, kuri laikoma malonia (Neagoe, Neag ir Lucheş, 2019).

Globos srityje labai svarbi motyvacija, dėl kurios žmonės nusprendžia tapti globėjais, nes nuo to gali priklausyti jų siūlomų paslaugų kokybė. Nors dauguma globėjų rūpinasi altruizmu ir meile vaikams, kas juos motyvuoja, yra ir tokių, kuriuos išoriškai motyvuoja gaunamas atlyginimas ir kurie tampa globėjais, nes jiems reikia darbo. Tik teisinga užfiksuoti, kad išorinė motyvacija gali pasikeisti į vidinę, dirbant globėjo darbą. Dėl prieraišumo, kuris auga tuo metu, kai jie prižiūri vaiką, globėjas gali pasiekti paslaugų teikimo ir veiksmų etapą ne dėl atlyginimo, kurį gaus mėnesio pabaigoje, o dėl to, iš prieraišumo ir meilumo, susijusio su jų santykiais su vaiku (Neagoe ir kt., 2019).

Daugelyje tyrimų (pvz., Rodger ir kt., 2006) padaryta išvada, kad gaunamos papildomos pajamos paprastai nėra pagrindinė pradinė globos priežastis.

Kitu autorių (Brown, Sigvaldason ir Bednar, 2007) atlikti tyrimai rodo, kad motyvacija siejama su prisirišimo jausmu. Be to taip pat minimos šie trys pagrindiniai globėjų motyvacijos veiksniai: noras padidinti šeimos narių skaičių, gelbėti vaikus, kuriems gresia žala, ir socialiniai susirūpinimai, susiję su poreikiu daugiau globos namų. Noras padidinti šeimos dydį buvo labiausiai susijęs su vėlesniais stipresniais globėjų ir vaiko prisirišimais.

Su šeima susijusi motyvacija apima brolio / sesers aprūpinimą savo vaiku ir motinos norą (paprastai)likti namuose ir prižiūrėti gimusius vaikus, o ne išeiti į darbą (Andersson, 2001; Swartz, 2004). Noras įsivaikinti taip pat buvo pažymėtas kaip pirminė motyvacija tiems, kurie negalėjo įsivaikinti.

Gvaldaitės (2017) atliktas tyrimas parodė, kad tyrime dalyvavę globėjai atskleidė, kad sprendimas ir motyvacija globoti vaiką susiję su savęs dovanojimu kitiems poreikiu, o jų pasirinkimui lemiamą įtaką turėjo tikėjimas Dievu ir dalyvavimas krikščioniškose bendruomenėse bei kiti prasmingi įvykiai ir susitikimai (su žmonėmis, kurie paskatinto globoti). Globėjai taip pat atskleidė, kad globojant vaiką jie turi galimybę išgyventi besąlygiško priėmimo, dosnumo patirtį, kuri juos keičia į tobulėjimo pusę ir turtina dvasine prasme.

Pirmieji socialinio darbo absolventai 1996 metais parengė įdarbinimo, mokymo ir paramos globėjų šeimoms programą Kaune, tačiau ši patirtis nebuvo tinkamai palaikoma valstybės.

Nuo 2008 m. visoje Lietuvoje pradėta vykdytivieninga globėjų (rūpintojų) rengimo ir mokymo programa, kuri sukurta JAV metodika „Tėvų informacijos bei tobulinimo ir mokymo išteklių programa“. Šis PRIDE modelis buvo pasirinktas dėl kompetencijomis pagrįsto mokymosi, jo dėmesio komandiniam darbui, visų vaiko gerovės sistemos sričių įtraukimo ir suderinamumo su ministerijos dėmesiu visų globojamų vaikų saugumui, gerovei ir pastovumui.

Buvo teigiama, kad visi globėjai, nesvarbu, ar jie yra būsimi įtėviai, ar patyrę įtėviai, kurie globoja vaikus daugelį metų, privalo baigti mokymus (Sivajohanathan, Findlay ir Andres, 2014).

Lietuvoje nuo 2008 m. iki 2018 m. buvo įgyvendinta globėjų (rūpintojų) ir įtėvių rengimo programa „Parent Resources for Information, Development and Education“ (PRIDE) pagal Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2007 m. liepos 24 d. sutartį su JAV asociacija Child Welfare League of America (CWLA) dėl PRIDE programos licencijos. Nuo 2012 m. Lietuvoje PRIDE programa pavadinta „Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymas ir konsultavimas“ (GIMK).

„Dėl globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos ir konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų patvirtinimo“ įsakyme (2011), nurodo, kad būsimų globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų pasirengimo mokymai yra organizuojami pagal Bendrą globėjų (rūpintojų) ir įtėvių rengimo programą, kuri susideda iš grupinių (10 temų) ir individualių susitikimų. GIMK įvadiniai mokymai globėjams ir įtėviams trunka apie 3 mėnesius, kurių metu vyksta individualūs susitikimai įstaigoje ir būsimų globėjų ar įtėvių namuose (1 kartą savaitėje 3 val.).

Atkreiptinas dėmesys, kad šioje programoje vyrauja mokymosi ir įsivertinimo procesas, akcentuotas į asmenis, norinčius tapti globėjais (rūpintojais) ar įtėviais, motyvacijos ir gebėjimų savianalizę. Programa įgyvendinama keičiant ir tobulinant teisinę aplinką, procedūras bei šviečiant visuomenę vaiko globos ar įvaikinimo klausimais (Giedrimas, 2014).

„Dėl globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos ir konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų patvirtinimo“ įsakyme (2011), pasibaigus mokymams yra rengiama išvada dėl būsimų globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką.Globos centro socialiniai darbuotojai rengdami išvadasbūsimiemsglobėjams(rūpintojams) ir įvaikintojams pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką, visada vertina ir aptaria su globėjais (rūpintojais) ir įvaikintojais penkis gebėjimus. Įvertinus visus 5 gebėjimus parengiama išvada leidžianti kreiptis dėl globos (rūpybos) ar įvaikinimo. Dažniausiai išvada dėl pasirengimo įvaikinti ar globoti (rūpintis) būna teigiama, bet dėl tam tikrų aplinkybių ir pagrįstųneatitikimųpasitaiko ir neigiamų išvadų. Neigiamoje išvadoje yranurodoma, kokių gebėjimų būsimiems įtėviams ar globėjams (rūpintojams) stinga, taip pat pateikiamos rekomendacijos, kurias asmenys turi įvykdyti. Pavyzdžiui, sutuoktiniaituri lankyti psichologo konsultacijas ir reflektuodami rasti atsakymusį į rupimus klausimus. Norintiesiems globoti (rūpintis)arįvaikinti, įvykdžiusiems nurodytas rekomendacijas, patikslinama neigiama išvadair pateikiama teigiama išvada.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko globa (rūpyba) tai laikinai be tėvų likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir interesų gynimas. Siekiant apsaugoti vaikus ir sukurti kuo artimesnę aplinką vaikams siūloma vaiko globa šeimoje, šeimynoje.

Numatytos ir kitos vaikų globos formos – vaiko globa institucijoje ir vaiko globa globos centre. Institucinė globa paprastai priskiriama prie institucinės gyvenamosios vietos, kur paprastai vaikų apgyvendinimas vyksta vaikų globos namuose, ir jiems priskiriami socialiniai darbuotojai. Aptariant vaiko globėjų rengimo sistemą, pabrėžiama, kad rengimo sistema yra labiau orientuota į globėjų mokymus, jų rengimą tapti globėjais. Taip pat organizuojama globėjų atranka ir pateikiamos išvada dėl būsimų globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų pasirengimo.

II. SOCIALINĖ PAGALBA GLOBĖJAMS

2.1. Globėjų patiriamos problemos globojant globotinius

Šeimos sistemos pokyčiai globojant globotinius. Priėmus globoti vaiką, pokyčius jaučia tiek pats globotinis, tiek ir kiti šeimos sistemos nariai. Kaip teigia Rimkus (2016), globotinis ateina su savo vardu ir pavarde, biologiniais šeimos ryšiais ir su savo emociniais prisirišimais, kartu ir jau susiformavusiais būdo bruožais, šeimos tradicijomis, įgimtais gebėjimais ir polinkiais. Šievisi dalykai yra svarbi vaiko kaip asmenybės dalis. Globėjams tenka pažinti ir gerbti šiuos prigimtinius iš biologinės šeimos atsineštus vaiko komponentus. Tad globos procese globėjai (rūpintojai) susiduria su naujais iššūkiais ir užduotimis, o svarbiausia globėjo užduotis – pažintivaiką, priimti ir gerbti biologinę vaiko prigimtį. Jeigu globėjas turės pakankamą informaciją apie globotinį, jo sveikatą, elgesį ir įpročius, identifikuos vaiko stiprybes ir poreikius, tad globėjas įdėjęs nemažai pastangų, tarp globotinio, globėjo ir kitų šeimos narių santykiai išliks nepakitę. Jeigu globėjo (rūpintojo) šeimoje informacijos apie globotinį trūks, tai atėjus globotiniui, veikiausiai santykiai tarp globėjo (rūpintojo) ir globotinio dar pablogės, nes nauji globotinio poreikiai, elgesys ir būdas gali sukelti globėjams (rūpintojams) naujų uždavinių, kurie kels didesnį nerimą, stresą. Dažniausiai informacijos stoka ir nesugebėjimas tinkamai reaguoti į emocinius ir elgesio poreikius globojant globotinį, šeimos nutraukia globą ar rūpinimąsi vaiku (Lanigan ir Burleson, 2017).

Vaiko globėjų patiriamos problemos ar sunkumai, susiję su specialistų pagalbos gavimu. Kaasbøll, Lassemo, Paulsen, Melby ir Osborg (2019) atskleidė kad, organizaciniu lygmeniu, globėjai tėvai susiduria su tokiomis kliūtimis, kaip: psichinės sveikatos paslaugų ir kitų sveikatos teikėjų bendradarbiavimo stoka bei specialių mokymų ugdymo tema stoka, kad būtų galima patenkinti specialiuosius globoje gyvenančių paauglių poreikius, galimybes. Taip pat iš organizacinio lygmens kliūčių akcentuojamas paramos trūkumas, tampant iš karto globėjais. Gobėjai nori dalyvauti mokymuose, bendrauti su specialistais, kurie daugiausia dėmesio skirtų paauglių elgesio problemoms spręsti. Ypatingai mokymai svarbūs, siekiant išvengti perdegimo, siekiant gauti daugiau mokymų, kurie padėtų jiems atlikti tinkamą globėjų vaidmenį. Dažnai globėjų (rūpintojų)šeimos bijo prisiimtiatsakomybęuž paauglį, kadangi baiminasi. Baimė kyla, kad nesusitvarkys.

Kito tyrimo (McKeough, Bear, Jones, Thompson, Kelly ir Campbell, 2017) metu atskleista, kad didžiausią psichosocialinį krūvį dėl sudėtingo globotinio elgesio ir savo vaidmens patiria globėjai, nes globėjovaidmuo reikalauja iš tiesų daug psichologinių ir fizinių jėgų bei laiko ir pastangų.

Jeigu globotinis neturi rimtų sveikatos sutrikimų, mokymosi ar elgesio sutrikimų, tai globojanti šeima yra pakankamai stipri ir subrendusi globos vaidmeniui ir yra tinkamai pasiruošusi globotinio globai (McKeough ir kt. 2017). Problemų gali kilti tada, kai globotinis pasižymi tam tikrais elgesio, sveikatos sutrikimais ar sudėtingu elgesiu. Globėjamstai sukelia daug iššūkių, globėjaiišgyvena nerimą, neigiamus jausmus, kurie lemia vaidmens atlikimą. Jiems kyla baimė, kad dėl savo ribotų galimybių ar paramos trūkumo, tinkamai susidoroti su nauju globėjų profesiniu vaidmeniu ir įgyti „nepavykusių tėvų“ statusą.

Adams ir kt. (2018) pritaria, kad vaiko globa yra svarbi vaiko gerovės sistemos dalis, tačiau globa kelia stresą. Nustatyta, kad globos kontekste vaikai turintys elgesio ir emocinių problemų yra bene daugiausia iššūkių ir streso globėjams kelianti grupė. Tad jeigu vaikas bus linkęs elgtis problematiškai ir tai gali sukelti sunkumų globėjams ir jų santykiams su vaiku. Dažniausiai vaiko toks elgesys siejamas su patiriamu periodu, kurio metu vaikams atrodo, kad visi prieš jį, tad jis gali bandyti šantažuoti ar grasinti. Tokiu atveju globėjas neturėtų veltis į neapykantą, bet jis turėtų išklausyti vaiką, pripažinti jo jausmus, neskatinti priešiškumo. Globėjas turi stengtis, kad pokalbiai su vaiku būtų nukreipti į svarbesnius klausimus. Todėl labai svarbu padėti globėjams gerinti santykius su vaikais, vesti mokymus, kurie padėtu spręsti tokias problemas (Järvinen ir Luckow, 2020).

Užsienio autoriai (Bergsund, Wentzel-Larsen ir Jacobsen, 2020) pastebi, kad globėjų šeima patiria didelį stresą, nes susiduria su keliais iššūkiais. Dažniausiai globėjai įvardija šias problemas: socialinės paramos trūkumas, kokybiškų socialinių paslaugų sumažėjimas, finansinės paramos bei bendravimo su darbuotojais trūkumas. Be to, globėjai patiria ir asmeninių problemų, sunkumų, įskaitant savo sveikatos problemas, grėsmes jų asmeniniam saugumui.

Yra atliktų tyrimų (Goemans, Buisman, vanGeel ir Vedder, 2020), kai analizuojamas globojamų šeimų patiriamas stresas ir jam įtakos turintys veiksniai. Taigi nustatyta, kad bendradarbiavimo trūkumas tarp globėjų šeimų ir globos įstaigų, mokymų stoka, ir sunkumai patiriami globėjų šeimoms bendraujant su biologiniais tėvais. Chateauneuf, TurcotteirDrapeau (2018) taip pat atkreipė dėmesį, kad daugelis globojančių šeimų patiria sunkumų, bendraudamos su globojamo vaiko ir biologiniais vaikais. Įprastai dažniausiai kyla konfliktai ir įtampa tarp abiejų šalių.

Lietuvių autorių (Raudeliūnaitė irUrbikaite, 2011) tyrimas atskleidė, kad pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria šeimos globojančios vaikus – tiek pedagoginių, tiek psichologinių žinių, reikalingų vaikų, paauglių auklėjimui ir ugdymui trūkumas. Atlikti tyrimai (Albertson, Moreno, Garrison, Evans ir Ahrens, 2018) rodo, kad vienas iš didžiausių sunkumų, su kuriais susiduria globėjai, globodami paauglius vaikus, yra paauglių rizikingas seksualinis elgesys ir iš to kylantys pavojai, vienas kurių suicidinis elgesys.

Mokslininkas Kheswa (2017), analizavęs šeimas, globojančius 15-18 m. paauglius, pastebi, kad globojančios šeimos susiduria su patiriamais sunkumais, stengiantis susitvarkyti su globojamų paauglių merginų rizikingu seksualiniu elgesiu, dėl globojamų tėvų tėvystės, tam tikrų pedagoginių, psichologinių įgūdžių stygiaus. Dažnai pažeidžiama paauglių savijauta, dėmesio trūkumas, nepalaikantys santykiai prisideda prie globojamų paauglių patiriamo savęs negerbimo. Norėdami užmaskuoti emocinius trūkumus, paaugliai griebiasi piktnaudžiavimo alkoholiu ir daugelio seksualinių santykių su vyresniais partneriais.

Analizuojant neigiamas paauglių raidos problemas, sutinkama, kad dažniausiai paaugliai turi didesnį įsitraukimą į probleminį ir/ar rizikingą elgesį, tokį kaip alkoholio ir kitų svaigiųjų medžiagų vartojimą (Coulter, Jun, Truong, Mair, Markovic, Friedman&Corliss, 2019), rizikingą seksualinį elgesį bei didesnius emocijų sunkumus (NgocDo, NgocNguyen, QuynhThiNguyen, TuanNguyen, DuyNguyen, PhuongBui ir GiaVu, 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko globėjai susiduria su įvairiomis problemomis, nes globotiniai dažniausiai turi emocinių ir psichologinių problemų. Tam įtakos turi tokie rizikos veiksniai kaip anksčiau patirtos emocinės ir fizinės traumos, išsiskyrimas su biologiniais tėvais, tėvų nepriežiūra ir kita. Dėl ribotų galimybių, pedagoginių žinių, šeimos, globojančios globotinius susiduria su sudėtingomis situacijomis ir baiminasi įgyti „nepavykusių tėvų“ statusą. Tad tokioms šeimoms būtina pagalba, specialistų konsultacijos ir parama.

2.2. Socialinių paslaugų globėjams ypatumai

Socialinės paslaugos sistema Lietuvoje buvo pradėta plėtoti po nepriklausomybės atkūrimo – kaip atskira socialinės apsaugos sistemos sritis, siekiant pagerinti iš dalies ar visiškai nepajėgusių pasirūpinti savimi asmenų gyvenimo kokybę. Kaip Naujanienė, Motiečienė, Mažeikienė, Varžinskienė ir Ruškus (2016) pažymi, *socialinės paslaugos* tai pagalba (šeimai), kuri dėl amžiaus ar dėl kitų socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturintis gebėjimų ar galimybių savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialinių paslaugų teikimas svarbus Vaikų apsaugos priežiūrai, kur įvairūs darbuotojai - formalūs ir neoficialūs, apmokami ir nemokami, profesionalūs ir neprofesionalūs, vyriausybinės ir nevyriausybinės prisideda prie efektyvesnės vaikų priežiūros, jos paramos ir apsaugos. Minint vaikų globą šeimose, visa bendra socialinės apsaugos politika, t.y. socialinių paslaugų teikiantys subjektai siekia sukurti ir teikti geresnes prevencines ir pagalbos globėjų šeimoms paslaugas (Van Bochove, Tonkens, Verplanke ir Roggeveen, 2018).

Bendrosios socialinės paslaugos –taiatskiros, be nuolatinės specialistų priežiūros teikiamos paslaugos. Bendrųjų paslaugų tikslas - ugdyti ar kompensuoti asmens (šeimos) gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Bendrosioms socialinėms paslaugoms priskiriama:

- informavimas;
- konsultavimas;
- tarpininkavimas ir atstovavimas;
- maitinimo organizavimas;
- aprūpinimas būtiniausiais drabužiais ir avalyne;
- transporto organizavimas;
- sociokultūrinės paslaugos;
- asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas;
- kitos bendrosios socialinės paslaugos.

Verta paminėti, vieną iš svarbiausių socialinių paslaugų teikėjų – globos centrą, kuris kaip socialinių paslaugų teikėjas, organizuoja ir teikia socialines paslaugas bei kitą pagalbą pagal poreikį globėjui (įtėviams) ir kitiems asmenims. Pagrindinis globos centro tikslas – prieinamumassocialinių paslaugų būsimiems ir esamiems globėjams (rūpintojams), įtėviams.

Remiantis atliktu tyrimu tema - „Globėjų ir įtėvių paslaugų poreikio, jų prieinamumo ir teikiamų paslaugų kokybės analizė“ (2020) socialinės-teisinės paslaugos turinį globėjams sudaro šios paslaugos:

- GMK mokymai ir konsultavimas;
- Globos koordinatoriaus paslaugos;
- Šeimos konsultavimas, tarpininkavimas;
- Teisinė pagalba;
- Psichologo konsultacija;
- Savitarpio pagalbos grupės paslaugos;
- Kitų specialistų pakalba;
- Pagalbos teikimas esant kriziniam atvejui;
- NVO – nevyriausybinių organizacijų paslaugos;
- Laikino Atokvėpio paslauga.

Planuojant pagalbos teikimą globėjams (rūpintojams), svarbu atkreipti dėmesį į šeimą, kuri globoja vaiką. Svarbu atkreipti dėmesį į paties globos proceso tikslus ir principus bei vaiko interesų pažinimą, nes dažnai ne visi globėjai iki galo suprantą globą.

Tad svarbu akcentuoti globėjo pareigas, globos tikslus ir bendradarbiavimą su specialistais, kad globėjas ir globotinis jaustųsi užtikrinai saugiau (Rimkus, 2016). Taigi pradiniame pagalbos teikime labai svarbi pati šeima, taip pat vaiko aplinka, draugai, kaimynai, institucijos ir kitos organizacijos.

Visų pirmiausią socialinės pagalbos sistemą reguliuoja valstybė. Ji suteikia globėjo šeimai materialinę piniginę paramą ir profesionalių socialinių darbuotojų paramą. Globojamo vaiko šeimoje, šeimynoje ir nevyriausybinėje globos institucijoje išlaikymą reglamentuoja Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, vaikui, kuriam globa (rūpyba) nustatyta šeimoje, šeimynoje, globos centre ar vaikų globos institucijoje, jo globos (rūpybos) laikotarpiu kas mėnesį skiriama globos (rūpybos) išmoka. Valstybė ir toliau remia buvusius pilnamečius globotinius, kurie mokosi ar studijuoja, ir mokymosi laikotarpiu, bet ne ilgiau, kaip iki jiems sukaks 24 metai, skiriama globos (rūpybos) išmoką. Globojamam vaikui išlaikyti skirtomis lėšomis disponuoja vaiko globėjas (rūpintojas) ir tik vaiko geriausiems interesams užtikrinti.

Socialinę pagalbą globėjams (rūpintojams) savo teritorijoje organizuoja ir administruoja savivaldybės, kurios:

- steigia ir išlaiko socialinių paslaugų įstaigas;
- organizuoja vaiko (šeimos) socialinių paslaugų poreikio nustatymą;
- pagal nustatytą vaiko (šeimos) socialinių paslaugų poreikį skiria socialines paslaugas šeimoms (LR socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

Kadangi globa yra valstybės prižiūrimas ir kontroliuojamas procesas, tad vaiko globą prižiūri Vaiko teisių apsaugos institucija (VTAS), kuri ne rečiau kai kartą per metus, aplanko globojamą vaiką, įvertina globos kokybę. Todėl VTAS institucijos specialistais visuomet pataria globotojams, kaip vykdyti savo pareigas (Rimkus, 2016).

Globos centro teikiama ir (ar) organizuojama pagalba – budinčių globotojų, socialinių globėjų, globėjų giminaičių, šeimynos dalyvių, įtėvių atrankos, konsultavimo ir mokymo, tarpininkavimo paslaugos, psichosocialinė pagalba, psichoterapija, intensyvi pagalba, laikino atokvėpio paslaugos, budinčių globotojų, socialinių globėjų, globėjų giminaičių vykdomos veiklos kokybės vertinimas, teisinė, sociokultūrinė ar kita pagalba (LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas, 2018).

Teikiant socialinę pagalbą globėjams (rūpintojams), svarbus vaidmuo tenka ne tik savivaldybėms, bet ir seniūnijose dirbantiems specialistams. Globėjams po globos steigimo paskiriamas *globos koordinatorius,* kuris kartu su GIMK specialistais, psichologu padeda spręsti iškilusias problemas, konsultuoja, informuoja, organizuoja tęstinius mokymus, savitarpio paramos grupes ir padeda bendradarbiauti su institucijomis.

Globos koordinatorius atlieka šias funkcijas:

- organizuoja budinčių globotojų, socialinių globėjų, globėjų giminaičių, įtėvių paiešką;
- teikia konsultacijas budintiems globotojams, socialiniams globėjams, jų globotiniams ar prižiūrimiems vaikams ir jų šeimos nariams.
- dalyvauja vaiko, prižiūrimo budinčio globotojo ar globojamo (rūpinamo) socialinio globėjo šeimoje, laikinos globos (rūpybos) peržiūrose.
- koordinuoja pagalbos teikimą vaikams, globojamiems (rūpinamiems) socialinių globėjų ar prižiūrimiems budinčių globotojų, ir budintiems globotojams bei teikia ar organizuoja šiems vaikams ir budintiems globotojams reikiamą pagalbą (socialines paslaugas, psichosocialinę, konsultacinę, teisinę ir kitą pagalbą).
- pagal poreikį bendradarbiauja su vaiko (jei tai neprieštarauja jo interesams), prižiūrimo budinčio globotojo šeimoje ar globojamo (rūpinamo) socialinio globėjo šeimoje, biologiniais tėvais, paruošia vaiką susitikimams su biologiniais tėvais.
- esant poreikiui organizuoja esamų globėjų (rūpintojų) ir įtėvių savitarpio pagalbos grupės užsiėmimus.
- rengia, teikia ir vykdo projektus, susijusius su vaikų globa (rūpyba) šeimoje ir įvaikinimu.
- bendradarbiauja su Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo skyriais, kitų įstaigų socialiniais darbuotojais, kitomis socialinėmis, sveikatos, teisėsaugos, švietimo, kultūros ir t.t. įstaigomis.

Taip pat teikiant socialinę pagalbą globėjams svarbus vaidmuo tenka socialiniams darbuotojams, nes jie tiesiogiai bendrauja su tėvų globos netekusiais vaikais, ir geriausiai žino su kokiomis problemomis susiduria globojančios šeimos. Socialiniai darbuotojai yra kaip globotojų pagalbininkai, kurie padeda šeimoms spręsti įvairias problemas, teikia paramą, užtikrina tinkamą tolimesnę globėjų veiklą. Socialinių darbuotojų, dalyvavimas yra labai svarbus globėjų globos procesams (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017). Socialiniai darbuotojai tampa tarpininkai ir suprantamai perteikia tiek globėjams, tiek globėjų vaikams gaunamą informaciją, padeda prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų ar konteksto (Liepinskaitė ir Motiečienė, 2017).

Laikino atokvėpio paslauga yra trumpalaikio pobūdžio asmens, globotinio (rūpintinio) socialinės priežiūros paslauga, kai šiuos asmenis auginantys tėvai, prižiūrintys šeimos nariai ar globojantys (prižiūrintys) asmenys laikinai dėl tam tikrų priežasčių negali jais pasirūpinti. Laikino atokvėpio paslauga – būtinos paslaugos budintiems globotojams, kurie dėl tam tikrų priežasčių (liga, komandiruotė, atostogos, mokymasis, studijos ar kt.) laikinai negali globoti ar pasirūpinti globojamu vaiku.

Laikino atokvėpio paslaugas budinčiam globotojui, globėjams giminaičiams, globėjams (rūpintojams), nesusijusiems giminystės ryšiais, šeimynos dalyviams organizuoja Globos centrai (https://www.seimoskc.lt/wp-content/uploads/2021/05/LAIKINO-ATOKV%C4%96PIO-tvarkapriedai.pdf).

Globėjų GIMK mokymų organizavimas. GIMK programos mokymai skirti asmenims, ketinantiems globoti (rūpintis), įvaikinti, vaiką, teikti vaikų priežiūros paslaugas, įtėviams, globėjams (rūpintojams), budintiems globotojams ir asmenims, dirbantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kurie patvirtinti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2018 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. BV-66.

GIMK programos mokymai sudaryti:

- pagal Pagrindinę globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programą;
- pagal Specializuotą asmenų, siekiančių teikti socialinės priežiūros paslaugas, ir bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programą;
- pagal Artimųjų giminaičių rengimo vaiko globai programą;
- pagal tęstinę globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programą.

Būsimieji globėjai po mokymų baigimo gauna pažymėjimus bei per 20 darbo dienų jiems ir Vaikų teisių apsaugos ir įvaikinimo skyriui pagal pareiškėjų gyvenamąją vietą pateikiama išvada apie jų pasirengimą globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką. Be įvadinių GIMK mokymų įstaigos atestuotos socialinės darbuotojos toliau konsultuoja esamus ir būsimus įtėvius individualiai, veda tęstinius mokymus, rengia ir teikia paramą.

GIMK programą įgyvendinančių globos centrų, organizuoja mokymus esamiems budintiems globotojams, globėjams (rūpintojams) ir įtėviams pagal tęstinę GIMK programa, taip pat vedami savitarpio pagalbos grupių užsiėmimai, tęstiniai mokymai. Tęstiniai mokymai vedami bendroms globėjų (rūpintojų), budintiems globotojams ir įtėvių grupėms. Tęstiniai mokymai skirti globojančių ir įvaikinusių šeimų mokymui ir konsultavimui. GIMK atestuoti socialiniai darbuotojai, atsižvelgdami į globojančių (rūpinančių) šeimų poreikius, sprendžia, kaip organizuotitęstinius mokymus beikokias temas mokymųmetu nagrinėti.

Neretai, sprendžiant, kokia tema bus nagrinėjama Tęstinių mokymų metu, GIMK atestuoti socialiniai darbuotojai atsižvelgia į tai, kokiais klausimais dažniausiai individualiai konsultuotos globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų ir įtėvių šeimos.

Apibendrinant socialinę pagalbą globėjams, galima teigti, kad yra numatytas pagalbos globėjams mechanizmas, apimantis specialistų pagalbą, institucijų pagalbą, finansinę paramą, laikos priežiūros atokvėpio paslaugą ir kita. Tik kai visi pagalbos etapai bus numatyti efektyviai tiek globėjams tiek globotiniams, tuomet galima teigti, kad teikiamas kokybiškas socialinės pagalbos procesas.

2.3. Socialinio darbuotojo veikla su globėjais

Socialinio darbo su globėjų šeima tikslas yra sisteminis būdas padėti spręsti kasdienines problemas, plėtoti ir stiprinti pozityvios tėvystės santykius, suteikti psichologinių ir pedagoginių žinių ir padėti keistis ir keisti socialinę aplinką (Subačienė, 2019). Kadangi viena iš aktualiausių diskusijų globos struktūroje yra globėjų patiriamos problemos, tuomet globėjams atsiranda poreikis turėti asmenį, kuris galėtų kartu padėti spręsti su globa iškilusius klausimus ir patiems globojamiems vaikams kylančias socialines problemas, jų poreikius. Vienas iš potencialių pagalbos šaltinių globėjų šeimai yra socialiniai darbuotojai (Raudeliūnaitė ir Rympo, 2012).

Specifinis socialinio darbo su globėjų šeima turinys kiekvienu atveju priklauso nuo jo individualių savybių: struktūros, vidinių santykių pobūdžio, problemų sunkumo ir kita. Nepaisant to, vistik galima išskirti keletą pagrindinių socialinio darbo su globėjų šeimomis veiklų.

Nepaisant to, galima išskirti keletą pagrindinių technologijų socialinis darbas su globėjų šeimomis: socialinė diagnostika socialinė prevencija, socialinė adaptacija, socialinė reabilitacija, socialinė parama.

Analizuojant socialinio darbo studijų krypties apraše (2012) pateiktus socialinio darbuotojo funkcinius vaidmenis, pastebėta, kad socialinis darbuotojas – tai savo srities žinovas, sociologas, psichologas, vadybininkas ir kitų sričių išmanytojas.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d įsakyme Nr. A1-92 „Dėl socialinių darbuotojų ir socialinių padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo“ (2011-01-07 redakcija), įtvirtina, kad socialinis darbuotojas vykdo šias funkcijas:

- *Nustato socialinę problemą* (aiškinasi priežastis, sukeliančias socialines problemas, siūlo būdus problemai spręsti, aiškinasi galimybes į pagalbos procesą įtraukti kliento aplinką);
- *Planuoja paramą (*nustato prioritetus problemai spręsti parenka tinkamą paramos teikimo modelį);
- *Teikia paramą* (tarpininkauja tarp kliento ir jo socialinės aplinkos, skatina klientus įsijungti į savipagalbos grupes; aktyvina žmones bei derina prevencinę veiklą);

- *Įvertina paramą* (analizuoja ir tikslina paramos teikimo metodus, tikslus ir naujas galimybes, analizuoja grįžtamąjį ryšį);
- *Bendradarbiauja su socialiniais partneriais* (koordinuoja savanorišką ir profesionalią paramą);
- *Tobulina profesinę veiklą.*

Mokslininkų teigimu (Compton, Galaway, 1994), socialinis darbuotojas numato globėjų paramos įgyvendinimą, jis taip pat privalo numatyti konkrečias veiklas ir funkcijas, kurios būtų nukreiptos į globėjų ir jų globojančių vaikų prevenciją (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Socialinio darbuotojo veikla ir funkcijos

VEIKLOS SRITIS	**VEIKLOS SRITIES TIKSLAI**	**SOCIALINIO DARBUOTOJO FUNKCIJOS**
Poreikio vertinimasir nustatymas	Surinkti informaciją apie paslaugų gavėjąir išsiaiškinti socialines problemas	• Ištiria ir užfiksuoja paslaugų gavėjo probleminę situaciją; • aiškinasi priežastis, sukeliančias paslaugų gavėjosocialines problemas; • identifikuoja ir sprendžia problemą; • pildo reikiamus dokumentus; • nustato paslaugų gavėjui skubios pagalbos poreikį; • aptaria su kolegomis pagalbos galimybes ir sudaro pagalbos planą; • motyvuoja paslaugų gavėją priimti siūlomą pagalbą; • siūlo įvairius problemos sprendimo būdus.
	Užmegzti kontaktą su paslaugu gavėju	• Tikslina esamą problemą su paslaugu gavėju; • aiškinasi paslaugų gavėjoaplinkos įtraukimo į pagalbos procesą galimybes; • teikia paslaugų gavėjui paramos galimybes;
Paramos planavimas	Analizuoti ir įvertinti situaciją	• Identifikuoja paslaugų gavėjo probleminę situaciją; • pateikia ir argumentuoja paslaugų gavėju problemų sprendimo būdus; • nustato problemos sprendimo prioritetus;
	Sudaryti ir suderinti pagalbosplaną	• Planuoja įvairių rūšių socialines paslaugas; • pateikia problemos sprendimų ir veiklos būdų alternatyvas; • įvertina paslaugų gavėjovidinius išteklius problemai spręsti;

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys

Pagalbos teikimas	Teikti informavimą, konsultavimą, atstovavimą ir tarpininkavimą	• Planuoja prevencinės veiklos organizavimą; • koordinuoti; • teikia konkrečią paramą; • planuoja konsultacijų, tarpininkavimo, atstovavimo vykdymą bei socialinės paramos teikimą; • numato socialinio darbo pokyčius, numatant jo tobulinimo procesus; • planuoja tiriamąją paramos teikimo veiklą.
Paramos vertinimas	Apibendrinti ir įvertinti pokytį	• Vertina paslaugų gavėjojausmus, žodžius; • koordinuoja paslaugų kokybę; • nustato, ar įvyko pokytis;
Bendri veiklos organizavimo klausimai	Bendradarbiauti su socialiniais partneriais; Įtraukti savanorius;	• Bendradarbiauja su kitomis suinteresuotomis šalimis (organizacijomis, NVO ir kt.); • ieško kitų pagalbos šaltinių (savanorių).

Taigi pagrindinės ir svarbiausios socialinio darbuotojo funkcijos su globėjais, globojančius vaikus apima tokias veiklos sritis, kaip: *vaiko globėjų (rūpintojų) problemos, pagalbos poreikių nustatymas ir įvertinimas, vaiko globėjų paramos planavimas, vaiko globėjų konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, vaiko globėjų socialinių paslaugų veiksmingumo vertinimas, atvejo vadybos taikymas, nukreipimas į savipagalbos grupes.*

Vaiko globėjų problemos, pagalbos poreikių nustatymas ir įvertinimas. Pagrindinis socialinio darbuotojo veiklos uždavinys – užmegzti kontaktą su šeima ir jos nariais. Socialinis darbuotojas renka informaciją apie būtinybę šeimai gauti pagalbą bei inicijuoja šios pagalbos teikimą. Surenka arba padeda surinkti r šeimai ir jos nariams pagalbai gauti būtinus dokumentus, bendradarbiaujant su šeima, analizuoja galimus problemos sprendimo būdus. Taip pat analizuoja ir apibendrina surinktą informaciją apie šeima ar jos narius, jų socialinę situaciją. Parengia gautais duomenimis grįstą išvadą ir rekomendacijas apie šeimas, globojančias paauglius situaciją ir socialinių paslaugų ar pagalbos poreikį.

Vaiko globėjų paramos planavimas. Bendradarbiaujant su šeima, ir jos nariais bei kitais specialistais ar suburtos komandos nariais parengia socialinių paslaugų šeimai planą, grįstą surinkta ir apibendrinta informacija.

Vaiko globėjų konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas. Pagrindiniai ir svarbiausi vaiko globos sistemos darbuotojai yra socialiniai darbuotojai, kurie tik tapus tėvams globėjais, visą globos laikotarpį jie suteikia globos šeimai informacijos apie globos sistemos ypatumus.

Taip pat bet kuriuo atveju susisiekia su globėjų šeima, užmezga pirmąjį kontaktą, bendrauja su globėjais ir globojamu vaiku. Socialinio darbuotojo dirbančio su vaiko apsaugos srityje pagrindinis tikslas - intensyvaus ***konsultavimo*** pagalba sustiprinti globėjų ir globotinių vaikų ryšį (Berrick, Peckover, Pösö ir Skivenes, 2015). Visiškas socialinio darbuotojo dėmesys yra skiriamas vaikams, kartu su jų tėvais ar globėjais. Siekiant padėti išspręsti globėjų šeimos problemas, globėjams iškyla būtinybė benudarbiauti su kitomis globos įstaigomis. Tad pirmųjų vizitų metu socialiniai darbuotojai globėjams nuodugniai išaiškina kas galėtų jiems padėti, kur galima kreiptis ir ko tikėtis. Socialiniai darbuotojai siūlo globėjų šeimoms socialinių problemų sprendimo alternatyvas, kartu su šeima analizuoja situaciją, teikia reikalingą informaciją ir žinias. Be to socialinis darbuotojas informuoja apie galimas psichologo, korepetitorių, vaiko raidos ir kitų specialistų pagalbos galimybes. Taip pat socialinis darbuotojas pasirūpins, kad vaikų globėjas būtų informuotas ir pakviestas į Vaikų apsaugos konferencijas, susitikimus, pagrindines grupes (Moriarty, Baginsky, ir Manthorpe, 2015). Pagal Eronen, Korpinen ir Pösö (2020) socialinis darbuotojas atlikdamas konsultanto vaidmenį teikia konsultavimą – pagalbą, teikiamą analizuojant šeimų problemas, ieškant alternatyvių sprendimų ir šeimų skatinimą savarankiškai įveikti sunkumus.

Globos centro socialiniai darbuotojai yra pagrindinė vaiko gerovės profesinė grupė, kai atsiranda poreikis paimti vaiką globai. Prisiėmę ***vertintojo vaidmenį***, socialinis darbuotojas atlieka globėjo (rūpintojo) ir globotinio vaiko įvertinimą. Vertinimo procese socialinis darbuotojas įvertina globėjų šeimos stipriąsias ir silpnąsias puses, ir siekiant nustatytų tikslų priima sprendimus dėl jiems reikalingų paslaugų (Kettle, 2018). Taigi, globos centro socialinis darbuotojas vertina konkrečios pagalbos globėjo (rūpintojo) šeimai poreikį ir numato galimus pagalbos globėjui (rūpintojui) būdus, o esant reikalui motyvuoja globėjų (rūpintojų) šeimą priimti kitą siūlomą pagalbą.

Tarpininkavimas ir atstovavimas. Svarbiausia teikiamos pagalbos dalis yra tiek globėjų (rūpintojų) tiek globojamų vaikųinteresų atstovavimas. Tad globos centro socialinis darbuotojas atstovaudamas globėjų (rūpintojų) šeimų interesus, tarpininkauja globėjams (rūpintojams) dėl kitų pagalbos priemonių. Socialiniai darbuotojai savo kasdieninėje veikloje ne tik padeda, bet ir nagrinėja įvairias problemas susijusias su šeima ar individu. Tad siekiant padėti šeimoms iškilus problemoms kartais socialinis darbuotojas tampa kaip tarpininkas tarp dviejų žmonių, ar grupės (Čiužas ir Konikovaitė, 2016).

Budeva (2021) teigimu, socialinis darbuotojas atlieka ***tarpininko vaidmenį*** padedant globėjams (įtėviams) ir biologiniams tėvams palaikyti tarpusavio ryšį globos metu, aptariant susitikimų laikus, keitimosi informaciją apie vaiką. Socialinis darbuotojas tarpininkauja tarp šeimos ir teismo darbuotojų, aptariant šeimų planavimo susitikimus su biologiniais tėvais. Socialinis darbuotojas taip pat atlieka tarpininko vaidmenį konfliktinių situacijų metu tarp globėjų/įtėvių ir vaikų priežiūros tarnybų.

Dažnai globėjai nėra pasirengę problemiškam vaiko elgesiui, ypač paauglystėje. Tai padidina riziką kylantiems konfliktams tiek tarp tėvų ir vaikų, tiek dėl įvaikintų vaikų grąžinimo į institucijas.

Morton (2016) teigimu, globojami vaikai dažnai būna patyrę traumą, prievartą ar nepriežiūrą, tad globojami vaikai dažnai patiria daugybę kliūčių siekti akademinių pasiekimų, dažnai jie nenori lankyti mokyklos, jie demonstruoja nepaaiškinamą ir neigiamą elgesį klasėje. Tad kyla sudėtingų iššūkių tiek vaikams, tiek kitiems asmenims. Tokiu atveju globotiniams reikalinga globojamų tėvų, mokytojų parama, o globojančioms šeimoms visapusiška pagalba, nes kaip nurodo (Elizabeth, Uretsky, Lee, Ahn ir Harburger, 2017) daugelis globėjų susiduria su pedagoginių ir psichologinių žinių trūkumu. Jie neturi pakankamai žinių kaip geriau pasirūpinti paaugliais vaikais. Tad socialinis darbuotojas, atlikdamas *mokytojo vaidmenį*, globėjus moko tam tikro elgesio būdų, kurie padėtų jiems sušvelninti situacijas ir būtų tinkami tam tikroje situacijoje. Su globėjais buvo nustatytos šios mokymų temos: pasirengimas globai, taip pat vaiko vystymasis, elgesys (Brown, Rodgers ir Anderson, 2015).

Verta paminėti, kad globos centro GIMK atestuoti socialiniai darbuotojai veda mokymus tokiomis temomis kaip bendravimas su vaikais ir paaugliais, vaikų vystymosi poreikių tenkinimo pagrindai, globojamo vaiko lytinio ugdymo klausimais, formavimas ir elgesio reikšmės suvokimas; drausmės reikšmė globojant, auklėjant ir tenkinant vaiko vystymosi poreikius, ilgalaikių ryšių skatinimas; gebėjimas taikyti globėjų (rūpintojų) patirtį. Taip pat socialinis darbuotojas teikia informaciją apie galimus apie jaunimui mokomąsias programas, tikėdamas paskatinti jaunimą mokytis (Bruster ir Coccoma, 2013).

Dar galima išskirti vieną papildomą vaidmenį – koordinatoriaus vaidmuo, pasireiškiantis organizuojant globėjų ir kelių asmenų, kitų profesionalų ar paslaugų teikėjų dalyvaujančių globojamo vaiko gyvenime, veiklą taip, kad paslaugos būtų teikiamos suderintai. Socialinis darbuotojas prisiėmęs ***koordinatoriaus vaidmenį*** ieško reikiamų išteklių, rūpinasi informacijos paieška, kuri reikalinga globėjų šeimai, kad palengvintų jų problemų sprendimus. Socialinis darbuotojas dirba su kitais vaiko apsaugos sistemos specialistais, siekdamas užtikrinti, kad planai būtų sudaryti, atnaujinti. Jie taip pat atlieka dvejopą vaidmenį santykiuose su globėjais ir globojamais vaikais, taip pat atlieka dvigubą funkciją – palaiko ir vertina teikiamą priežiūrą (Brown, Rodgers ir Anderson, 2015).

Pasak Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2018) atvejo vadyba – tai atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir jo atstovavimas bei teikimas, siekiant padėti jiems įveikti socialinius sunkumus. Atvejo vadybininkas – tai tarpininkas tarp šeimos ir institucijų. Dažniausiai jų veikla ir koordinuoti įvairių institucijų specialistus, sprendžiant ir įgalinant šeimas tinkamai išnaudoti turimus išteklius, nustatant socialines rizikos veiknius, su kuriais susiduria šeima ir vaikai (Vasiliauskienė ir Kavaliauskienė, 2021).

Levine, Sutherland ir Janzen (2020) pastebi, kad vaikų globos procesuose, socialiniai darbuotojai nagrinėja šeimų problemas, sudaro pagalbos planus, vertina ir analizuoja tolimesnius veiksmus. Tad socialinis darbuotojas atlieka nemažai įvairių profesinių vaidmenų, tokių kaipproblemos identifikuotojo, konsultanto, vertintojo, pagalbos organizatoriaus. Įprastai visi šie vaidmenys yra svarbūs. Tačiau svarbiausia, kad socialiniai darbuotojai ir vaikų globėjai turėtų vienas kito vaidmenų suvokimą. Labai svarbu, kad kiekvienas vaikų globėjas ir socialinis darbuotojas turėtų palaikyti ryšį, kad išsiaiškintų vaidmenis ir pareigos, bendravimo būdas ir dažnumas ir kas informacija turi būti dalijamasi ir kaip. Vaiko globėjas ir socialinis darbuotojas taip pat turėtų paaiškinti skirtumas tarp dalijimosi nuomonėmis ir patarimo.

Vaiko globėjų socialinių paslaugų veiksmingumo vertinimas. Socialinis darbuotojas vertina socialinių paslaugų teikimo atskirų etapų rezultatus. Pagal poreikį koreguoja vykdomą socialinių paslaugų planą, remiantis tarpiniais vertinimais ir pasiekiamais rezultatais.

Taigi socialinis darbuotojas dirbdamas su šeimomis, globojančiomis globotinius atlikdamas savo funkcijas, pirmiausia atlieka šeimos poreikių analizę, t.y. surenka informaciją apie šeimą ir išsiaiškina problemas. Užfiksuoja probleminę situaciją ir remiantis turima informacija, aiškinasi priežastis, sukeliančias šeimos problemas. Taigi socialinis darbuotojas identifikuoja problemą, pildo reikiamus dokumentus. Tuomet nustato pagalbos poreikį, aptaria su kolegomis pagalbos galimybes ir aiškinasi šeimos aplinkos įtraukimo į pagalbos proceso galimybes. Taip pat renka informaciją apie galimus pagalbos šaltinius.

Socialinis darbuotojas planuoja pagalbą. Taigi identifikavęs probleminę situaciją, susistemina ir nustato problemos atsiradimo priežastis, susistemina ir nustato šeimos problemų kilmę ir argumentuoja šeimos problemų sprendimo variantus, reziumuoja pagalbos reikalingumą šeimai, globojančiai paauglius. Pagalbos teikimas susideda iš prevencinio darbo, t.y. organizuojamos diskusijos ar prevencinė veikla derinama su kitomis pagalbos formomis. Teikiama informacija, pateikiamos šeimai reikalingos idėjos ar faktai. Konsultuojama apie turimus pagalbos išteklius. Socialinis darbuotojas visada nustato, ar įvyko pokytis, renka ir analizuoja rezultatus. Analizuojamas grįžtamasis ryšys.

Remiantis socialinio darbo su šeimomis kontekstą analizavusių tyrėjų darbais, galima teigti, kad pirmiausia pagalbos teikimas apima prevencinį darbą su šeima, konsultavimą, informavimą, teikiamą konkrečia paramą šeimoms.

Tad anot Eidukevičiūtės (2013), Eneh, Nnama-Okechukwu ir Uzuegbu (2018) socialinių darbuotojų pagalbos teikimas globėjams susiduriantiems su sunkumais susideda iš šių etapų:

- informacijos teikimas apie svarbius dažnai dominuojančius globotinių elgesio sunkumus, tokius kaip paauglių agresyvumas, demonstratyvus elgesys, nesimokymas, kad tėvai galėtų laiku pastebėti šiuos elgesio atvejus, ir mokėtų tinkamai susidoroti su šiais sunkumais;
- krizių intervencijos konsultacijos teikimas;
- nuolatinis tėvų ir šeimų konsultavimas, teikiami patarimai kaip elgtis probleminėje situacijoje, bei teikiama emocinė parama; mokoma problemų sprendimo ir įveikos įgūdžių; teikiama tikslinė metodinė konsultacija;
- diskusijos, prevencinė veikla siekiant išsamaus šeimos poreikių bei stipriųjų pusių įvertinimo, kad tėvai galėtų ieškoti paslaugų, kurios tikrai atitiktų vaiko sąlygas;
- informacija apie reikalingas programas ir paslaugas ir kreipimasis į juos vietos ir šalies mastu;
- operatyvios paramos teikimas, t.y. formuojama komanda ir organizuojamas jos darbas, įtraukiant šeima, jos narius ir globojamus paauglius į problemos sprendimą, alternatyvių sprendimų ieškojimas;
- konkrečios paramos teikimas, užtikrinama pagalba šeimos aplinkoje, organizuojant kelių institucijų bendradarbiavimą;
- konsultavimas, tarpininkavimas, koordinavimas, t.y. pagalbos teikimas, kaip socialinis darbuotojas yra tarpininkas tarp šeimos ir jo socialinės aplinkos ir kitų paramos institucijų.

Eneh, Nnama-Okechukwu ir Uzuegbu (2018) analizavę socialinio darbo praktiką su globėjais, priėjo išvados, kad dauguma šeimų siekia patenkinti įvairius poreikius tokius kaip fiziologiniai poreikiai, emociniai poreikiai; saugos poreikiai ir kiti poreikiai. Be šių poreikių tenkinimo, šeimos nori gauti emocinį išlaikymą ir socialinę paramą. Daugelis šeimų globojančios globotinius susiduria su dideliais iššūkiais, tad vienas iš pagrindinių socialinio darbo metodų, naudojamų socialinių darbuotojų teikiant pagalbą šeimoms, sprendžiant jų psichologines, socialines problemas – ***individualus konsultacinis darbas***. Konsultavimas – tai socialinio darbuotojo ir klientų pokalbis. Dažnai tai būna vienas pokalbis ar keletas pokalbių, kurių metų klientas su socialiniu darbuotoju analizuoja probleminę situaciją. Šiuo atžvilgiu, socialinis darbuotojas privalo būti pasirengęs pokalbiui su globėjo (rūpintojo) šeima, kartu ir globojamu paaugliu.

Pagrindiniai darbo su globėjo (rūpintojo) šeima principai. Dirbant su globėjų (rūpintojų) šeima, svarbu remtis sisteminiu požiūriu, t.y. žiūrėti kaipį šeimą ir jos sistemą, susidedančią ne tik iš globėjo (rūpintojo) šeimos narių ir globojamo vaiko, bet ir atsižvelgti į tarpusavio santykius, kurie daro įtaką kiekvieno individo vidinei savijautai ir būsenai.

Pakitimai vidinėje šeimos sistemoje veikia asmenį, asmuo – santykius, o santykių pakitimai veikia visą šeimos sistemos būseną. Taip pat yra svarbu tirti elgesio modelius tarp šeimos narių, kontekstą. Dirbant su bet kokios tipologijos šeima, reikia prisijungti prie sistemos. Siekiant turėti kokią nors įtaką šeimai, svarbu tam tikram laikui tapti jos dalimi. Vienas iš darbo su šeima principų – padaryti šeimos ribas atviresnes tam, kad šeima galėtų priimti naują informaciją ar kad galėtų papildyti savo resursus, ar priimti pagalbą, spręsdama savo problemas. Labai svarbu prisiminti, kad šeimos, globojančios paauglius patiria elgesio ir kitų sunkumų, tad labai svarbu pakankamai laiko socialiniam darbuotojui prisijungti prie šeimos ir užmegzti bendradarbiaujantį ryšį (Metodinė priemonė socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams, 2009).

Kaip Metodinėje priemonėje socialiniams darbuotojams ir jų padėjėjams (2009) nurodoma, labai svarbu skirti pakankamai laiko pirmajam susitikimui bei į jį pakviesti visus šeimos narius. Specialistas pradėti pokalbį turėtų nuo prisistatymo, pasakant savo pareigas ir funkcijas, bei paprašant šeimos narių prisistatyti. Kai dalyvauja maži vaikai, reiktų pradėti prisistatymą nuo jų, po to pereiti prie tėvų, tokiu būdu išlaikant hierarchiją, o tik tada prie vyresnių vaikų.

Atvejo vadybos taikymas. Pasak Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2018), atvejo vadyba – tai atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir jo atstovams organizavimas bei teikimas, siekiant jiems padėti įveikti iškilusius socialinius sunkumus (ne išimtis globoje (rūpyboje) esamiems vaikams). Sėkmingas atvejo vadybos metu problemų sprendimas padėtų išvengti galimų vaiko teisių pažeidimų ir įgalintų ne tik biologinę šeimą, bet ir globėjus (rūpintojus) savarankiškai užtikrinti vaiko teises bei teisėtus interesus. Nuo įprasto socialinio darbo, atvejo vadybininko darbo pobūdis skiriasi tuo, kad pastarasis veikia daugiau kaip pagalbos proceso planuotojas ir koordinatorius, siekiantis užtikrinti skirtingų institucijų įsitraukimą į pagalbos procesą ir bendradarbiavimą, koordinuoja socialinių darbuotojų, dirbančių su šeimomis, veiklą (Bajoraitė irNorvaišaitė, 2018).

Atlikti tyrimai (Winokur, Ellis, Drury ir Rogers, 2015) rodo, kad veiksmingos atvejo vadybininko intervencijos padėjo globėjų šeimoms, turinčioms įvairių problemų. Anot Dhludhlu ir Lombard (2017), globojančioms šeimoms, turinčioms kompleksinių poreikių, vis aktualesnis socialinio darbuotojo, kaip atvejo vadybininko, vaidmuo. Nes socialinis darbuotojas vis dažniau pripažįstamas, kaip specialistas, padedantis globos sistemoje, šeimoms, turinčioms auklėjimo problemų.

Globojančioms šeimoms socialiniai darbuotojai padeda įveikti sunkumus, padeda šeimoms tinkamai pasirūpinti vaikais, kuriems reikalinga pagalba. Toks darbas susijęs su atvejo vadybos modeliu, kuris pabrėžia kompleksinę pagalbą – vaikų vystymąsi, tėvų įgūdžių vystymąsi.

Nukreipimas į savipagalbos grupes. Savipagalba dažnai apibūdinama kaip savitarpio pagalba, paramos grupės, žmonių grupės, kurie teikia abipusę paramą vienas kitam. Visi grupės nariai dažnai turi bendrą problemą, dažnai - ligą ar priklausomybę, todėl jų tikslas – padėti sau ir kitiems spęsti problemas.

Išskiriami devyni abipusės pagalbos dinamikos elementai (Stankūnaitė ir Vyšniauskytė-Rimkienė, 2018):

- „Dalijimasis informacija (angl. sharing data). Tai vienas paprasčiausių, bet kartu ir vienas svarbiausių būdų, kaip žmonės gali padėti vieni kitiems, – tai dalintis informacija“;
- „Diskusija (angl. thedialecticalprocess)“;
- „Tabu temų aptarimas (angl. discussing a tabooarea)“;
- „Visi vienoje valtyje“ fenomenas (angl. the „allinthesameboat“ phenomenon)“;
- „Abipusė parama (angl. mutualsupport). Tai procesas, kai grupės nariai suteikia vienas kitam emocinę paramą“;
- „Abipusis skatinimas keistis (angl. mutualdemand). Tai procesas, kai grupės nariai padeda vieni kitiems keldami reikalavimus ir lūkesčius vienas kito elgesiui“;
- „Individualių problemų sprendimas (angl. solvingi ndividual problems)“;
- „Naujo elgesio išbandymas (angl. rehearsal)“;
- „Grupės jėga (angl. the „strengthin numbers“ phenomenon)“.

Analizuojant devynis abipusės pagalbos dinamikos elementus yra pabrėžiama grupės nauda, kai socialinis darbuotojas vesdamas savipagalbos grupes, pavyzdžiui globėjams, sustiprintų grupės narių efketyvesnį atsiskleidimą, pagalbą kitiems. Taikant tokias grupes socialinis darbuotojas sugebės pasiekti grupės tikslų.

Apibendrinant galima teigti, kad globėjams, globojantiems globotinius reikalinga pagalba, kuri visų pirma atlieptų šeimų poreikius ir užtikrintų tinkamą problemų sprendimą. Pagalbos teikimas reiškia, kad šeimoms padeda socialinis darbuotojas, kuris pataria, suteikia informacijos, padrąsina kreiptis pagalbos ir paskatina imtis visų veiksmų, kad pagalba būtų kuo efektyvesnė. Dažniausiai socialinis darbuotojas paskatina ir palaiko šeimų pastangas kreiptis pagalbos ir bendradarbiauti su kitomis institucijomis, taip pat įtraukti šeimas dalyvauti įvairiuose mokymuose. Mokymų ar programų tikslas – sudaryti sąlygas šeimoms įgyti reikalingų žinių.

III. TYRIMO „VAIKO GLOBĖJŲ PATIRTIS GAUNANT SOCIALINES PASLAUGAS“ REZULTATAI

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo strategija. Tyrimo tikslui pasiekti buvo pasirinkta *kokybinio tyrimo strategija,* nes kokybiniai tyrimai leidžia atrasti socialinių reiškinių suvokimą, giliai tyrinėjant tyrimo dalyvių apmąstymus, patirtis, išgyvenimus ir prasmes, kurie pateikiami paties tyrimo dalyvių pasakojimais. Kokybiniai tyrimai gali pasiūlyti įvairios patirties ir perspektyvų apžvalgą skirtingais laikotarpiais, vietomis ir kontekstais, tai ne faktai ir skaičiai, o visų žmonių pasidalijimas tuo, ką jie patiria, žino, jaučia, dalijasi viltimis, svajonėmis (Ie, Ursin ir Mariño, 2021).

Kokybinio tyrimo strategijos pasirinkimo motyvus lėmė tai, kad mokslinėje literatūroje kokybiniai tyrimai dažnesni socialinio darbo srityje ir tinkami siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą (Ranzato, Austerberry, Besser, CirasolairMidgley, 2021). Mokslinėje literatūroje kokybinė tyrimo strategija apibūdinama kaip sistemingas situacijos, įvykio ar atvejo tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius (suvokimą, požiūrį, pagrindines žinias) (Kardelis, 2003). Tai gan lankstus ir tinkamas metodas siekiant suprasti, kokios yra informantų problemos, nuomonės. Ypatingai kokybinis tyrimas tinkamas, kai norima gauti atvirus ir nepagražintus atsakymus į klausimus, kurie labai svarbūs gerinant socialinių paslaugų sritį. Veiksmingiausias interviu metodas tada, kai yra ieškoma atsakymų į klausimus: Kas? Kodėl? Kaip? (Rupšienė, 2007). Būtent kokybinio tyrimo strategija yra tinkama šiam tyrimui, nes siekiant išspręsti problemą ir pasiekti tyrimo tikslą yra reikalinga tyrimo dalyvių patirtis, nuomonė, susijusi su tiriamąją problema, nes interviu metu atsiranda tyrimo dalyviai, t.y. įvairūs specialistai (asmenys), sukaupę didelę patirtį apie tiriamąjį objektą.

Tyrimo duomenų rinkimo metodas. Siekiant atskleisti vaikų globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas buvo pasirinktas *pusiau struktūruoto* individualaus interviu metodas. Pusiau struktūruotas interviu – tai tikslingas pokalbis, kai iš anksto paruošti svarbiausi pokalbio interviu klausimai. Interviu – tai yra duomenų rinkimo metodas, apimantis pokalbius su tyrimo dalyviais (Rupšienė, 2007). Vienas iš interviu metodo privalumų yra tas, kad tyrimo dalyviai gali pateikti atsakymus į klausimus savo terminais, tyrime dalyvaujantiems dalyviams leidžiama išsakyti savo nuomones, patirtį, idėjas, požiūrius, padedančią atskleisti tiriamosios problemos esmę. Taip pat tyrimo dalyviai gali išreikšti jausmus, emocijas susijusias su nagrinėjam tema ar problema (Ruslin, Mashuri, Rasak, Alhabsyi ir Syam, 2022).

Taigi šiuo atveju pasirenkamas duomenų rinkimo metodas *pusiau struktūruotas interviu.* Tai tyrėjo ir tyrimo dalyvių pokalbis, grįstas aktyviu tyrėjo klausinėjimu ir aktyviu klausymusi (Rupšienė, 2007).

Pasak Hughes, Hughes ir Cocq (2020) interviu tai yra struktūruotas ir kryptingas pokalbis, kai tyrėjas tyrimo dalyviams užduota iš anksto iškeltus klausimus ir tyrimo eigoje klausdamas apie tiriamą problemą, prašo pateikti pavyzdžių, konkrečių situacijų arba papildomai užduoda klausimus, neįtrauktus į klausimyną, siekiant praturtinti tyrimą. Taigi papildomų klausimų naudojimas leidžia tyrėjams geriau susipažinti su įvairiomis idėjomis, žiniomis apie tiriamą reiškinį. Taigi buvo vykdomas interviu metodas, kuriame siūloma bendra pokalbio tema su iš anksto apgalvotais klausimais, jų seka, kad išsiaiškinti tiriamą problemą. Vykdant interviu remiamasi į iš anksto sugalvotais klausimais, tačiau prie klausimų tvarkos neprisirišima.

Tyrimo instrumentas. Pusiau struktūruotam interviu atlikti buvo iš anksto numatyti atviri klausimai. Interviu klausimynas pateiktas 1 priede.

Tyrimo instrumentą sudarė 2 klausimų turininiai blokai: globėjų globos istorija ir globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas. Kiekvienas klausimų blokas buvo sudarytas iš kelių pagrindinių ir juos papildančių klausimų. Interviu klausimai sudaryti remiantis atlikta mokslinės literatūros ir norminių dokumentų analize (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Interviu klausimų pagrindimas

Klausimų turininis blokas	**Klausimai**	**Teorinis pagrindimas**
Globėjų globos istorija	**Papasakokite kaip nusprendėte tapti globėju (-ais)?** Nuo ko viskas prasidėjo?	Neamţu, 2016; Neagoe, Neag ir Lucheș, 2019; Brown, Sigvaldason ir Bednar, 2007 Gvaldaitės , 2017; Rodger ir kt., 2006; Brown, Sigvaldason ir Bednar, 2007
	Kokia buvo vaiko (-ų) gyvenimo pas jus pradžia Koks buvo adaptacijos laikotarpis jums ir vaikui (-ams), su kokiomis problemomis tuo metu susidūrėte?	Lanigan ir Burleson, 2017
	Papasakokite, kaip jūsų šeima reagavo į sprendimą tapti globėju? Kaip jūsų biologiniai vaikai reagavo į naują šeimos narį?	Chateauneuf, Turcotte ir Drapeau, 2018.
	Kas jums ir globojamam (-iems) vaikui (-ams) padėjo adaptuotis?	Lanigan ir Burleson, 2017; Kaasbøll, Lassemo, Paulsen, Melby ir Osborg, 2019; McKeough, Bear, Jones, Thompson, Kelly ir Campbell, 2017

2 lentelęs tęsinys kitame puslapyje

2 lentelęs tęsinys

	Iš ko sulaukėte pagalbos, paramos adaptacijos laikotarpiu? **Kokie iššūkiai kaip globėjui jums kyla? Kas yra sunkiausia globojant vaiką (-us)?**	; Bergsund, Wentzel-Larsen ir Jacobsen, 2020.
Globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas	**Pasidalinkite savo patirtimi gaunant socialines paslaugas**. Kokios pagalbos, kaip globėjai, sulaukiate? Kas jums paaiškino, kokias socialines paslaugas galite gauti? Kaip socialines paslaugas teikiantys specialistai reaguoja į Jūsų iškilusias problemas? Kaip greitai sulaukiate pagalbos? Kokios pagalbos, paslaugų trūksta?	Van Bochove, Tonkens, Verplanke ir Roggeveen, 2018; Rimkus, 2016; Raudeliūnaitė ir Rympo, 2012; Berrick, Peckover, Pösö ir Skivenes, 2015; Moriarty, Baginskyžir Manthorpe, 2015; Eronen, Korpinen ir Pösö, 2020.

Tyrimo imtis. Kokybiniame tyrime imties dydis nėra toks aktualus, kaip kiekybiniame tyrime, tačiau tyrėjas visada turi pasirinkti tinkamus vieną ar kelis generalinės aibės vienetus, ir siekti duomenų informatyvumo (Rupšienė, 2007). Kokybiniame tyrime yra kritinė prielaida: unikalių nuomonių skaičius nėra toks labai didelis. Pasak Leung (2015), 5-30 informantų skaičius kokybiniam tyrimui atlikti yra tinkamas pasirinkimas, tačiau būtina atsižvelgti į gaunamos informacijos prisisotinimą. Cobern ir Adams (2020) nurodo, kad optimalus interviu žmonių skaičius gali būti iki 16 dalyvių, nes tyrėjai interviuodami 16 asmenų dažniausiai pasiekia informacijos prisotinimą. Kiti autoriai (Vasileiou, Barnett, Thorpe ir Young, 2018) nurodo, kad informacijos prisotinimas buvo pasiektas po 9 tyrimo dalyvių, dalyvaujančių interviu metu.

Formuojant tyrimo imtį taikytas *kriterinės atrankos metodas,* kai imties vienetai iš populiacijos atrenkami laikantis tam tikrų nustatytų konkrečių kriterijų (Rupšienė, 2007). Į tyrimo imtį įtraukti tie vaikų globėjai, kurie atitiko šiuos kriterijus:

- Tyrimo vykdymo metu globojo globotinius;
- Tyrimo vykdymo metu turėjo ne mažesnę kaip 3 metų globėjo patirtį.

Tyrime dalyvavo 8 globėjai. Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 47 iki 53 metų. Tyrimo dalyvių globojamų vaikų skaičius nuo 1 iki 3. Globojamų vaikų amžius nuo 10 iki 15 metų. Tyrimo dalyvių kaip globėjų patirtis svyravo nuo 3 iki 6 metų.

Tyrimo dalyvių demografinė charakteristika pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristikos

Tyrimo dalyvio kodas	Globėjų amžius	Globojamų vaikų skaičius	Globojamų vaikų amžius ir lytis	Globėjų globos patirtis metais
I1	53	2	15 m. berniukas; 12 m. mergaitė;	3
I2	49	2	9 m. berniukas; 11 m. mergaitė	5
I3	48	2	11 m. ir 14 m. mergaitės	5
I4	53	3	11 m., 13 m. ir 14 m. berniukai	6
I5	50	3	11 m., 12 m. ir 14 m berniukai	5
I6	52	2	12 m. berniukasir 13 metųmergaitė	4
I7	47	2	11 m. ir 12 m. mergaitės	5
I8	52	1	10 m. mergaitė	3

Tyrimo eiga. Interviu su vaiko globėjais buvo atliktas 2022 m. kovo - balandžio mėn. Tyrimo įgyvendinimo prcesas vyko šiais etapais:

- **Pirmasis etapas.** *Pasirengimas tyrimui ir instrumento parengimas.* Šiame etape, remiantis teorine dalimi iš anksto buvo parengtas tyrimo instrumentas ir suplanuotas jo atlikimas.Išanalizavus mokslinę literatūrą buvo pasirinktas kokybinio tyrimo metodas – *pusiau struktūruotas interviu,* nes šiuo metu šis metodas vis labiau pripažįstamas kaip pagrindinis duomenų rinkimo metodas. Formuluojant klausimyną, buvo remiamasi mokslininkų analizavusių globėjų problemas, socialinių paslaugų gavimo ypatumus ir kitus su vaiko globėjais susijusius aspektus, atliktais tyrimais.
- **Antrasis etapas.** *Tyrimo dalyvių pasirinkimo kriterijų nustatymas.* Analizuojant „X“ miesto globėjų situaciją buvo nutarta apklausti globėjus, kurie turėjo ne mažesnę kaip 3 metų patirtį. Tyrimo metu tikslinai atrinkti tyrimo dalyviai, turintys bent 3 metų patirtį, nes tai apimtų pačią globos pradžią, kadangi globotinių adaptavimosi metas globėjams sukuria daugybe iššūkių. Buvo ieškomi vaiko globėjai, kurie šiuo metu globojo globotinius.

  Globėjus nebuvo sunku rasti, nes dirbant socialinį darbą, susiduriama su vaikų globėjais. Su

atrinktais globėjais buvo susisiekiama telefonu ir elektroniniu paštu prašant dalyvauti tyrime. Tyrimo dalyviai buvo iš anksto informuoti apie pokalbio temą, tariamasi dėl pokalbių datos ir vietos. Ne visi globėjai rodė susidomėjimą tyrimu. Iš planuotų 15 globėjų interviu atlikti su 8, kurie sutiko dalyvauti šiame tyrime. Trys tyrimo dalyviai buvo išvykę, ir sunku buvo su jais susisiekti, todėl nebuvo galimybės sužinoti jų nuomonės. Kiti 2 tyrimo dalyviai atsisakė dėl asmeninių priežasčių (neseniai turėjo nelaimę), o kiti 2 tyrimo dalyviai atsisakė duoti interviu šia tematika. Taigi, tyrime buvo parinkti 8 globėjai, t.y. globėjai kurie globoja globotinius ir turintys ne mažesnę kaip 3 metų globos patirtį, nes didesnę patirtį globėjai jau yra susidūrę su problemomis ir gali įvertinti socialinių paslaugų gavimo ir teikimo aspektus.

- **Trečiasis etapas.** *Duomenų surinkimas interviu su globėjais etapas.*Interviubuvo atliekami 2022 m. kovo - balandžio mėnesiais. Su dviem tyrimo dalyviais pokalbiai vyko neutralioje vietoje. Su trimis interviu dalyviais pokalbiai vyko nuotoliniu būdu, taikant Zoom programą. Vienas tyrimo dalyvis sutiko, kad pokalbis būtų telefonu. Du tyrimo informantai buvo apklausiami Globos centre, esančiame poilsio kambaryje. Atvykus tyrimo dalyviams išpradžių su tyrimo dalyviais pasisveikinama, paklausiama kaip jie jaučiasi, taip pat pristatoma tema, informuojama apie tikslą, paaiškinama kaip užtikrinimas konfidencialumas. Gavus tyrimo dalyvių sutikimą, pradedami užduoti interviu parengti klausimai. Visi pusiau struktūrizuoto interviu pokalbiai, gavus interviu dalyvio žodinį sutikimą, buvo įrašomi į diktofoną. Vieno pokalbio trukmė buvo apie 60 min. Tyrimo dalyviai buvo skatinami kuo išsamiau išsakyti savo nuomonę, patirtis. Iš karto po interviu padėkojama už skirtą laiką, už nuoširdumą.
- **Ketvirtas etapas.** *Gautų kokybinių duomenų rezultatų apdorojimas ir išvadų parengimas.* Šis etapas vykdomas balandžio mėn. Šiame etape buvo analizuojama, grupuojama, apibendrinama interviu informacija. Atlikus interviu, visi gauti duomenys iš diktofono buvo pažodžiui perrašomi į kompiuterį kaip tekstas, atskiriant tyrimo dalyvius ir jų sakinius. Tyrimo duomenų analizei taikytas turinio analizės metodas, kai analizuojami tyrimo duomenis išskiriant jų prasminius vienetus – kategorijas ir subkategorijas. Turinio analizė tyrimui buvo pasirinkta dėl to, kad tai vienintelis metodas, leidžiantis tekstą tirti ne tik kokybiškai, bet ir kiekybiškai. Turinio analizė pasirinkta dėl to, nes toks metodas vienintelis metodas leidžiantis iš gautų duomenų padaryti pagrįstas išvadas (Vespestad ir Clancy, 2021). Anot Becker (2018) turinio analizė yra ideali priemonė atviram bendravimui. Todėl turinio analizė yra universalus metodas, vertinga metodinė priemonė suvokiant platų tyrimo dalyvių patirties spektrą.

  Tuomet visi gauti rezultatai buvo analizuojami, interpretuojami ir aptariami. Analizuojant

duomenis jie buvo koduojami. Buvo skaitomas tekstas ir kiekviena išsakyta tyrimo dalyvio mintis buvo koduojama, pavyzdžiui „I1“, „ I2“, „I3“ ir t. t. Duomenys buvo grupuojami ir taip sudaromos temos, kategorijos ir subkategorijos. Dar kartą kategorijos ir subkategorijos buvo peržiūrimos ir tikslinamos, iliustruojamos tyrimo dalyvių citatomis.

Tyrimo etikos principų užtikrinimas. Vykdant tyrimą buvo vadovautasi savanoriškumo, privatumo, konfidencialumo etikos principais. Dalyvavimas tyrime buvo grįstas laisva valia, savanorišku dalyvavimu. Tyrimo dalyviai nepatyrė spaudimo dalyvauti interviu, jie buvo laisvi rinktis, į kokius klausimus atsakyti, į kokius ne bei vietą ir interviu formą, kuri jiems būtų patogiausia ir saugiausia. Taip pat tyrimo dalyviai buvo informuoti, kad bet kuriuo metu gali nutraukti dalyvavimą tyrime. Tyrimo klausimuose nebuvo informacijos, kuri pažeistų tyrimo dalyvių privatumą ar atskleistų jų asmeninę informaciją, asmeninius duomenis. Tyrėja pilnai užtikrino interviu konfidencialumą. Interviu dalyviams transkribuojant interviu tekstus buvo suteikti kodai, informacija apie tyrimo dalyvių charakteristikas pateikiama pilnai nuasmeninta, nepateikiami duomenys apie jų gyvenamą vietovę, seniūniją ir pan.

Tyrimo ribotumai. Atliekant tyrimą, buvo siekiama atskleisti vaiko globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas. Vienas iš tyrimo ribotumų yra tas, kad tyrimo dalyviai pasirinkti iš viename išGlobos centrų besilankančių globėjų. Šio tyrimo dalyviais galima buvo pasirinkti ir iš kito rajono ir iš kelių institucijų ir juose lankančių globėjų. Kitų rajono globėjų nuomonė į tyrimą galėtų įtraukti reikšmingų rezultatų.

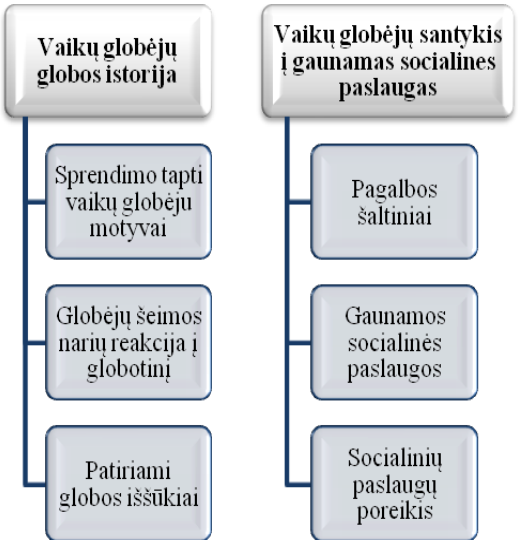
3.2. Tyrimo rezultatai

Analizuojant tyrimo duomenis buvo išskirtos dvi pagrindinės temos: vaikų globėjų globos istorija ir vaikų globėjų santykis į gaunamas socialines paslaugas.

Pirmoji tema patikslinta trimis kategorijomis: sprendimo tapti vaiko (ų) globėju motyvai; globėjų šeimos narių reakcija į globotinį(ius) ir patiriami globos iššūkiai.

Antroji tema detalizuota trimis kategorijomis: pagalbos vaikų globėjams ir globotiniams šaltiniai; gaunamos socialinės paslaugos ir socialinių paslaugų poreikis.

4 paveiksle pateikiamos tyrimo duomenų temos ir jas detalizuojančios. Toliau tyrimo duomenų analizė bus pristatoma pagal išskirtas temas, aptariant jas remiantis detalizuotomis kategorijomis, jas patikslinančiomis subkategorijomis ir pateikiant iliustruojančius teiginius.

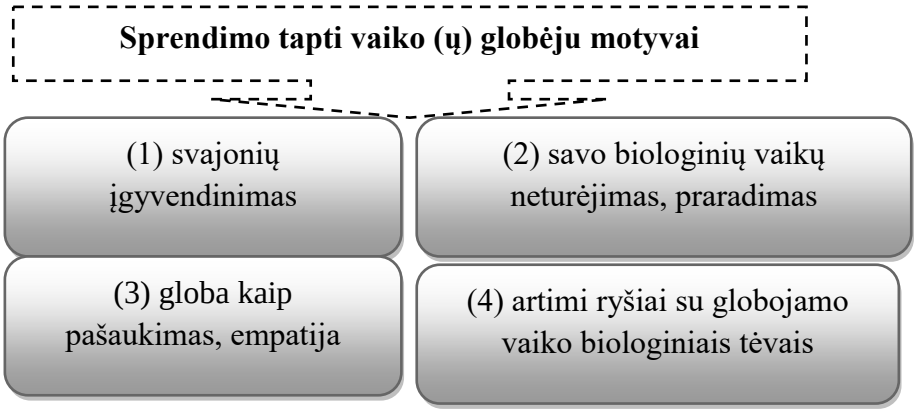

4 pav. Tyrimo temos ir kategorijos (sudaryta darbo autorės)

3.2.1 Vaikų globėjų globos istorija

Analizuojant globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas, labai svarbu atkreipti dėmesį į globą, jo pasirinkimo motyvus, taigi interviu metu buvo siekiama pažinti tyrimo dalyvių globos istoriją. Analizuojant tyrimo duomenis, pastaroji tema detalizuota trimis kategorijomis: sprendimo tapti vaiko(ų) globėju motyvai; globėjų šeimos narių reakcija į globotinį(ius) ir patiriami globos iššūkiai, kurių kiekviena patikslinta subkategorijomis.

Kategorija „Sprendimo tapti vaiko (ų) globėju motyvai“ detalizuota keturiomis subkategorijomis (žr. 5 pav.).

5 pav. Kategorijos „Sprendimo tapti vaiko (ų) globėju motyvai“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės)

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad svajonės yra vienas išsprendimų globoti vaiką/ vaikus motyvų. Tyrimo dalyvių teigimu:

„Tai buvo mano vaikystės svajonė turėti berniuką“ (I2).

„Gal sakyčiau dar tai kad mūsų svajonės turėti šeimą, vaikučius, sulaukti anūkų...“ (I7).

„Bet mūsų sprendimas globoti mergaitę buvo pasirinktas dėl to, kad visada svajojau apie mergaitę“(I8).

Analizuojant tyrimo duomenis nustatyta, kad vienas iš globėjų veiklos pasirinkimo motyvųyra negalėjimas susilaukti biologinių vaikų. Tyrimo dalyviai dalinosi:

„Mums su vyru buvo labai gera, kad namuose yra vaiko juokas, nes mes taip ir nesusilaukėme per 10 metų vaikų. Ilgai nebesvarstėme, po kelių pasisvečiavimų pas mus namuose, jau mes su vyru nebenorėjome, kad berniukas išvažiuotų į instituciją“ (I2).

„Mes su vyru labai mylime vaikučius, tačiau dėl tam tikrų priežasčių mes negalėjom susilaukti savo vaikelių ir negalėsime. Mūsų artimieji globoja mergytę. Džiaugiausi jais.

Ir tuomet mes nusprendėm globoti. Ir tai paspartino tik negalėjimas susilauktų vaikučių “ (I6).

Vienas tyrimo dalyvis pasidalino skaudžia istorija, kaip sprendimą tapti globėju lėmė vaiko staigi netektis:

„Prieš 7 metus mūsų gyvenimai apsivertė aukštyn kojom, kai žaibiško menigokoko infekcija pražudė mūsų dukrelę. Viskas išslydo iš po kojų, likom vieni. ..... supratau, kad turiu kažką daryti, nes jaučiau, kad palūšiu aš pats, susisiekiau su psichologais. Nuvykome, dirbome su savimi ir priėmėme mums skirtą išbandymą gyvenime prarasti savo vaikus. Vieną dieną žmona kažkaip užsiminė apie globą, gal kada nors mergaitę globoti. Nubudęs pagalvojau, kad žmonos mintis tapti globėjais gal ir gera. Pradėjom domėtis“ (I7).

Be jokios abejones, vaikųnetektis palieka skausmingų prisiminimų, tad globėjai bandydami pamirši netektis, ir prisiminti gražius užsimezgusius santykius su vaikais, jie priima sprendimus dėl kitų vaikų globos. Kaip pasirinkimo tapti vaikų globėjais motyvus tyrimo dalyviai paminėjo ir pašaukimą bei empatijos jausmą. Globėjai interviu metu paminėjo apie džiaugsmo patyrimą, tyrimo dalyvių nuomone, jie į globą žvelgia kaip į galimybę patirti džiaugsmą, kai *namuose yra vaiko juokas (I2).*Interviu dalyviai mini, kad jų sprendimui globoti vaikus turėjo įtakos ne tik prisirišimas prie vaiko, ar džiaugsmas, bet ir bendravimo poreikis: „*Priėmiau į savo namus, nes man patinka su vaikais bendrauti. Labai mėgstu su vaikais būti, esu laiminga bendraudama su vaikais. Tad negalvojus ir patapau globėja“ (I1). S*prendimui priimti globoti vaiką turi įtakos teigiamas požiūris į šeimą, empatija, kuris pabrėžia, kad vaikai turi augti šeimoje:

„...matydamas žmonos akis, rūpesti jos jaučiau širdimi, tą didelį norą padėti vaikučiams, ir taip nusprendėme, kad tie du angeliukai greitai bus mūsų šeimos nariais“ (I6).

Tyrimo dalyviai minėjo ir pašaukimą, kaip motyvą priimti į šeimą vaiką: *„...mūsų kelrodžiai, kurių dėka supratome ir mes savo pašaukimą, mes su žmona matėme kaip jie džiaugiasi vaikais, kiek investuoja. Nusprendėme užsiregistruoti į mokymus, ir tapti budinčiai globotojais“* (I8).

Tyrimu nustatyta, kad vienas iš svarbių globos motyvų yra artimų arba giminystės ryšių su biologiniais vaiko tėvaisturėjimas:

„Kelis metus globos namuose lankiau artimos draugės sūnų. Jis yra mano krikštasūnis.Skaudu būdavo išvažiuoti ir jį palikti globos namuose. Jis ten patyrė patyčias. Daug blogybių matęs ir namuose pas tėvus. O berniukas toks mielas ir geras. Klausdavo ar gali su mumis važiuoti, kada mes ji paimsi atostogauti pas save. Tad kelis kartus parašėme prašymą svečiuotis. Prašymą patenkino“ (I2).

„...Anūkai atėjo ir ką aš jų neišvarysiu. Taip ir tapau globėja“ (I4).

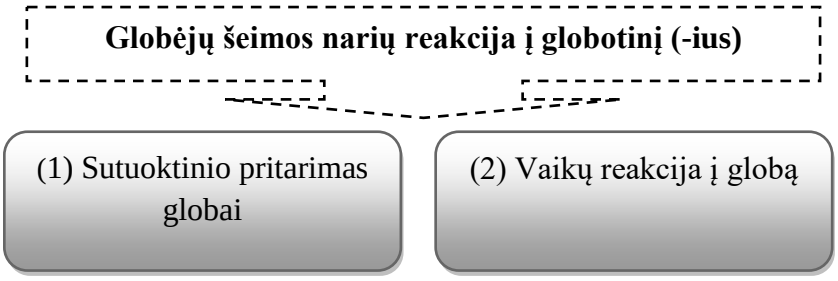
„Sūnus žuvo prieš 5 metus, taip ir tapau ta globėja trijų vaikų“ (I5).

„....Mes su ja[globojamo vaiko mama] *lankėme kartu bažnyčią ir draugė labai prašė, kad tik mergaitėmis kas nors pasirūpintų, kad tik nepatektų į globos namus. Mes su vyru jau turėjome teigiamą GIMK išvadą, tad pasitarę su vaikais ir gavę jų palaiminimą tapome dviejų mergaičių globėjais“ (I3).*

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad pasirinkti globotojų veiklą skatina tokie motyvai, kaip vaikų neturėjimu ar netektis, empatija ir pašaukimas, svajonės bei artimi ryšiai su globojamo vaiko biologiniais tėvais

Pradedant globoti globojamą vaiką, vaikas ateina į naują šeimą, kurioje turi globojamus tėvus ir kartu susipažįstama su dar kitais šeimoje augančiais vaikais. Neretai biologiniai vaikai gali priekaištauti, nesutarti su globojamu vaiku, jausti priešiškumą, ar jaustis atstumti.Tyrimo duomenų analizė atskleidė itin palankią globėjų šeimos narių reakciją į globos sprendimą ir globotinį ar globotinius.

Kategorija „Globėjų šeimos narių reakcija į globotinį (-ius)“ detalizuota dvejomis subkategorijomis (žr. 6 pav.).

6 pav. Kategorijos „Globėjų šeimos narių reakcija į globotinį (-ius)“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės)

Iš tyrimo dalyvių dalinimosi, apie kitų šeimos narių reakciją, nustatyta, kad kiti šeimos nariai yra labai supratingi, sąmoningi ir nepaisant globos sunkumų ir kitų nesklandumų jie neprieštarauja naujų šeimos narių priėmimui. Pirmiausia tas palaikymas jaučiamas iš sutuoktinio:

„*Vyras neprieštaravo, kad šeimoje gyvens dar du vaikai*“ (I1).

„*Mano vyras .... neprieštaravo*“ (I5).

Tyrimo metu atskleista, kad globotinio priėmimas į šeimą labai priklauso nuo biologinių vaikųvaikų palaikymo, nuo šeimoje vyraujančio modelio, nuo globėjų šeimoje puoselėjamų vertybių ir santykių:

„Mūsų vaikai labai vertina šeimą, namus ir supratome visi, kad globa ilgalaikis procesas ir nebus lengva nei vienam iš mūsų. Vaikai mus palaikė ir labai padėjo iš pat pradžių. Mūsų šeimoje labai išpuoselėta draugystė, vienybė, supratingumas“ (I3).

„*Turėjau tuo momentu dvi paaugles dukras. Mano šeima priėmė vaikus lygiavertiškai kaip savus. Visi puolėme kurti jaukią namų aplinką, kad vaikai jaustųsi saugūs ir kaip šeimos nariai*“ (I1).

„*O kas liečia artimuosius, tai kalbėjome su dukra pirmiausia, nes jai su mergaite teks gyventi viename kambaryje. Ji visada norėjo pabūti vyresne sese, tai džiūgavo apie tokia naujieną. Sūnus reagavo taip pat gerai, artimieji palaikė, nes ir draugai juk mūsų. Tad nuostabos artimiesiems nekėlė*“ (I7).

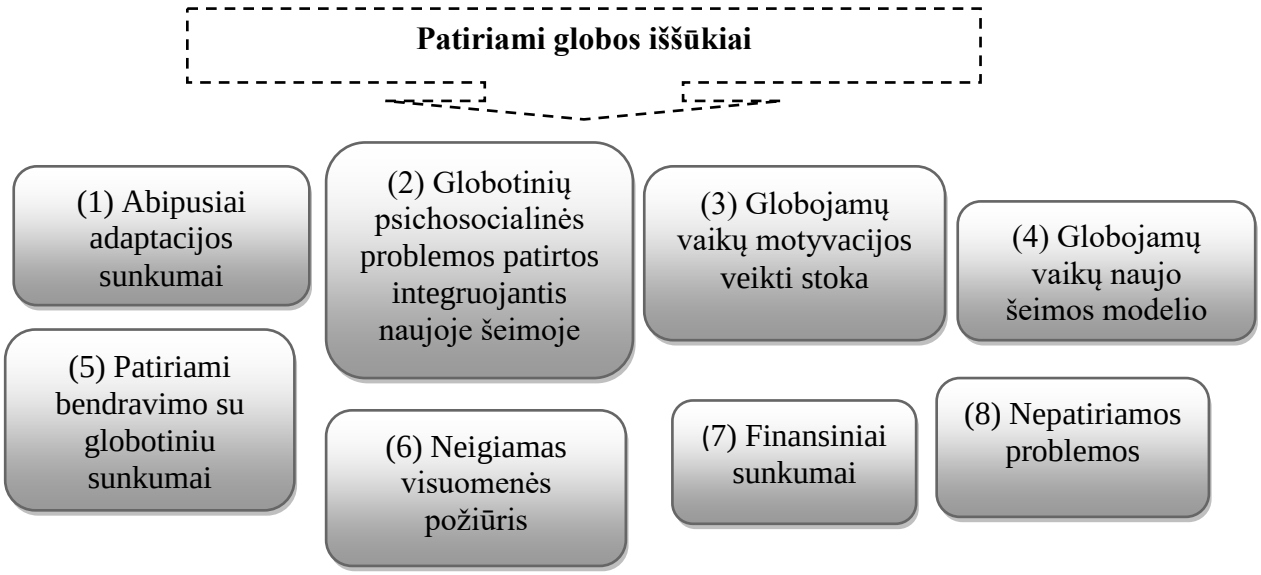
Tikslinga paminėti, kad tik vienas interviu dalyvis pasidalino sudėtingesne situacija, kai naujo šeimos nario priėmimui į šeimą pasipriešino jau anksčiau globojamas vaikas:

„Bet susidūrėme su problema kai nusprendėme globoti antrą berniuką. Pirmasis nenorėjo, kad šeimoje atsirastu dar vienas šeimos narys. Jis norėjo, kad viskas būtų tik jam, dėmesys, kambarys. Juolab kaip sužinojo, kad berniukas šiek tiek vyresnis, tuomet teko net kreiptis pagalbos į Globos cento psichologą“ (I2).

Apibendrinant galima teigti, kad sprendimui globoti vaiką, vaikus jie turėjo pilną šeimos narių palaikymą. Tokiam sprendimui neprieštaravo nei sutuoktiniai, nei biologiniai vaikai.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė tyrimo dalyvių patiriamus įvairius globos iššūkius. Pastaroji kategorija detalizuota aštuoniomis subkategorijomis (žr. 7 pav.).

Tyrimo metu išryškėjo kad globėjai susiduria su sunkia globojamo vaiko adaptacija. Kiti tyrimo dalyvė taip pat pabrėžė, kad *labai buvo sunku (I4).* Tarp kitų globėjų interviu metu buvo paminėta, kad nesusidūrė su adaptacijos sunkumais ir jų adaptacija buvo pakankamai gera. Duomenys rodo, kad viena iš svarbiausių problemų su kuriomis susidūrė globėjai – globojamo vaiko dažnos elgesio problemos. Tyrimo metu nustatyta, kad taip pat susidūriama su globojamų vaikų psichosocialinės problemomis integruojantis naujoje šeimoje.

7 pav. Kategorijos „Patiriami globos iššūkiai“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės)

Tyrimo metu išryškėjo, kad globotiniai susiduria tiek su sunkia globojamo vaiko adaptacija naujoje šeimoje, tiek su pačių patiriamais adaptaciniais sunkumais:

„Buvo sunku. Sunku ir man, ir vaikams adaptuotis“ (I1).

„labai buvo sunku jiems ir man“ (I4).

„<...> pati pradžia būna gal nėra tokia sunki, bet jau kai vaikas adaptuojasi ir pradeda kaprizus rodyti, gal net kiekviena diena iššūkis yra“ (I7).

„Dažnai jaučiu įtampą. Kartais jaučiuosi tokia pavargusi ir norisi pasakyti, viskas nebenorite taisyklių, darykite ką norite. Bet vėl susi imu ir gyvenu kaip esame įpratę.... norisipailsėti. Kaip tik skrendamevisi po keliųdienų į Angliją pas dukrą“ (I3).

Duomenų analizė atskleidė, kad viena iš didžiausių problemų, su kuriomis susidūrė globotojai,yra globojamo vaiko dažnos elgesio problemos. Akivaizdu, kad elgsenos problemų, kyla, nes vaikai, patekę į globą, dažniausiai yra išgyvenę neigiamus jausmus, patyrę nuoskaudas, baimę, todėl jie gali pradėti maištauti, kitaip elgtis nei įprastai:

„kaip laukinukai elgėsi“ (I1).

„Vaikai pradėjo maištauti, ypač vidurinis“ (I4).

„Žinoma pasitaiko atvejų, kartais ir susimušdavo“ (I3).

„Negalėdavau pakelti į mokyklą, tada mokyklos darbuotojai skambindavo į Vaikų teises, kad blogai auginu“ (I4).

„...bijojo aplinkinių žmonių, garsų. Turėjau skirti visą dėmesį jiems, kad nugalėtų baimes <...>

baikštūs....labai jautrūs buvo.... Prastai valgė“ (I1).

„Jie sunkiai kalbėjo lietuviškai...“ (I1).

„Buvo labai sunkūs išsiskyrimai tiek su mama su tėčiu. Motina iš viso atsiribojo“ (I4).

„Pati pradžiabūna gal nėratokiasunki, bet jau kai vaikasadaptuojasiirpradedakaprizusrodyti, gal net kiekviena diena iššūkis yra. Na kiekvieną dieną vyksta auklėjimo procesas, tik atvykęs vaikas būna baikštus, o po kurio laiko juk turi savo susiformavusi charakterį ir jis pasireiškia, tad kantrybės reikia. Na bet kai užplūsta vaiką emocijos ir noras namo pas mama, tuometir man sunku” (I6).

„...reikėjo laiko priprasti, bijojo naktimis miegoti, visada reikėdavo, kad būtų šviesa įjungta“ (I7).

“...ir aš pastebėjau, kad mūsų pirmai globotinei labai naktimis baisu ir prašydavo palikti šviesą” (I8).

Duomenų analizė atskleidė, kad viena iš problemų, su kuriomis susiduria globėjai – globojamų vaikų motyvacijos veikti stoka:

„Didžiausias iššūkis man buvo, kai manęs nebeklausė vaikas, negirdėjo mano prašymų tiek skiriant dėmesio pamokoms, tiek kasdieniniuose buities darbuose...“ (I2).

„Turi nuolat motyvuoti kodėl reikia mokytis, skaityti, groti kanklėmis.. motyvuoti mokintis gaminti valgyti, tvarkytis ir taip ištisai.<...>“ (I3).

Tyrimo metu išryškėjo ir kiti globosiššūkiai, su kuriais susiduriama globojant globotinius. Tyrimo dalyviai dalinosi mintimis apie šeimos modelio nebuvimą:

„Jos augo nepilnoje šeimoje. Tad nemačiusios pilnavertiškos šeimos modelio joms buvo sunku adaptuotis mūsų šeimoje, kurioje juk yra taisyklės, tvarka. Sunkiausia įskiepyti taisykles. Nuolat joms kyla klausimas, kodėl mes turime taip daryti, kodėl draugės to nedaro, kodėl pas mus yra toks režimas, o ne kitoks. Ir taip nuolat balansuoja ieškodamos išvengti kokių nors veiklų namuose“ (I3).

„Pas mus būdavo visada taisyklės, kurių reikėdavo pasisyti... būdavo bandymų peržengti ribas, tai miegoti atsigulti neišsivalius dantų, tai pažaisti ilgiau planšete <...> (I8).

Taigi tyrimo dalyvių teigimu, minėti globos sunkumai siejami su pilnavertiškos šeimos modelio nebuvimu, ir taip globotiniams buvo sunku tinkamai adaptuotis šeimoje, nes joms buvo sunku priimti taisykles, esamą tvarką.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad globėjai taip pat susiduria su globotinių bendravimo sunkumais. Tyrimo dalyvių teigimu:

„Bendrauti buvo iš tiesų sunku. Na suprantate, juk mes esame sena karta, kita karta auga dabar...“ (I2).

„Kaip su jais kalbėtis, kad jie suprastų mane, kad jie išgirtų, juk aš norių tik gero jiems“ (I4).

Minint bendravimo sunkumus, viena tyrimo dalyvė akcentavo, kad *pradėjo rūpėti mergaitės (I2).* Tai gi pastebima, kad globojamų tėvų ir paauglių lytiškumo diskusijos tematika taip pat kelia tam tikrus iššūkius tėvams, nes norima aptarti su globojamu paaugliu santykių temas. Pasak Ashcraft&Murray (2017) tėvų vaidmuo seksualiniame ugdyme yra labai svarbus. Tėvai daro didžiausią įtaką savo paauglių sprendimams dėl santykių, dėl seksualinės patirties. Daugeliui tėvų kalbėtis su paaugliais lytiškumo susijusiomis temomis kelia nerimą, nes paaugliai nenori pokalbių apie seksualumą, labai vengia kalbėti su tėvais tokiomis temomis.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad tyrimo dalyviams pradėjus globoti, jie susidūrė su neigiamuvisuomenės požiūriu. Tyrimo dalyvių mintys:

„O žinot kai kada ir tokių atvejų pasitaiko, kad žiūri tave kitaip ... esu ignoruojama, labai visuomenė dar žiūri neigiamai ir į globojamus vaikučius ir į mus, kaip tokius, kad globėjai esam dėl pinigų“ (I3).

„Pirmiausia sunku morališkai, nes dauguma mano, kad globoju dėl mokamų pinigų. Girdžiu atgarsius, kad globojamų vaikų išmokas panaudoju tik savo reikmėms“ (I1).

„<...> į mus aplinkiniai žiūrėjo kaip į verslininkus, kuriems reikia pinigų“ (I2).

Taigi tyrimo dalyviai jaučia kitų svetimų aplinkinių neigiamą nuostatą, ir tai parodo, kad visuomenėje žmonės vis dar nesuvokia globos esmės, proceso ypatybių ir nėra jokios užuojautos ar supratimo bei pagalbos.

Tyrimu atskleista, kad vienas iš svarbių globos patiriamų sunkumų – finansiniai sunkumai. Tyrimo dalyvių teigimu:

„O pinigėlių tikrai trūksta... Neužtenka kartais pramogoms. Už viską reik mokėti“ (I1).

„Jie visko nori <...> daug maisto reikia, aprengti. Sunkiausia, kad turi viena viską padaryti“ (I4).

„.... turėtų daugiau mokėti…” (I3).

Tarp kitų globėjų interviu metu buvo paminėta, kad nesusidūrė su adaptacijos sunkumais ir jų adaptacija buvo pakankamai gera:

„Gera buvo pradžia <...> problemų kaip ir nėra. Nesunku man globoti vaikus“ (I5).

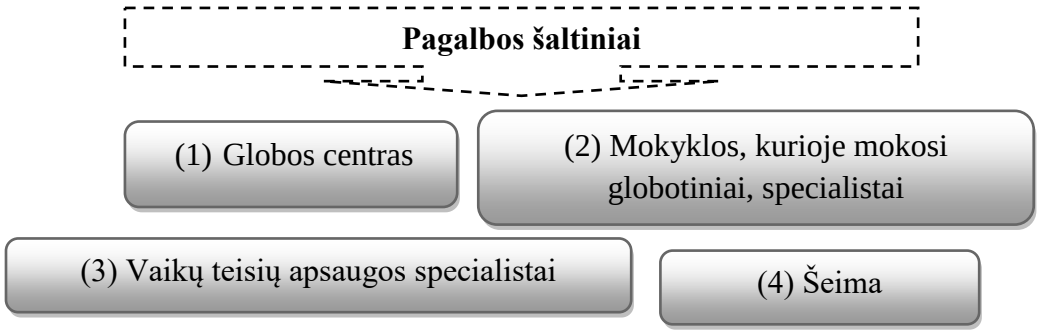
„Viskas buvo gerai <... > Jau turėjo savo kambarį“ (I2).

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausia problema su kuria susiduria globėjai - globojamų vaikų psichosocialinės problemos integruojantis naujoje šeimoje. Kaip didžiausios problemos įvardijamos globojamų vaikų patiriamos baimės, netinkamas elgesys, kuriam priskiriamas charakterio ypatumai.

3.2.2 Vaikų globėjų santykis į gaunamas socialines paslaugas

Analizuojant globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas, labai svarbu atkreipti dėmesį į globėjų gaunamus pagalbos šaltinius, kokiomis naudojasi paslaugomis ir kokias gauna socialines paslaugas. Analizuojant tyrimo duomenis, pastaroji tema detalizuota trimis kategorijomis: pagalbos šaltiniai; gaunamos socialinės paslaugos, socialinių paslaugų poreikis, kurių kiekviena patikslinta subkategorijomis.

Kategorija „Pagalbos šaltiniai“ detalizuota keturiomis subkategorijomis (žr. 8 pav.).

8 pav. Kategorijos „Pagalbos šaltiniai“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės)

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad globos centro globos koordinatorės yra vieni iš svarbiausių palaikymo šaltinių. Tyrimo dalyvių teigimu:

„Žinoma į globos koordinatorę, mes turėjome be galo nuoširdžia ir gerą globos koordinatorę su kuria buvo glaudus bendradarbiavimas.<...>Ir kaip pasisekė, kad su manimi susisiekė Globos centro globos koordinatorė“ (I2).

„Anksčiau niekur nesikreipiau, bet kai padaugėjo problemų, nes tikrai sunku su paaugliais. Tai ir labai reikėjo pagalbos spręsti problemas, tai pirmiausiai į Globos cento darbuotojas kreipiuosi, ir žinoma apsilanko patys Globos centro darbuotojos“ (I4).

„Mūsų pagrindinis asmuo tai globos koordinatorė, kuri ir papasakojo apie teikiamas paslaugas“ (I2).

„Į Globos centro globos koordinatorę, buvo be galo gera darbuotoja, kuri net kriziniu atveju mane konsultavo net šeštadienį“ (I3).

„Turim savo koordinatorę, labai gera mergaitė. Kai reikia padeda, susiskambinam“ (I5).

„<...>sulaukiau skambučio iš kažkokios globos koordinatorės <...>“ (I1).

„mes augome kartu su globos centro koordinatore, negaliu pasakyti kiek laiko buvo praleista kalbant telefonu ir gal net vos ne kasdien atvažiuodavo. Pradžia buvo labai intensyvi, kas liečia pagalbą. Tiesiog išsigelbėjimas buvo globos koordinatorė (I6).

„turėjome ir mes vienu momentu sunkumu su mergaitės elgesiu, tad susisiekiau su globos koordinatorę, ačiū jai už pagalbą“ (I8).

Tikslinga paminėti, kad vienas interviu dalyvis pasidalino kiek kitokia patirtimi, kad jokios pagalbos nėra, o tik juntama kontrolė:

„<...>jokio teikimo nėra, tik kontrolė. <...>Laukiu tos dienos, kai nebesikiš jokie globos centro darbuotojai su klausimais, kur ir kaip paskirstau globos išmokas. Man globos centras asocijuojasi kaip su kontrolieriais, o ne paslaugų teikėjais“ (I1).

Tyrimo metu išryškėjo ir kiti pagalbos šaltiniai. Tyrimo dalyvių teigimu:

„<...>galiu pasakyti, kad didelę paramą suteikė mokyklos darbuotojų palaikymas <...> Visada galiu kreiptis pagalbos į mokyklos klasės auklėtojas <...> viena iš mergaičių ten [mokykloje] lankė psichologo konsultacijas“ (I3).

„Kiek pamenu tai mūsų globojamas angelėlis jau turėjo sunkumų su elgesiu ir darželyje tikrai lankėsi pas psichologą, teko ir mokykloje kreiptis pagalbos pas psichologą.

Na turėjom turėjom problemų“ (I6).

Tai gi kaip matyti, vaikų globėjai labiausiai išskyrė mokyklos bendruomenės narių supratingumą, geranoriškumą padėti globėjams ir jų globojamiems vaikams.

Tyrimo metu atskleista, kad pagalbos procesą įsitraukia ir kiti socialinių paslaugų teikėjai. Tyrimo dalyvių nuomonės, rodo, kad sulaukdavo pagalbos iš Vaikų teisių specialistų:

„Vaikų teisių specialistės, kuri apsilanko kelis kartus per metus“ (I3).

„...du kartus per metus vaikų teisės ateina (I1).

Tyrimo metu išryškėjo, kad tyrimo dalyviai išskiria taip *šeimos narių pagalbą.* Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad pagalba jiems reikalinga, ir jos sulaukdavo iš vyro ir kitų šeimos narių:

„<...> kol kas patys bandėme tvarkytis problemas“ (I4).

„Didžiausia parama ir pagalba buvo iš šeimos narių, vyro palaikymas. Buvo sunku, net ir labai. Tačiau mes visada su vyru šnekėdavomėms, aš jam papasakodavau, tada abu kartu mąstome, kaip geriau ką padaryti, nes vienai tikrai oj tikrai buvo sunku <...> kažkaip kartu su vyru susitvarkome (I1).

„Viską vienu du patys“ (I5).

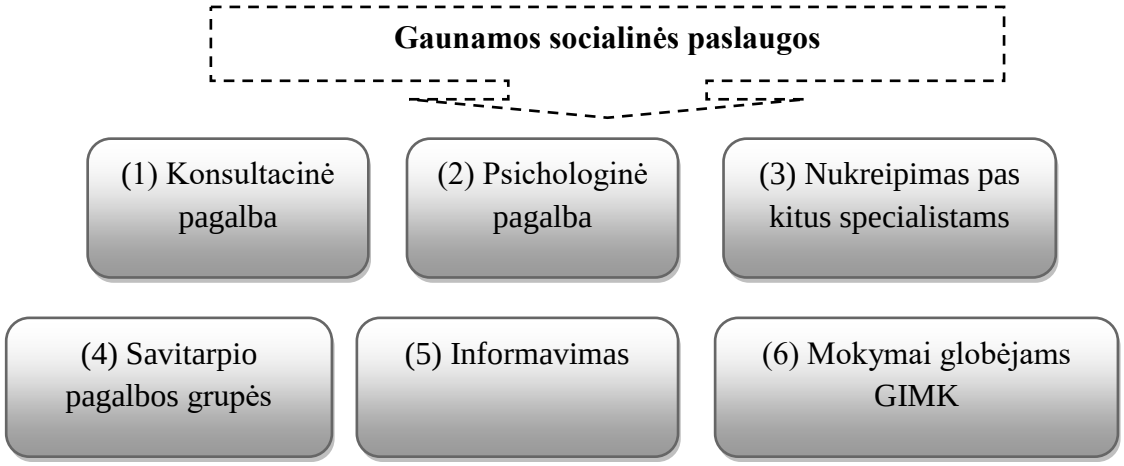
„Be abejo ir vyras buvo didžiausia parama ir pagalba įveikiant sunkumus. Jis buvo tikras visų darbų motyvatorius (juokiasi), na rasdavo kalba, kai man jau nepavykdavo susikalbėti ir eiti į kompromisus“ (I6).

„<...> mums teko viską patiems susitvarkyti ir dabar viską patys kai reikia susitvarkom, nesikreipiame į globos koordinatorę“ (I7).

Apibendrinant galima teigti, kad sunkumų kyla visuomet, ir globėjams yra svarbi tinkamai organizuota specialistų pagalbą bei kitų institucijų vaidmuo. Tyrimo dalyviai kaip vieną iš pagrindinių pagalbos šalinių mini globos centro globos koordinatores.

Verta atkreipti dėmesį, kad globojant vaiką, ypatingai paauglius būna sunkių situacijų, kai nežinoma ką daryti, kaip tinkamai pasielgti. Todėl globojamoje šeimoje labai svarbu, kad būtų su kuo pasidalinti mintimis, jausmais, ir paprašyti pagalbos. Tad kitą pagalbą gauna iš artimosios aplinkos.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė kokias gauna tyrimo dalyviai socialines paslaugas. Pastaroji kategorija detalizuota šešiomis subkategorijomis (žr. 9 pav.).

9 pav. Kategorijos „Gaunamos socialinės paslaugos“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės)

Analizuojant tyrimo duomenis išaiškėjo, kad viena iš aktualiausių gaunamų socialinių paslaugų yra konsultacinė pagalba. Tyrimo dalyviai dalinosi šiomis patirtimis:

„...jei krizinis atvejis dažniausiai tą pačią dieną bent jau konsultaciją telefonu gaunu ir kuo skubiau susitikimas organizuojamas“ (I2).

„Čia ir dabar, bendraujant ta pačia dieną galiu pasakyti gavau konsultacijas tam tikromis temomis“ (I3).

„Kai reikia aš paskambinu ir susitvarkau ką reikia“ (I5).

„Pagrinde gauname konsultacijas“ (I2).

„Pagrindinės socialinės paslaugos tai konsultavimas“ (I3).

„Na, o kai paskelbė visuotinį karantiną, tada Globos centro darbuotojos kontaktavo telefonu“ (I3).

„Kai ateidavo, tai jei kažką pasakau, kad vaikai neklauso, tai tada ir kalba su jais“ (I4).

„tai kad pagrinde konsultavimas“ (I6).

Tyrimu nustatyta, kad tyrimo dalyviai taip pat gauna ir psichologinę pagalbą:

„...reikalui esant psichologo konsultacijomis naudojamės“ (I2).

„...taip psichologokonsultacijas, kuriomis dažnai pasinaudoju“ (I3)

„ Iš tikrųjų labai gerai kad yra psichologo pagalba. Jeigu tau sunku ir turi dagu problemų, tai visuomet gali kreiptis pagalbos, ir bus patarta, pasiūlymai kaip įveikti problemas. Juk mes susiduriam su skirtingais vaikų emocijomis, jausmais, jie netekę tėvų (I6).

Tyrimo dalyviai nurodė kitas papildomas socialines paslaugas, kai nukreipiama pas kitus specialistus:

„<...>visada nukreipia pas kitus specialistus“ (I2).

„<...> kartu nukreipia pas kitus specialistus, kur sprendžiamos kitos problemos, tokios kaip elgesio problemos, na psichologo konsultacijai siunčiama“ (I5).

Tyrimo metu nustatyta, kad į gaunamas socialines paslaugas įtraukiamos ir savipagalbos grupės:

„*Organizuoja savipagalbos grupes, kuriose labai pasisemiu stiprybės“ (I2).*

“vyko susitikimai globėjų” (I3).

„Gal karantinas ir į naudą buvo, nes nuotoliniu būdu dažniau dalyvavome savipagalbos grupėse“ (I6).

Tyrimo metu atskleistos ir kitos paslaugos. Tiriamųjų teigimu, globojant globotinius yra svarbi gaunama informavimo paslauga:

„...informavimas“ (I3).

„Aišku visada teikiama aktuali informacija“ (I5).

„Standartiškai teikia informavimą<...> (I7).

Tiriamieji nurodė, kad nemažai dėmesio sulaukia ir mokymai, kurios veda atestuoti darbuotojai. Tad taip pat viena iš gaunamų svarbų paslaugų:

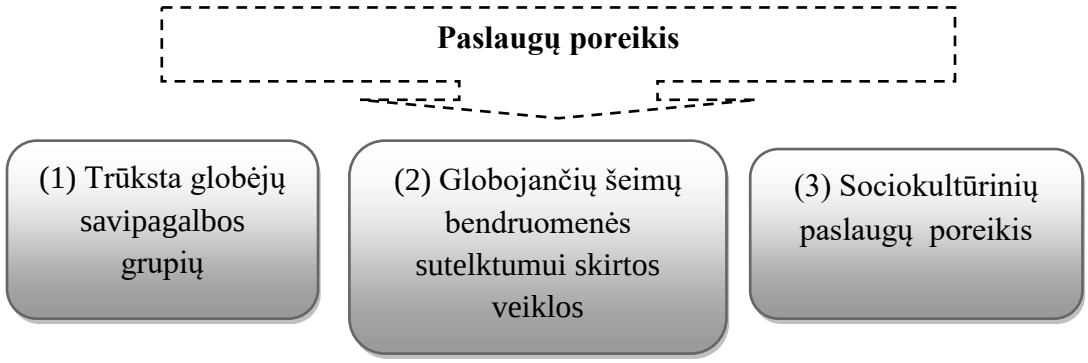
„GIMK mokymus vedė GIMK atestuoti darbuotojai...“ (I2).

„GMK mokymai“ (I3).

„ <...>organizuoja GIMK mokymus“ (I7).

Apibendrinant galima teigti, didėja konsultacinės pagalbos poreikis, kur labai svarbus globos koordinatorių vaidmuo, jo veiksmai, suteikiama informacija, atsakingumas, ir kompetentingumas, suteikiantis pagalba globėjams realiau pažvelgti į situacijas, patarti kaip elgtis jose, skatinti rinktis tinkamą elgseną, kuri padėtų tiek globėjui, tiek globotiniams. Pakankamai efektyvi ir naudinga pagalba – organizuojamos savipagalbos grupės, kuriose globėjai pasisemia stiprybės.

Kita sritis, kurioje tyrimo metu pastebėta paslaugų poreikis. Analizuojant tyrimo metu gautą medžiagą, kategorijoje „Paslaugų poreikis“ išskirtos trys subkategorijos (žr. 10 pav.).

10 pav. Kategorijos „Paslaugų poreikis“ subkategorijos (sudaryta darbo autorės)

Analizuojant tyrimo duomenis išaiškėjo savipagalbos poreikis. Tyrimo dalyvių nuomone:

„Bet manau trūksta globėjų susitikimų <...>savipagalbos grupių, kuriose galėtumėme pasidalinti esamomis problemomis, gauti patarimų“ (I3).

„...man trūksta bendrų susitikimų, savipagalbos tarkim. Tiesiog to bendravimo su globėjais trūksta“ (I8).

Tiriamųjų teigimu, globojant globotinius labai reikalingos bendruomeninės veiklos: *„Gal trūksta papildomos veiklos globojamiems vaikams ir globėjams kartu, mūsų bendruomenės stiprinimui“ (I2).*O kita tyrimo dalyvė pritarė kad labai reikia tokių veikų, tam kad padėtų vieni kitiems: *„Mes visi atskirai, o norisi suburti mūsų bendruomenę, tam kad vienas kitam padėtumėme. Mes gal nemokame išnaudoti esamų paslaugų“ (I3).*

Tyrimo metu paaiškėjo, kad labiausiai akcentuojamas sociokultūrinių paslaugų poreikis, globojant globotinius. Tyrimo dalyvių teigimu:

„Norėtųsi, kad su vaikais daugiau kokių mokymų ar kitos veiklos, užsiėmimų. Žinot jie tokie dabar, visur lenda, viskas įdomu, tik ne mokslai mokykloje. Buvo dienos centras, kurį lankė, prieš porą metų uždarė, tai va kažkur su draugais būna lauke. Tai gal turėtų užsiėmimo, jei Globos centras pritrauktų su kokia veikla skirta vaikams, kuriuos globoja (I4).

“Aš pritarčiau, kad daugiau veiklos ir užsiėmimų vaikams. Renginių ar kitų būdų užimti vaikus. Jiems juk reikia veiklos, pramogų ir kitų mėgstamų veiklų, būtent vaikams” (I5).

„Na tų paslaugų gal užtenka, bet va kažkaip norisi kokiame jaunimo centre daugiau skirtų laiko renginiams, o gal ir kitoms veiklos“ (I7).

„Žinote labai būtų puiku, kad didesnis vaikų užimtumas būtų, na sakykime būtų organizuojami renginiai mūsų vaikams, labiau prieinami, gal kokios išvykos“ (I6).

Apibendrinant galima teigti, kad globojant globotinius labai svarbus sociokultūrinių paslaugų teikimas gerinant globotinių laisvalaikį, užimtumą. Be to būtinos savipagalbos grupės siekiant išspręsti globėjų sunkumus, palengvinti gyvenimą, pašalinant iškylančias kliūtis.

DISKUSIJA

Darbo autorės atliktas tyrimas atskleidė, kad vienas iš globėjų veiklos pasirinkimo motyvų yra pašaukimas ir esami empatijos jausmai. Tai atliepia ir kitų mokslininkų (Cole, 2005) atliktų tyrimų rezultatus, kuriuose akcentuojama, kad motyvacija globoti yra globėjų noras padidinti šeimos dydį ir rūpestis kitais vaikais. Taip pat globoti paskatino dvasinė raiška ir užaugusio vaiko išėjimas į savarankišką gyvenimą.Kiti užsienio autoriai (Kurian, Hafeeq, Mumtaz, Anjali ir Uvais, 2018) analizuodami globos motyvus, nurodė, kad vienas iš svarbiausių motyvų, dėl kurių pasirenkama globoti vaikus yra altruistinis noras padėti vaikams, kuriems reikia namų. Ši motyvacija stipriai koreliuoja su sėkminga globėjų auklėjimu.

Bagdonaitė-Stelmokienė (2009) mini, kad globėjų biologiniai vaikai dažnai nėra laikomi reikšmingi asmenys ne giminaičio vaiko globos jo šeimoje metu, jo prisidėjimas ir pastangos nėra pakankamai įvertintos. Darbo autorės atliktas tyrimas atskleidė, kad biologiniai vaikai, šeima yra ne tik paramos ir pagalbos svarbiausi šaltiniai, tačiau jie taip pat svarbūs buvo priimant sprendimus globoti. Biologiniai vaikai turėjo didelę reikšmę globos politikoje.

Darbo autorės atliktas tyrimas atskleidė, kad globėjai susiduria su neigiama visuomenės nuostata, kad globojama dėl pinigų. Šie rezultatai atliepia tarptautinių tyrimų rezultatus. Mokslininkai Leber ir Le Croy (2012) atlikdami tyrimą apie Amerikos visuomenę, jų suvokimą tiek apie globos sistemą, tiek apie globėjus, atskleidė teigiamą požiūrį apie globėjų motyvus, tačiau kartu nustatė tam tikrą neigiamą nuostatą dėl finansinės globėjų naudos globojant globotinius. Kiti autoriai (Verma ir Verma, 2021) pastebi, kad įvaikinimo lygis šalyje smarkiai mažėjo dėl menko visuomenės pripažinimo dėl globos.

Mancinelli, Dell'Arciprete ir Salcuni (2021) analizuodami globojamų vaikų adaptaciją ir problemas, atskleidė, kad globojami vaikai, sulaukę 8 metų, pasižymėjo labiau probleminiu elgesiu. Su netinkamu globotinių elgesiu daugiau susidurdavo globėjos turinčios 2 ir 3 metų amžiaus globos patirtį ir globodamos vyresniusnei 8 metų globotinius. Darbo autorės atliktas tyrimas taip pat atskleidė, kad labiausiai globėjai susidūrė su globotinių psichologinėmis problemomis. Ypatingai išreiškiamos globotinių baimės garsams, žmonėms. Kitaip tariant, globėjai susidūrė su globotinių jautrumu, netipiniuelgesiu, vaikų miego sutrikimo problemomis.

Darbo autorės atliktas tyrimas atskleidė, kad vienas patiriamų globėjų iššūkių yra finansiniai sunkumai. Tai atliepia ir kitų mokslininkų (Verma ir Verma, 2021) atliktų tyrimų rezultatus, kuriuose įvardijami iššūkiai, su susiję su finansinės paramos globėjams stoka.

Darbo autorės atliktas tyrimas atskleidė, kad globėjai neretai susiduria su globotinių motyvacijos problemomis, tiek mokytis, tiek atlikti kasdienines veiklas.

Globėjų nuomone, globotiniai nenori lankyti mokyklos ir mokytis. Tai atliepia ir kitų mokslininkų (Moyer ir Goldberg, 2020) atliktų tyrimų rezultatus, kuriuose akcentuojama, kad globojami vaikai dažniau nei jų bendraamžiai, kurie nėra globojami, neina į mokyklą, turi specialiųjų ugdymosi poreikių. Taip pat pabrėžiama, kad jie nenori ne tik lankyti, bet ir baigti vidurinę mokyklą. Mokytis motyvacijos aktualumas visuomet buvo opi vaikų problema, tad siekiant spręsti šią problemą, būtina pagalba tiek globotiniui, tiek mokytojai tiek globėjams.

Gaunamų paslaugų vertinimas išryškino, kad svarbiausią vaidmenį atlieka Globos centras teikdamas globotiniams pagalbą, ypatingai jie mini globos koordinatorę, kuria džiaugiasi, kadangi ji visuomet padės išspręsti pagalbą. Kiti tyrimo dalyviai mini ir mokyklos bendruomenės specialistų pagalba. Taip pat šeimos narių pagalba tampa reikšminga priemonė problemos sprendimo procese.

Arshad, Khalid ir Hassan (2020) mini, kad socialiniai darbuotojai, sprendžiantys vaikų apsaugos srityje esančias problemas taiko įvairius socialinio darbo metodus, kurie padeda socialiniams darbuotojams spręsti problemas. Kadangi globojami vaikai yra vieni pažeidžiamiausių grupių, ir keliantys daug iššūkių, nerimą, socialiniai darbuotojai daugiausia dėmesio skiria socialinio darbuotojo ir globėjų santykiams, remiantis konsultacijų pagalba. Darbo autorės atliktas tyrimas atskleidė labiausiai išreikštą konsultacinės pagalbos poreikį.

Darbo autorės tyrimas atskleidė ir sociokultūrinių veiklų globėjams ir globotiniams poreikį. Tai rodo, kad globotiniams ir globėjams trūksta veiklų, užimtumo. Kitų autorių (Verma ir Verma, 2021) atliktame tyrime atskleista, kad globėjai susiduria su socialinės integracijos organizavimu vaikams, ypatingai COVID-19 pandemijos metu.

IŠVADOS

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad vaiko globa – tai laikina, trumpalaikė, ilgalaikė priežiūros priemonė teikiama vaikams, kurie negali likti saugiai namuose. Vaiko globa apima būtinus sprendimus, susijusius su vaiko patekimu į atrinktą, parengtą ir saugią jam aplinką. Vaiko globa prasminga ir sėkminga tuomet, kai teikiama globa atitinka geriausius vaiko interesus. Išskirtinos trys vaiko globos formos: *vaiko globa šeimoje, šeimynoje ir vaiko globos institucijose.* Vaiko globa šeimoje remiasi vaikui suteiktomis galimybės gyventi sveikoje, saugioje ir mylinčioje šeimos ar panašioje į šeimą aplinkoje, kur padedant kompetentingiems specialistams stengiasi organizuoti vaiko globą. Institucinė globa paprastai priskiriama prie institucinės gyvenamosios vietos, kur paprastai vaikų apgyvendinimas vyksta vaikų globos namuose, ir jiems priskiriami socialiniai darbuotojai koordinuoti vaiko globos procesus. Socialiniai darbuotojai tampa atstovais ir ryšiu tarp vaiko ir valdžios institucijų, agentūrų.

Globėjais gali būti paskirti tokie asmenys, kurie atitinka tam tikrus amžiaus kriterijus, turėtų sąlygas vaikui ugdyti ir vystytis. Norinčiam globoti globotinius, globėjai turi dalyvauti globėjų (rūpintojų) mokymuose, programose, kurias organizuoja socialinių paslaugų teikėjai. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių rengimo programa susideda iš įvairių susitikimų, mokymų, konsultacijų. Globojant globotinius susiduriama su informacijos trūkumu, stresu, įtampa. Globojant globotinius, globotinių problematiškas elgesys, raidos problemos, adaptacijos sunkumai, tai vieni išsvarbiausių išūkių globėjams. Sveikatos paslaugų teikėjų bendradarbiavimo, specialių mokymo ugdymo paslaugų stoka, finansų trukumas sukelia nemažai iššūkių globėjams.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, gali teigti, kad socialinio darbuotojo, kaip socialinių paslaugų teikėjo teikiamos pagalbos, veiklos laukas yra teikiamos bendrosios socialinės paslaugos, tokios kaip konsultavimas, informavimas, tarpininkavimas, sociokultūrinės paslaugos. Minint svarbiausias socialinio darbuotojo veiklas dirbant su globėjais, svarbiausios yra vaikų globėjų problemų poreikių įvertinimas, paramos planavimas, taip pat konsultavimas, tarpininkavimas. Socialinis darbuotojas teikdamas kompleksines paslaugas, suteikia didesnes galimybes vaikų globėjams ir globotiniams apsaugos ir pagalbos didesnes galimybes, užtikrinant jiems švietėjiškas ir ugdomąsias priemones, kad kuo mažiau būtų susiduriama su sunkumais tiek globos pradžioje, adaptuojantis, tiek toliau ugdant globotinius savarankiškam gyvenimu, puoselėjant šeimyninius santykius.

Tyrimo metu nustatyta, kad:

- sprendimą tapti vaikų globėju lemia tokie motyvai, kaip turimų svajonių įgyvendinimas, negalėjimas susilaukti biologinių vaikų ar jų netektis, pašaukimo bei empatijos jausmas bei turimi artimi ryšiai su biologiniais globojamo vaiko tėvais, šeima;

- globėjų šeimos narių reakcija į globotinį teigiama, jaučiamas sutuoktinio palaikymas ir biologinių vaikų parama bei pritarimas;
- patiriami globos iššūkiai sietini su abipusiais adaptaciniais sunkumais, globotinių patiriamomis psichosocialinėmis problemomis, globojamų vaikų motyvacijos veikti stoka, nepriėmimas naujo šeimos modelio, patiriami bendravimo, finansiniai sunkumai bei neigiamas visuomenės požiūris į globėjų veiklą;
- vienas pagrindinių pagalbos vaikų globėjams ir globotiniui šaltinių yra Globos centras, ypatingai, globos koordinatorių veikla. Kaip kiti pagalbos šaltiniai išskirtini mokyklos, kurioje mokosi globotiniai, specialistai, vaiko teisių apsaugos specialistai ir šeima, šeimos nariai;
- globėjai ir globotiniai labiausiai linkę naudotis konsultacine, informacine bei psichologine pagalba, tiksliniu nukreipimu pas kitus specialistus, įsitraukia į savitarpio pagalbos grupes. Kaip atskira pagalba išsiskyrė ir GIMK mokymai globėjams;
- globėjai labiausiai stokoja tokių socialinių paslaugų, kaip savipagalbos grupių globėjams pasiūlos, globėjų šeimų bendruomenės sutelktumui skirtų veiklų bei sociokultūrinio užimtumo, skirto globojamiems vaikams.

REKOMENDACIJOS

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai rekomenduojama:

- kurti Globos, globėjų ir globotinių centrą, kuris atlikdamas ir naudodamas mokslinius tyrimus, suteiktų švietimą ir informaciją bendruomenėms, agentūroms ir globėjams, globojantiems vaikus.

X savivaldybei rekomenduojama:

- organizuoti ir siūlyti daugiau sociokultūrinių veiklų, sporto užsiėmimų globėjams ir globotiniams su tam tikromis nuolaidomis.
- nuolat ieškoti galimybių bendradarbiauti su bendruomenės grupėmis ir kitomis įmonėmis, kurios palaiko bendrą tikslą padėti globojamiems vaikams ir jiems siūlyti savo teikiamas paslaugas su tam tikra nuolaida.

Globos centrui rekomenduojama:

- sukurti Integruotą pagalbą globėjams (Integruotų paslaugų globėjams programa), kai socialinių paslaugų darbuotojai lanko globėjų šeimas savo namuose ir dirba kartu su šeimomis, kad pasiektų užsibrėžtus tikslus. Globėjai gali gauti informacijos, paramos ir rekomendacijų pagalbos iš tos srities specialistų.
- rengti ir teikti projektus orientuotus į globojamų vaikų užimtumą įtraukiant globėjus.

SANTRAUKA

N. Miloševskė (2022). Socialinis darbas su vaiko globėjais (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Socialinis darbas su vaiko globėjais yra aktuali tema, nes dauguma mokslininkų nagrinėjančių globojončių šeimų problemas, pastebi, kad vis daugiau šeimų susiduria su problemomis, globos iššūkiais. Todėl vaikų globėjams labai svarbu laiku užtikrinti paramą ir teikti socialines paslaugas siekiant užtikrinti vaiko globėjų globos kokybę ir globotinių tiek emocinę gerovę. Tyrimo problema. Kaip vaiko globėjai vertina gaunamas socialines paslaugas, kaip vyksta pagalbos procesas? Kokias paslaugas gauna globėjai? Kokių socialinių paslaugų pageidauja globėjai globojant vaikus šeimose? Tyrimo objektas – vaiko globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas. Taip pat iškeltas darbo tikslas – išanalizuoti socialinio darbo su vaikų globėjais ypatumus. Šiam tikslui pasiekti iškelti šie darbo uždaviniai: apibrėžti vaiko globos šeimoje charakteristikas; aptarti socialinės pagalbos globėjams ypatumus, atskleidžiant socialinio darbuotojo vaidmenį juose; atskleisti vaikų globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas. Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros, norminių dokumentų analizė; kokybinis tyrimas; turinio (Content) analizės metodas.

Rezultatai. Tyrimo metu atskleisti teigiami globėjų šeimos narių požiūriųį globą ir globotinius aspektai. Šeimos narių, vyro palaikymas yra reikšmingi priimant sprendimus susijusius su globa. Tyrimas atskleidė patiriamus globos iššūkius: adaptacijos sunkumai, problematiškas globotinių elgesys, globotinių motyvacijos problemos atlikti kasdienines veiklas ir nenoras mokytis. Tyrimo metu atskleista teigiama globėjų patirtis siejama su Globos centro globos koordinatorės geranoriškumu ir prieinamumu, pagalbos tęstinumu. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad stokojama sociokultūrinių veiklų, bendruomeninių veiklų, kurie padėtų užpildyti kai kurias globos proceso spragas.

Išvados: pagrindiniai vaiko globėjų sprendimo globoti motyvai yra turimų svajonių įgyvendinimas, negalėjimas susilaukti biologinių vaikų ar jų netektis, pašaukimo bei empatijos jausmas bei turimi artimi ryšiai su biologiniais globojamo vaiko tėvais, šeima; Globėjų šeimos narių reakcija į globotinį teigiama; patiriami globos iššūkiai sietini su abipusiais adaptaciniais sunkumais, globotinių patiriamomis psichosocialinėmis problemomis, globojamų vaikų motyvacijos veikti stoka, nepriėmimas naujo šeimos modelio, patiriami bendravimo, finansiniai sunkumai bei neigiamas visuomenės požiūris į globėjų veiklą; globėjai ir globotiniai labiausiai linkę naudotis konsultacine, informacine bei psichologine pagalba, tiksliniu nukreipimu pas kitus specialistus, įsitraukia į savitarpio pagalbos grupes; globėjai labiausiai stokoja tokių socialinių paslaugų, kaip savipagalbos grupių globėjams pasiūlos, globėjų šeimų bendruomenės sutelktumui skirtų veiklų bei sociokultūrinio užimtumo, skirto globojamiems vaikams.

SUMMARY

N. Milosevske (2022). Social work with child caregivers (master's thesis).Vilnius: Mykolas Romeris University.

Social work with the child's fosters is a relevant topic, as most of the researchers examining the problems of foster families note that more and more families are facing problems and care challenges. Therefore, timely support and social services are essential for fosters to ensure the quality of care and the emotional well-being of fosters. Research problem. How do the child's caregivers assess the social services they receive, how is the help process going? What services do carers receive?What social services do carers want when caring for children in families? The object of the research is the experience of child caregivers in receiving social services. The aim of the work is to analyze the peculiarities of social work with children 's guardians. Work tasks: 1. To define the characteristics of child care in the family. 2. To discuss the peculiarities of social assistance to caregivers, revealing the role of a social worker in them. 3. To reveal the experience of child caregivers in receiving social services. Research methods: Analysis of scientific literature, normative documents; Quality inspection; Content analysis method.

Results. The study revealed positive aspects of caregivers 'family members' attitudes towards care and wards. The support of the family members of the husband is important in making decisions related to custody. The study revealed the challenges of caring: difficulties in adaptation, problematic behavior of wards, motivation of wards to perform daily activities and reluctance to learn. The positive experience of caregivers revealed during the research is related to the goodwill and availability of the care coordinator of the Care Center, as well as the continuity of assistance. The results of the study revealed a lack of socio-cultural activities, community activities that would help fill some gaps in the care process.

Conclusions: The main motives for the decision to take care of a child are the realization of dreams, the inability to have or lose biological children, a sense of vocation and empathy, and close ties with the biological parents of the foster child. The response of the foster family members to the ward is positive, with the support of the spouse and the support and approval of the biological children. The challenges of foster are related to mutual adaptation difficulties, psychosocial problems experienced by wards, lack of motivation of children in care, non-acceptance of a new family model, communication and financial difficulties and negative public attitudes towards caregivers. Foster and wards are most likely to use counseling, information and psychological assistance, referral to other professionals, and are involved in mutual assistance groups. GIMK training for fosters also stood out as a separate help. Foster are most in need of social services such as the provision of self-help groups for fosters, community-based activities for fosters families and socio-cultural employment for children in care.

LITERATŪRA

1. Arshad, M., Khalid, A., & Hassan, S. M. (2020). Scope of Social Work Practice in Childcare Social Welfare Institutions: Policies, Practices and Problems. *Journal of Business and Social Review in Emerging Economies*, *6*(2), 949-957.
2. Albertson, K. M., Moreno, M. A., Garrison, M. M., Evans, Y. N., & Ahrens, K. R. (2018). Impacts of media on sexual behaviour and relationships among youth in foster care. *Child & Family Social Work*, *23*(1), 88-96.
3. Alifanovienė, D., Vaitkevičienė, A., & Kauneckienė, D. (2015). Laikinosios vaikų globos situacijos dalyvių bendravimo ypatumų analizė. *Specialusis ugdymas*, (1), 229-244.
4. Acioli, R. M. L., Barreira, A. K., Lima, M. L. C. D., Assis, S. G. D., & Lima, M. L. L. T. D. (2019). Foster care time and characteristics of adolescents under foster care by type of institutional services. Recife, Brazil, 2009-2013. *Ciência & Saúde Coletiva*, *24*, 553-562.
5. Brown, J. D., Rodgers, J., & Anderson, L. (2015). Roles of foster parent resource workers. *Journal of Child and Family Studies*, *24*(6), 1551-1558.
6. Brown, J. D., Sigvaldason, N., & Bednar, L. M. (2007). Motives for fostering children with alcohol-related disabilities. *Journal of Child and Family Studies*, *16*(2), 197-208.
7. Budeva, S. (2021). Empowering practitioners in social work from rural communities. Handbook with tools and techniques.
8. Bruster, B. E., & Coccoma, P. (2013). Mentoring for educational success: Advancing foster care youth incorporating the core competencies. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, *23*(3), 388-399.
9. Busso, D., Down, L., Gibbons, C., & Volmert, A. (2019). Stuck in crisis: Media and organizational discourse on foster care and transition age youth.
10. Bagdonaitė-Stelmokienė, R. (2015). Globėjų biologinių vaikų vaidmuo globos procese:„Mes visi tapom jų globėjais, mokytojais, motinomis ir tėvais “. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, *10*, 21-34.
11. Bagdonaitė-Stelmokienė, R. (2009). *Biologinių vaikų patirtys šeimoje, globojančioje negiminaitį vaiką* (Master's thesis).
12. Bergsund, H. B., Wentzel-Larsen, T., & Jacobsen, H. (2020). Parenting stress in long-term foster carers: A longitudinal study. *Child & Family Social Work*, *25*, 53-62.

13. Berrick, J. D., Peckover, S., Pösö, T., & Skivenes, M. (2015). The formalized framework for decision-making in child protection care orders: A cross-country analysis. *Journal of European Social Policy*, *25*(4), 366-378.
14. Becker, L. (2018). Methodological proposals for the study of consumer experience. *Qualitative Market Research: An International Journal*.
15. Coulter, R. W., Jun, H. J., Truong, N., Mair, C., Markovic, N., Friedman, M. R., ... & Corliss, H. L. (2019). Effects of familial and non-familial warmth during childhood and adolescence on sexual-orientation disparities in alcohol use trajectories and disorder during emerging adulthood. *Drug and alcohol dependence*, *205*, 107643.
16. Cole, S. A. (2005). Foster caregiver motivation and infant attachment: How do reasons for fostering affect relationships?. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *22*(5), 441-457.
17. Chateauneuf, D., Turcotte, D., & Drapeau, S. (2018). The relationship between foster care families and birth families in a child welfare context: The determining factors. *Child & Family Social Work*, *23*(1), 71-79.
18. Cobern, W. W., & Adams, B. A. (2020). When interviewing: how many is enough?. *International Journal of Assessment Tools in Education*, *7*(1), 73-79.
19. Česnuitytė, V., & Okunevičiūtė-Neverauskienė, L. (2009). Problems in implementing children's rights for children without parental care and children at risk of loosing parental care in Lithuania. *Socialinis darbas*, *8*(2), 35-43.
20. Dhludhlu, S., & Lombard, A. (2017). Challenges of statutory social workers in linking foster care services with socio-economic development programmes. *Social Work*, *53*(2), 165-185.
21. Eronen, T., Korpinen, J., & Pösö, T. (2020). Social workers as relational actors: descriptions of care order preparations in Finland. *Nordic Social Work Research*, 1-12.
22. Eidukevičiūtė, J. (2013). *Family social work practices in the context of transitional Lithuanian sočiety*.
23. European Union. Agency for Fundamental Rights, Europäische Union Agentur für Grundrechte, & FRA-European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). *Violence against women: An EU-wide survey: Main results*. FRA, European Union Agency for Fundamental Rights.
24. Font, S. A., & Gershoff, E. T. (2020). Foster care: how we can, and should, do more for maltreated children. *Social policy report*, *33*(3), 1-40.

25. Ferrara, P., Corsello, G., Sbordone, A., Nigri, L., Ehrich, J., & Pettoello-Mantovani, M. (2016). Foster care: a fragile reality needing social attention, and economic investments. *The Journal of pediatrics*, *173*, 270-271.
26. Font, S. A., & Gershoff, E. T. (2020). Foster care: how we can, and should, do more for maltreated children. *Social policy report*, *33*(3), 1-40.
27. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., & Uscila, R. (2017). Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika*, 158-174.
28. Gudžinskienė, V., & Navaitis, G. (2016). Įvaikinimas: deinstitucionalizacija-palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas.
29. Giedrimas, Z. (2014). Potencialių globėjų ir įtėvių švietimas, keičiant jų nuostatas. *Socialinis ugdymas, 39* (3).
30. Gvaldaitė, L. (2017). Priėmimas globojant vaiką: patirtis, kurianti naują kultūrą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, *14*, 48-63.
31. Grinevičiūtė, K. (2009). Piktnaudžiavimo tėvų, globėjų (rūpintojų) arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis subjekto samprata. *Socialinių mokslų studijos*, (4), 215-230.
32. Gvaldaitė, L., & Šimkonytė, S. (2016). Vaikų globos namų deinstitucionalizacija Lietuvoje: ar" vežimas" judės į priekį?.*STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, (12), 55-73.
33. Giedrimas, Z. (2014). Potencialių globėjų ir įtėvių švietimas, keičiant jų nuostatas. *Socialinis ugdymas: mokslo darbai. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 2014, t. 39, nr. 3*.
34. Goemans, A., Buisman, R. S., van Geel, M., & Vedder, P. (2020, October). Foster parent stress as key factor relating to foster children's mental health: A 1-year prospective longitudinal study. In *Child & Youth Care Forum* (Vol. 49, No. 5, pp. 661-686). Springer US.
35. Ie, J., Ursin, M., & Mariño, M. V. (2021). Foster childreńs views of family: A systematic review and qualitative synthesis. *Children and Youth Services Review*, 106337.
36. Jacobsen, H., Bergsund, H. B., Wentzel-Larsen, T., Smith, L., & Moe, V. (2020). Foster children are at risk for developing problems in social-emotional functioning: A follow-up study at 8 years of age. *Children and Youth Services Review*, *108*, 104603.
37. Järvinen, M., & Luckow, S. T. (2020). Sociological ambivalence: Relationships between birth parents and foster parents. *Sociology*, *54*(4), 825-841.
38. Kheswa, J. G. (2017). Experiences of Foster Parents and Fostered Adolescent Females' Sexual Behavior in Eastern Cape, South Africa. *Journal of Human Ecology*, *59*(2-3), 123-129.

39. Kiaunytė, A., & Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį?. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, 2019, nr. 23 (1), p. 69-94*.
40. Kang, H., Chung, I. J., Chun, J., Nho, C. R., & Woo, S. (2014). The outcomes of foster care in South Korea ten years after its foundation: A comparison with institutional care. *Children and Youth Services Review*, *39*, 135-143.
41. Kaasbøll, J., Lassemo, E., Paulsen, V., Melby, L., & Osborg, S. O. (2019). Foster parents' needs, perceptions and satisfaction with foster parent training: A systematic literature review. *Children and Youth Services Review*, *101*, 33-41.
42. Kheswa, J. G. (2017). Experiences of Foster Parents and Fostered Adolescent Females' Sexual Behavior in Eastern Cape, South Africa. *Journal of Human Ecology*, *59*(2-3), 123-129.
43. Kim, H., & Drake, B. (2019). Cumulative prevalence of onset and recurrence of child maltreatment reports. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *58*(12), 1175-1183.
44. Kvieskienė, G. (2003). Socializacija ir vaiko gerovė.
45. Kettle, M. (2018). A balancing act: a grounded theory study of the professional judgement of child protection social workers. *Journal of Social Work Practice*, *32*(2), 219-231.
46. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.
47. Kurian, J. O. S. E., Hafeeq, B., MUMTAZ, S., Anjali, P. J., & Uvais, N. A. (2018). Foster parent's motivations regarding foster care: A cross-sectional study from South India. *International Journal of Health Services Research and Policy*, *3*(3), 135-142.
48. Lotty, M. (2021). Reflections on navigating the PhD journey as a social work practitioner. *Qualitative Social Work*, *20*(3), 851-865.
49. Lloyd, M. H., & Akin, B. A. (2014). The disparate impact of alcohol, methamphetamine, and other drugs on family reunification. *Children and Youth Services Review*, *44*, 72-81.
50. Liobikienė, T. N., & Ivanauskienė, V. (2010). Supervizija vaikų globos institucijoje. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, (6), 105-118.
51. Lanigan, J. D., & Burleson, E. (2017). Foster parent's perspectives regarding the transition of a new placement into their home: An exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*, *26*(3), 905-915.

52. Liepinskaitė, I., & Motiečienė, R. (2017). Įgalinančios socialinės paslaugos vaikų dienos centruose: Socialinių darbuotojų perspektyva. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai= Social work. Experience and methods. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2017, T. 20 (2)*.
53. Levine, K. A., Sutherland, D., & Janzen, M. (2020). Educating Children in Our Care: An Inter-professional Dialogue. *Advances in Social Work*, *20*(2), 252-265.
54. Leber, C., & LeCroy, C. W. (2012). Public perception of the foster care system: A national study. *Children and Youth Services Review*, *34*(9), 1633-1638
55. Leung, L. (2015). Validity, reliability, and generalizability in qualitative research. *Journal of family medicine and primary care*, *4*(3), 324.
56. Liobikienė, N. T., & Radvilienė, K. (2009). Įvaikinusių tėvų socialinės paramos poreikis. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai= Social work. Experience and methods. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2009,[T.] 4 (2)*.
57. Mancinelli, E., Dell'Arciprete, G., & Salcuni, S. (2021). A Systematic Review on Foster Parents' Psychological Adjustment and Parenting Style—An Evaluation of Foster Parents and Foster Children Variables. *International journal of environmental research and public health*, *18*(20), 10916.
58. McKeough, A., Bear, K., Jones, C., Thompson, D., Kelly, P. J., & Campbell, L. E. (2017). Foster carer stress and satisfaction: An investigation of organisational, psychological and placement factors. *Children and Youth Services Review*, *76*, 10-19.
59. Moriarty, J., Baginsky, M., & Manthorpe, J. (2015). Literature review of roles and issues within the social work profession in England.
60. Moyer, A. M., & Goldberg, A. E. (2020). Foster youth's educational challenges and supports: Perspectives of teachers, foster parents, and former foster youth. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *37*(2), 123-136.
61. Morton, B. M. (2016). The power of community: How foster parents, teachers, and community members support academic achievement for foster youth. *Journal of Research in Childhood Education*, *30*(1), 99-112.
62. Mazolevskienė, A., & Morkvėnienė, J. (2016). Vaikų, netekusių tėvų globos, kokybiško ikimokyklinio ugdymo (si) raiška. *Pedagogika, 2016, t. 124, nr. 4, p. 147–159.*
63. Murray, L., Tarren-Sweeney, M., & France, K. (2011). 'Foster carer perceptions of support and training in the context of high burden of care': Child & Family Social Work. *Adoption & Fostering*, *35*(3), 89-91.

64. Merkys, G. Bubelienė, D., Tarnauskas K. (2020). Globėjų ir įtėvių paslaugų poreikio, jų prieinamumo ir teikiamų paslaugų kokybės analizė. Tyrimo ataskaita.
65. Ntshongwana, Z., & Tanga, P. (2018). The life experiences of foster parents who nurture foster children in Zwelitsha, Eastern Cape Province, South Africa. *African Journal of Social Work*, *8*(1), 14-20.
66. Ngoc Do, H., Ngoc Nguyen, D., Quynh Thi Nguyen, H., Tuan Nguyen, A., Duy Nguyen, H., Phuong Bui, T., ... & SH Ho, C. (2020). Patterns of risky sexual behaviors and associated factors among youths and adolescents in Vietnam. *International journal of environmental research and public health*, *17*(6), 1903.
67. Naujanienė, R., Motiečienė, R., Mažeikienė, N., Varžinskienė, L., & Ruškus, J. (2016). Organizacijos kultūra, tikslai ir vertybės: socialines paslaugas senyvo amžiaus žmonėms teikiančių įstaigų personalo perspektyva. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, (12), 90-105.
68. Nnama-Okechukwu, C. U., & Okoye, U. O. (2019). Rethinking institutional care using family-based alternative child care system for orphans and vulnerable children in Nigeria. *Journal of Social Work in Developing Societies*, *1*(3).
69. Neamţu, G. (2016). Enciclopediaasistenţeisociale [EncyclopediaofSocialWork]. *Iaşi: EdituraPolirom*.
70. Neagoe, A., Neag, D. L. M., &Lucheș, D. (2019). Reasons to care: Personalmotivationas a keyfactorinthepracticeoftheprofessionalfostercarerinRomania. *PloSone*, *14*(9), e022271
71. Pac, J., Nam, J., Waldfogel, J., & Wimer, C. (2017). Young child poverty in the United States: Analyzing trends in poverty and the role of anti-poverty programs using the Supplemental Poverty Measure. *Children and youth services review*, *74*, 35-49.
72. Puddy, R. W., & Jackson, Y. (2003). The Development of Parenting Skills in Foster Parent Training. *Children and Youth Services Review*.
73. Raudeliūnaitė, R., &Urbikaitė, J. (2011). Vaikų globos šeimose ypatumai. *Socialinis darbas*, *10*(1), 27-35.
74. Raz, M., & Sankaran, V. (2019). Opposing family separation policies for the welfare of children. *American Journal of Public Health*, *109*(11), 1529.
75. Raudeliūnaitė, R., & Rympo, Ž. (2012). Šeimų, auginančių vaikus su negalia, psichosocialinė situacija. *Societal innovations for global growth [elektroninis išteklius]*, 849-864.

76. Rupšiene, L. (2007). Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija . *Klaipeda: University of Klaipeda*, 147.
77. Raz, M., & Sankaran, V. (2019). Opposing family separation policies for the welfare of children. *American Journal of Public Health*, *109*(11), 1529.
78. Rimkus, V. (2016). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. *Tiltai*, (1), 105-131.
79. Ranzato, E., Austerberry, C., Besser, S. J., Cirasola, A., & Midgley, N. (2021). A qualitative analysis of goals set by foster carers seeking support for their child's emotional well-being. *Adoption & Fostering*, *45*(1), 7-21.
80. Rodrigues, S., Barbosa-Ducharne, M., & del Valle, J. F. (2013). The quality of residential child carein Portugal and the example of its development in Spain. *Papeles del Psicólogo*, *34*(1), 11-22.
81. Ruslin, R., Mashuri, S., Rasak, M. S. A., Alhabsyi, F., & Syam, H. (2022). Semi-structured Interview: A Methodological Reflection on the Development of a Qualitative Research Instrument in Educational Studies. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME)*, *12*(1), 22-29.
82. Sivajohanathan, D., Findlay, I. M., & Andres, R. (2014). Parent Resources for Information, Development, and Education: Pre-Service Evaluation. *Community-University Institute for Social Research: University of Saskatchewan*.
83. Subačienė, I. A. (2019). *Socialinio darbo kokybės konstravimas kliento įgalinimo perspektyvoje* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas).
84. Snieškienė, D. (2001). Vaikus globojančios šeimos samprata. *Filosofija. Sociologija*, (3), 45-51.
85. Sanmartin, M. X., Ali, M. M., & Meinhofer, A. (2021). Parental Drug Use and Family Reunification. *Psychiatric Services*, *72*(6), 728-728.
86. Stankūnaitė, A., & Vyšniauskytė-Rimkienė, J. (2018). Grupės narių abipusės pagalbos ypatumai socialiniame darbe su jaunimo grupėmis. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai= Social work. Experience and methods. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2018, T. 21 (1)*.
87. Skoog, V., Khoo, E., & Nygren, L. (2015). Disconnection and dislocation: Relationships and belonging in unstable foster and institutional care. *The British Journal of Social Work*, *45*(6), 1888-1904.
88. Siqueira, A. C., & Dell'Aglio, D. D. (2010). Institutionalized children and adolescents: academic achievement, life satisfaction and social support network. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, *26*, 407-415.

89. Schütz, F. F., Castellá Sarriera, J., Bedin, L. M., & Montserrat, C. (2015). Subjective well-being of children in residential care centers: Comparison between children in institutional care and children living with their families. *Psicoperspectivas. Valparaíso. Vol. 14, n. 1 (jan. 2015), p. 19-30.*
90. Stražinskaitė, D. (2018). Ne giminės vaikų globos ugdomosios funkcijos raiška.
91. Stražinskaitė, D., & Zaleskienė, I. (2017). Alternatyvioji tėvystė:„auginimo "ir „globos "reiškinių tarpusavio sąveika. *Pedagogika, t. 128, nr. 4, p. 147–163*.
92. Stražinskaitė, D., & Kvieskienė, G. (2015). Lietuvos ir Vengrijos vaikų globos sistemų palyginimas. *Socialinis ugdymas*, (1), 39-53.
93. Šivickytė, A., & Žydžiūnaitė, V. (2008). Laikinųjų globėjų patirtys bendraujant su globojamo vaiko tėvais. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, *2*(2), 109-130.
94. Van Bochove, M., Tonkens, E., Verplanke, L., & Roggeveen, S. (2018). Reconstructing the professional domain: Boundary work of professionals and volunteers in the context of social service reform. *Current Sociology*, *66*(3), 392-411.
95. Vasiliauskienė, I., & Kavaliauskienė, V. (2021). Atvejo vadybininko veikla teikiant socialines paslaugas šeimai patiriančiai socialinę riziką. In *XXI-oji nacionalinė mokslinė konferencija „Į sveiką gyvenseną ir skaidrią būtį Vydūno keliu ": konferencijos pranešimų medžiaga*. Klaipėdos universiteto leidykla.
96. Verma, R., & Verma, R. (2021). Child vulnerabilities and family-based childcare systems: COVID-19 challenges of foster care and adoption in India. *Institutionalised Children Explorations and Beyond*, *8*(1), 79-89.
97. Vural, B. K., Körükçü, Ö., Aral, N., & Körükçü, G. (2016). An Investigation of Empathy of Foster Families, Turkey. *Universal journal of educational research*, *4*(3), 531-538.
98. Vasileiou, K., Barnett, J., Thorpe, S., & Young, T. (2018). Characterising and justifying sample size sufficiency in interview-based studies: systematic analysis of qualitative health research over a 15-year period. *BMC medical research methodology*, *18*(1), 1-18.
99. Vespestad, M. K., & Clancy, A. (2021). Exploring the use of content analysis methodology in consumer research. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *59*, 102427.
100. Žalimienė, L. (2003). Vaikų globos organizavimas: savivaldybių ir apskričių funkcijos bei bendradarbiavimas. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, *2*, 74-81.
101. Winokur, M., Ellis, R., Drury, I., & Rogers, J. (2015). Answering the big questions about differential response in Colorado: Safety and cost outcomes from a randomized controlled trial. *Child Abuse & Neglect*, *39*, 98-108.

Teisės aktai:

- Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūra. (2015). *Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa. Vadovas, kaip stiprinti globos sistemas siekiant rūpintis ypatingais vaikų, prekybos žmonėmis aukų, poreikiais.* Prieiga per interneto: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/handbook_on_guardianship_for_children_deprived_of_parental_care_lt.pdf.
- Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba. (2015). *Vadovas: vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas*. Prieiga per internetą: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_lt.pdf.
- Vaiko teisių konvencija (1989).*Valstybės žinios*, 60-1501 (1995). Prieiga per interneto: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848.
- Įsakymas dėl globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo 2018 m. sausio 19 d. Nr. A1-28. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b2b626f4fd5c11e796a2c6c63add27e9.
- Įsakymas dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2013 m. birželio 5 d. įsakymo nr. BV-30 „Dėl asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą atestacijos tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. (2020).Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/133c4571ec4f11eab72ddb4a109da1b5.
- Valstybinio audito ataskaita. (2014). *Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausius interesus?* Prieiga per internetą: file:///C:/Users/4/Downloads/Ataskaita-vaiku-globa.pdf.
- Įsakymas dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo 2014 m. vasario 14 d. Nr. A1-83. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c90d41f097de11e3bdd0a9c9ad8ce1bf.

PRIEDAI

1 priedas

INTERVIU KLAUSIMAI

Klausimų turininis blokas	Klausimai
Globėjų globos istorija	**Papasakokite kaip nusprendėte tapti globėju (-ais)?** Nuo ko viskas prasidėjo?
	Kokia buvo vaiko (-ų) gyvenimo pas jus pradžia Koks buvo adaptacijos laikotarpis jums ir vaikui (-ams), su kokiomis problemomis tuo metu susidūrėte?
	Papasakokite, kaip jūsų šeima reagavo į sprendimą tapti globėju? Kaip jūsų biologiniai vaikai reagavo į naują šeimos narį?
	Kas jums ir globojamam (-iems) vaikui (-ams) padėjo adaptuotis? Iš ko sulaukėte pagalbos, paramos adaptacijos laikotarpiu? **Kokie iššūkiai kaip globėjui jums kyla? Kas yra sunkiausia globojant vaiką (-us)?**
Globėjų patirtis gaunant socialines paslaugas	**Pasidalinkite savo patirtimi gaunant socialines paslaugas**. Kokios pagalbos, kaip globėjai, sulaukiate? Kas jums paaiškino, kokias socialines paslaugas galite gauti? Kaip socialines paslaugas teikiantys specialistai reaguoja į Jūsų iškilusias problemas? Kaip greitai sulaukiate pagalbos? Kokios pagalbos, paslaugų trūksta?